

แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันปัญหามลพิษ
อันเกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม

ในบทนี้จะเป็นการศึกษาถึงวัตถุประสงค์และนโยบายในการใช้มาตรการทางอาญา
ต่อปัญหามลพิษอันเกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับอาชญากรรม
ทางสิ่งแวดล้อม และแนวคิดทฤษฎีว่าด้วยการลงโทษทางอาญา ตลอดจนศึกษาถึงความ
สัมพันธ์ของแนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยการลงโทษทางอาญา กับแนวทางการป้องกันปัญหามลพิษ
จากโรงงานอุตสาหกรรม ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์ถึงบทบาทของมาตรการทาง
อาญาที่บัญญัติไว้ในกฎหมายควบคุมมลภาวะในสิ่งแวดล้อม

2.1 วัตถุประสงค์และนโยบายในการใช้มาตรการทางอาญาต่อปัญหามลพิษที่เกิดจากโรงงาน
อุตสาหกรรม

จากสภาพปัญหา และแนวโน้มของปัญหามลพิษที่เกิดขึ้นจากการอุตสาหกรรมที่กล่าว
มาแล้วในบทที่ 1 ทำให้ทราบว่าปัจจุบันนี้ความสกปรก เป็นพิษ หรือความเสื่อมโทรมของสิ่ง
แวดล้อม ได้ส่งผลร้าย เต็มขีดเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยทั่วไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ถึงแม้จะ
กล่าวได้ว่าปัญหาสภาวะแวดล้อม เป็นพิษนี้ มิได้เกิดขึ้น และก่อให้เกิดความเสียหาย เป็นปกติ
วิสัยในสังคมทุกวันนี้ก็ตาม แต่จะเห็นได้ว่าหาก เมื่อเกิดมีการมีปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อมขึ้น
มาเมื่อใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกิดจากการประกอบอุตสาหกรรมด้วยแล้วผลเสียหายที่
เกิดขึ้นนั้นล้วนก่อให้เกิดภัยอันตรายอย่างมหันต์ ซึ่งประมาณค่าความเสียหายได้ เป็นจำนวนมูลค่า
มหาศาล กล่าวคือ นอกจากจะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศน์แล้วยังก่อให้เกิด
อันตรายต่อชีวิตร่างกาย สุขภาพอนามัยของประชาชน ตลอดจนส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์

ผลประโยชน์อันร่วมกันของสังคม และ เศรษฐกิจของชาติ อีกด้วย

ในประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่จะมีนโยบายในการพัฒนาประเทศในทางเศรษฐกิจ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นฐาน เพราะเชื่อว่าการอุตสาหกรรมจะเป็นหนทางสำคัญที่จะยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของประชากรในประเทศให้สูงขึ้น และเพื่อยกระดับของประเทศให้ทัดเทียมกับนานาอารยประเทศได้ แต่ขณะเดียวกันกาลเวลาได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า การแข่งขันพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างรีบเร่งและต่อเนื่องตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา นั้น บางครั้งได้ก่อให้เกิดเป็นผลร้ายต่อมนุษย์ จากบรรดาของเสียที่ไหลไว้ออกจากการพัฒนาโดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม ฉะนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นนั้นก็คือปัญหาที่ร่วมตัวอยู่ในกระบวนการทางด้านการพัฒนา¹ ทั้งนี้ เพราะภัยพิบัติทางสิ่งแวดล้อมบางส่วนก็สืบเนื่องมาจากผลของการพัฒนาที่ไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมนั่นเอง

ปัจจุบันปัญหาสภาพแวดล้อม เป็นพิษจากการประกอบอุตสาหกรรม จึงกลายเป็นปัญหาใหญ่อันอาจกล่าวได้ว่าเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความ เป็นความตายหรือความอยู่รอดของมนุษยชาติไปเสียแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่กำลังพัฒนาอย่างเช่น ประเทศไทยที่กำลังเผชิญกับปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นพิษอยู่ในขณะนี้ซึ่งนับวันก็จะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นถ้าหากไม่รีบดำเนินการป้องกันปัญหานี้โดยเร็ว

สำหรับกรณีประเทศไทย รัฐบาลก็ได้ให้ความสำคัญกับกรณีปัญหานี้เป็นอย่างมาก โดยมีการแสวงหามาตรการที่เหมาะสมมาควบคุมแก้ไขปัญหาดังกล่าว ดังจะเห็นได้จากแนวทางในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งกำหนด เป็นนโยบายในการบริหารประเทศไว้ พอสรุปในประเด็นที่สำคัญ ๆ ได้ดังนี้

. . . รัฐบาลตระหนักดีว่า... มาบัดนี้ทรัพยากรธรรมชาติ เหล่านี้ได้ เปลี่ยน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ชวลิต หมิ่นนุษ, "ปัญหาสิ่งแวดล้อมในไทย แนวทางการแก้ไขในระดับนโยบาย", วารสารกฎหมายจุฬา 5 (มกราคม - มีนาคม, 2536): 85.

สภาพจาก เป็นปัจจัย ก่อหนุนมา เป็นข้อจำกัดของการพัฒนาประเทศแล้ว จึง จำเป็นที่จะต้องดำเนินนโยบายบริหารและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อมหลัก ๆ² ดังนี้

.....

ข้อ 4. ดำเนินมาตรการอนุรักษ์ ควบคุม ดูแลด้านสิ่งแวดล้อมมิให้ แหล่งน้ำที่มีอยู่แล้วเกิดสภาวะเสื่อมโทรม จนมีผลกระทบต่อการใช้ประโยชน์ จากแหล่งน้ำนั้น

ข้อ 5. ดำเนินการอย่าง เกร่งงวดและ เร่งด่วน ในการลดมลพิษทาง น้ำ โดยกวาดขันให้มีการควบคุมคุณภาพน้ำ และ เพิ่มขีดความสามารถในการ บำบัดน้ำเสีย ในโรงงานอุตสาหกรรม...ก่อนระบายลงสู่แม่น้ำสายหลัก... เพื่อควบคุมระบบนิเวศน์วิทยา...รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการลงทุน ของภาค รัฐและ เอกชนในการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียรวม

ข้อ 6. ส่งเสริมให้มีการกระจายอำนาจบริหารทางสิ่งแวดล้อม จาก ส่วนกลางออกไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น โดยให้จังหวัด ท้องถิ่น และประชาชน เข้ามามีส่วนร่วม ในการบริหารและการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมอย่าง มีประสิทธิภาพ รวมทั้ง เร่งรัดการใช้กฎหมายที่มีอยู่อย่าง เข้มงวด

ข้อ 7. แก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรม เป็นการ เร่งด่วน โดยการกำหนดมาตรการควบคุมการใช้ประโยชน์ และฟื้นฟูอย่าง เหมาะสม

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²"นโยบายรัฐบาลของนายกรัฐมนตรีชวน หลีกภัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม", เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของ ประเทศไทย ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร 31 ตุลาคม - 1 พฤศจิกายน 2536, หน้า 733-734.

รวมทั้งให้มีการประกาศ เขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม และ เขตควบคุมมลพิษ ในพื้นที่วิกฤต ตลอดจน เข้มงวดและกวดขันในการปฏิบัติตามมาตรการการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ โดยสนับสนุนให้องค์กรเอกชน และประชาชนในท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ

ข้อ 8. เร่งปลูกฝังให้เด็ก เยาวชนและประชาชน มีจิตสำนึกถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งให้การสนับสนุนองค์กรเอกชนที่ดำเนินการ เพื่อการนี้

แต่ขณะเดียวกัน รัฐบาลก็มีแนวนโยบายในการพัฒนาประเทศ ทางด้านการอุตสาหกรรมที่ค่อนข้าง เต็มซัดอยู่³ ซึ่งอาจน่าประ เต้ินที่ เป็นสาระสำคัญมาพิจารณาโดยสรุปในที่นี้ได้ ดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ

. . . เพื่อสนับสนุนให้ภาคอุตสาหกรรม ขยายตัวในระดับสูงอย่างต่อเนื่อง มีการกระจายไปสู่ภูมิภาคมากยิ่งขึ้น และ เพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหามลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม รัฐบาลจะดำเนินการดังต่อไปนี้

ข้อ 2. เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม เป้าหมาย ที่จะช่วยสร้างงานให้ท้องถิ่น ใช้วัตถุดิบในประเทศมาก. . . และ เป็นพื้นฐานการพัฒนาอุตสาหกรรม ต่อเนื่อง อันได้แก่ อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ อุตสาหกรรมปิโตรเคมี เป็นต้น ตลอดจนส่งเสริมระบบการรับช่วงการผลิตให้ไปสู่ภูมิภาคมากขึ้น

ข้อ 3. ดำเนินการส่งเสริมให้มีการกระจาย ขยายการตั้งโรงงาน อุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบมากออกไปสู่ภูมิภาค ส่งเสริมให้มีการพัฒนาบริการ

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 729-730

พื้นฐานสนับสนุนการลงทุนของภาค เอกชนให้ เพียงพอ

ข้อ 4. ปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิต ด้วยการส่งเสริมการลงทุน พัฒนาเทคโนโลยีการผลิต...และการจัดการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้มีการ ปรับปรุงกฎ ระเบียบ ขั้นตอนการขออนุมัติ และการต่ออายุการประกอบ กิจการอุตสาหกรรม ให้เอื้ออำนวยต่อการลงทุน

.....

ข้อ 6. ส่งเสริมและกำหนดมาตรการจูงใจ ให้อุตสาหกรรมเข้าไป อยู่ในเขตนิคมอุตสาหกรรม เพื่อให้สามารถควบคุมดูแลด้านสิ่งแวดล้อมได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อ 7. ปรับปรุงระบบงานด้านการติดตาม และควบคุมการกำจัด มลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมให้มีประสิทธิภาพ โดยการตรวจสอบโรงงาน ในท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ เพื่อป้องกัน แก้ไข ควบคุมมลพิษจากการ อุตสาหกรรมได้ดียิ่งขึ้น

เมื่อได้พิจารณาถึงแนวนโยบายของรัฐบาลในส่วนที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ดังที่กล่าว มาข้างต้นนี้ นั้น ก็พอที่จะวิเคราะห์ได้ว่า รัฐบาลตระหนักดีว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นพิษมี ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด กับการพัฒนาประเทศในด้านการอุตสาหกรรม และยังมีแนวความ คิดที่ถูกต้องในการพัฒนา กล่าวคือ เน้นที่การพัฒนาโดยคำนึงถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ก็ เพื่อให้ผลจากการพัฒนานั้นก่อให้เกิดผลดีแก่ชีวิตของประชาชนอย่างแท้จริง แต่อย่าง ไรก็ตามแนวนโยบายของรัฐดังกล่าวยังมีข้อที่น่าพิ เศษหรืออยู่บ้างในประ เติ้นของการควบคุม แก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ ขณะที่รัฐบาลมุ่งดำเนินนโยบายทางด้านพัฒนากิจกรรม อุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง แต่ขณะเดียวกันแนวทางในการจัดการต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมจาก การอุตสาหกรรมนั้น รัฐบาลมุ่ง เน้นที่การแก้ไขปัญหาและการควบคุมปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิด ขึ้นแล้วมิให้ลุกลามรุนแรงขึ้นอีก เท่านั้น ดังจะพิจารณาได้จากแนวนโยบายด้านการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในข้อ 4. ข้อ 5. และข้อ 7. ซึ่งในการนี้ดังกล่าวนี้ นั้น มาตรการทางกฎหมายที่รัฐนำมาบังคับใช้ ก็คือ มาตรการทางการปกครองซึ่งเป็นมาตรการ ที่ใช้ในการควบคุมเกี่ยวกับการก่อตั้งโรงงาน การดำเนินการในการตรวจและติดตามผล

ตลอดจนให้คำแนะนำในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับระบบป้องกันมลพิษต่าง ๆ ส่วนวิธีการบังคับที่ใช้ในมาตรการทางการปกครอง เมื่อมีการละเมิดต่อบัญญัติของกฎหมาย ก็จะมีอยู่ในรูปของการสั่งเพิกถอนใบอนุญาตหรือสั่งพักใบอนุญาต ซึ่งก็มักอยู่ภายใต้เงื่อนไขให้ดำเนินการแก้ไขปรับปรุงกระบวนการผลิตให้เป็นไปตามกฎหมายเท่านั้นเอง จึงอาจกล่าวได้ว่า การใช้มาตรการทางการปกครองในการควบคุมแก้ไขกรณีปัญหาดังกล่าวนั้น มีลักษณะที่เชื่ออำนวยการพัฒนาอุตสาหกรรมอยู่มาก เพราะเป็นมาตรการที่ไม่สร้างความกดดันให้กับผู้ประกอบการและบรรยากาศการลงทุนของประเทศ นอกจากนั้นนโยบายด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของรัฐก็จะมุ่งเน้นไปที่การเพิ่มบทบาทในการมีส่วนร่วมขององค์กรเอกชนและประชาชนต่อกรณีปัญหาดังกล่าว รวมทั้งเน้นที่การปลูกจิตสำนึกให้กับสังคมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเท่านั้น ดังจะพิจารณาได้จากนโยบายด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ข้อ 6. ข้อ 7. และข้อ 8.

อย่างไรก็ตาม เมื่อเป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษที่เกิดขึ้นนั้น นับวันจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น หากไม่รีบดำเนินการแก้ไขอย่างเข้มงวดและฉับพลัน ผู้วิจัยจึงมีแนวความคิดที่จะนำเสนอในที่นี้ว่า การใช้มาตรการทางการปกครองในการควบคุมและแก้ไขปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อมของรัฐดังที่กล่าวมานั้น ยังไม่อาจที่จะส่งผลเป็นการหยุดยั้งการกระทำอันเป็นละเลยต่อความรับผิดชอบของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะมาตรการทางการปกครองที่ใช้บังคับการตามแนวนโยบายนี้นั้น ไม่ก่อให้เกิดผลในทางป้องกันปัญหาให้เกิดขึ้นอีกในอนาคต ดังนั้น เมื่อแนวนโยบายของรัฐในด้านอุตสาหกรรมเองก็ให้ความสำคัญกับการป้องกันปัญหามลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม อีกทั้งยังส่งเสริมให้มีการเร่งรัดการใช้บังคับกฎหมายที่มีอยู่อย่างเข้มงวด(นโยบายด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ข้อ 6.) เช่นนี้แล้ว การพิจารณาแสวงหามาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมในการป้องกันปัญหามลพิษดังที่กล่าว จึงมีความจำเป็นและสำคัญอยู่มากที่รัฐจะต้องตระหนักถึง ผู้วิจัยมีความเห็นว่ามาตรการทางกฎหมายที่สามารถนำมาใช้ให้เกิดผลในทางป้องกันปัญหามลพิษจากการอุตสาหกรรมนั้น น่าจะได้แก่ มาตรการทางอาญา เพราะวามตรการทางอาญา เป็นมาตรการทางกฎหมายที่มีสภาพบังคับที่เหมาะสมกับการป้องปรามและป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดทางสิ่งแวดล้อมคิดกระทำผิดขึ้นอีก ทั้งยังมีผลเป็นการข่มขู่ให้ผู้

ประกอบการณ์อื่น ๆ เกิดความรู้สึกเกรงกลัวต่อสภาพบังคับของมาตรการทางอาญา ไม่กล้าที่จะกระทำความผิดทางสิ่งแวดล้อมขึ้นอีกด้วย ประเทศไทย เราจัดได้ว่าอยู่ในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งหลาย เช่น ประเทศญี่ปุ่น หรือประเทศสหรัฐอเมริกา และด้วยเหตุผลเดียวกันนี้เองประเทศไทยจึงยังไม่มีความสามารถที่จะขจัดมลพิษที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมได้ด้วยตัวเองแต่ต้องอาศัย เทคโนโลยีอันทันสมัยของชาติที่เจริญแล้วมาช่วยในการบำบัดควบคุมมลพิษต่าง ๆ ยิ่งไปกว่านั้นในประเด็น เรื่องของอำนาจในทางการ เมืองระหว่างประเทศก็ เป็นประเด็นสำคัญ เรื่องหนึ่ง ซึ่งก็ด้วยเหตุที่ประเทศไทยเรายังคงค้ำอำนาจในทางการ เมืองระหว่างประเทศในอันที่จะดำเนินนโยบายที่จะขนถ่ายระบายของเสียอันเกิดจากการอุตสาหกรรมที่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมของประเทศ ไปยังประเทศอื่น ๆ ได้ตั้งที่ประเทศที่เจริญแล้วและมีอำนาจทางการ เมืองระหว่างประเทศที่เป็นต่อเขากระทำกัน ดังนั้น การดำเนินนโยบายของรัฐต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นคิขของประเทศไทยจึงควรมีลักษณะที่เข้มงวด เคร่งครัด มีสภาพบังคับที่ชัดเจนและเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดผลเป็นการป้องกัน ช่มชู้รวมหึ่งกระตุ้นเตือนให้ผู้ประกอบกิจการอุตสาหกรรมต่าง ๆ ในประเทศให้เพิ่มความเอาใจใส่ต่อสภาพแวดล้อม ไม่ให้ละเลย หรือละเมิดต่อกฎหมายอีกทั้งยังจะมีผล เป็นการวางมาตรการป้องกัน มิให้ประเทศไทยกลายเป็นแหล่งรองรับการลงทุนทางด้านกิจการอุตสาหกรรมที่มีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดปัญหามลพิษสูงของประเทศที่เจริญแล้วทั้งหลายซึ่งระบายมาตั้งอยู่ตามประเทศที่ยังต้องพัฒนาอีกด้วย

อย่างไรก็ดี แม้ผู้วิจัยจะมีความเห็นว่า ปัจจุบันถึงเวลาอันสมควรแล้วที่จะหันมาพิจารณา เพิ่มบทบาทของมาตรการทางอาญา เพื่อใช้เป็นมาตรการป้องกันปัญหามลพิษจากการอุตสาหกรรม เพราะมาตรการทางอาญาดังกล่าว โดยสภาพสามารถใช้ป้องกันปัญหามลพิษอันเกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมได้ เป็นอย่างดีก็ตาม แต่ผู้วิจัยยังคงมีความเห็นอีกว่า การที่จะใช้มาตรการทางอาญากับกรณีปัญหาดังกล่าวให้เกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริงได้นั้น ยังจำเป็นต้องพิจารณาถึงปัจจัยที่สำคัญอีกหลายประการประกอบกัน ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่ว่าลักษณะการก่อให้เกิดมลพิษของโรงงานอุตสาหกรรมนั้น จัดได้ว่าเป็นการกระทำที่สมควรได้รับโทษทางอาญาหรือไม่ หรือจะใช้สภาพบังคับอย่างไรจึงจะเหมาะสมกับกรณีปัญหา ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาให้ถ่องแท้ถึงความเหมาะสมของแนวทางในการ

ใช้มาตรการทางอาญากับปัญหาการก่อให้เกิดมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม ทั้งนี้ก็เพื่อ
ประโยชน์ในการนำเอามาตรการทางอาญามาใช้ป้องกันปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อมนั้นเอง

2.2 มโนภาพของอาชญากรรมกับการก่อให้เกิดมลพิษของโรงงานอุตสาหกรรม

การศึกษาวิเคราะห์ เพื่อพัฒนาบทบาทของมาตรการทางอาญาในการควบคุมป้องกัน
ปัญหามลพิษที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมนั้น ในเบื้องต้นก็ควรที่จะต้องทำความเข้าใจใน
พฤติกรรม หรือลักษณะทั่ว ๆ ไป ของการกระทำอันเป็นการก่อให้เกิดมลพิษของโรงงาน
อุตสาหกรรมเสียก่อนว่า พฤติกรรม หรือลักษณะการก่อให้เกิดผลเช่นนั้น จัดได้ว่าเป็น
การประกอบอาชญากรรมหรือไม่ อย่างไร เพราะโดยหลักการทั่วไปแล้วการที่จะนำเอา
มาตรการทางอาญามาควบคุมพฤติกรรมใด ๆ ในสังคมนั้น ก็หมายถึงว่าพฤติกรรมนั้น ๆ ส่ง
ผลให้บุคคล และสังคมได้รับอันตราย คือ เป็นอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน หรือผล
ประโยชน์ของสังคม ที่เรียกกันว่าเป็นการประกอบอาชญากรรม นั้นเอง

คำว่า "อาชญากรรม" มีความหมายที่ผันแปรไปได้มาก จึงเป็นการยากที่จะทำให้
เกิดความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องความหมายทั่วไป และแม้แต่ในการสัที่เห็นพ้องต้องกันได้
ในความหมายทั่วไป ก็ยังคงเป็นการยากที่จะให้ความเห็นตรงกัน ในเรื่องที่ว่า การกระทำ
เฉพาะ เรื่องแบบนั้นแบบนี้เป็นอาชญากรรมหรือไม่⁴ อย่างเช่น วิถีปฏิบัติบางอย่างในวงการ
ธุรกิจการค้า เป็นเรื่องที่มีคตินิยมอย่างหนึ่งทางการ การที่นักธุรกิจถูกจับกุมตัวดำเนินคดี
และต้องเสียค่าปรับ หรือบางรายถึงกับต้องโทษจำคุก ย่อมแสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมนั้น ๆ
เป็นอาชญากรรม แต่ในสายตาหรือความรู้สึกนึกคิดของประชาชนส่วนใหญ่ อาจเห็นว่า

⁴ เสรีน ปุณณะหิตานนท์, การกระทำผิดในสังคม (กรุงเทพฯ: โรง
พิมพ์ เดอะบิสซิเนสเพรส, 2524), หน้า 44.

พฤติกรรมดังกล่าว เป็นเพียงเรื่องธรรมดาสามัญ ไม่ควรที่จะต้องได้รับโทษถึงขั้นจำคุก เช่นนี้ เป็นต้น ดังนั้น เพื่อให้เข้าใจว่าอาชญากรรมเป็นอย่างไร และลักษณะของการกระทำ ที่เป็นการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมของโรงงานอุตสาหกรรม จัดว่าเป็นการประกอบอาชญากรรมหรือไม่ จึงจำเป็นต้องพิจารณาเสียก่อนว่าสังคมมีแนวคิดในเรื่องอาชญากรรมกันอย่างไร มีการนิยามความหมายและวินิจฉัยกันอย่างไร

2.2.1 หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับอาชญากรรมโดยทั่วไป

ก. ความหมายของอาชญากรรม

การกระทำความผิดหรือที่เรียกว่า "อาชญากรรม" เกิดมีมานานพร้อมกับสังคมมนุษย์ ทราบไต ที่มีคนมาอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะด้วยความแตกต่างทางความคิด ความต้องการและด้วยสัญชาตญาณโดยธรรมชาติของคนจึงทำให้เกิดความขัดแย้งกัน มีการเอาผิดเอาเปรียบกันปัญหาอาชญากรรมและปัญหาพฤติกรรม เบี่ยงเบนอย่างอื่น ๆ ทั้งหลายจึงเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมแบบธรรมดาสามัญ ที่ไม่สามารถจะกำจัดปราบปรามให้หมดสิ้นไปได้⁵ ความหมายของคำว่า "อาชญากรรม" ตามความหมายที่เป็นอยู่ในขณะนี้ สามารถที่จะแปลความหมายที่แตกต่างกันไป ตามแนวความคิดเห็นของนักกฎหมาย นักสังคมวิทยา และนักอาชญาวิทยา ซึ่งให้ความหมายทั้งในแง่เปรียบเทียบความแตกต่างและสัมพันธ์ภาพระหว่างกัน⁶

ในการอธิบายความหมายของอาชญากรรมนี้ ได้มีนักคิดที่มีชื่อเสียงหลายท่านได้ให้

⁵ นวลจันทร์ หัสชัยกุล, การคุมประพฤติและการพักการลงโทษ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2532), หน้า 5.

⁶ ประ เสริฐ เมฆมณี, ตำรวจและกระบวนการยุติธรรม (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิชการพิมพ์, 2523), หน้า 10-11.

ความหมายไว้ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการให้ความหมายที่ทำให้เกิดแง่คิดพิจารณาได้มากมายหลายทางด้วยกัน อาทิ

William Blackstone นักประวัติศาสตร์กฎหมายชาวอังกฤษได้ให้ความหมายของอาชญากรรมไว้ว่า "อาชญากรรมนี้ ได้แก่ การกระทำหรือละเว้นการกระทำใด ๆ อันเป็นปฏิปักษ์ต่อบทบัญญัติหรือข้อห้ามแห่งกฎหมายมหาชน" ซึ่งในแนวความคิดที่กล่าวนี้ Paul W. Tappan นักอาชญาวิทยาชาวอเมริกัน ได้กล่าวเสริมอีกว่า "คำจำกัดความของอาชญากรรมในแง่ของกฎหมาย ควรจะตั้งมั่นอยู่บนรากฐานระบบความยุติธรรม กอปรด้วยการตีความทางกฎหมายอย่างชัดเจน ไม่อาจใช้ถ้อยคำแบบขยาย คำกำกวมหรือถือกำหนดคุณค่าแห่งการตัดสินใจของชนส่วนน้อย หรือความอคติใด ๆ เป็นบรรทัดฐานประกอบการวินิจฉัย" จะเห็นได้ว่าสาระสำคัญของการตีความหมายของอาชญากรรม ตามนัยทางกฎหมายดังกล่าวนี้ เป็นการตีความตามตัวบทกฎหมายอย่างชัดเจนปราศจากความคลุมเคลือในทุกกรณี ⁷

Jeremy Bentham กล่าวว่า "อาชญากรรมคือ การกระทำที่ถือว่าเป็นความผิดทางอาญา คือ การกระทำที่กฎหมายห้ามไว้ซึ่งมีผลร้ายมากกว่าผลดี" และนอกจากนั้นยังมีการให้ความหมายของอาชญากรรมในแง่ทางกฎหมายไว้ใน Encyclopedia⁸ อีกด้วยว่า หมายถึง การกระทำที่เจตนาโดยรู้สึกว่าเป็นภัยต่อสังคม หรืออันตรายต่อสังคม และโดยเจตนาอย่างยิ่งตามปกติแล้วได้กำหนดข้อห้ามและโทษโดยกฎหมายอาญา

จากความหมายต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าการให้ความหมายของอาชญากรรม ในแง่ทางกฎหมายนี้มีความหมายทางวิชาการกว้างขวางมาก กล่าวคือ ไม่ว่าจะ

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

⁸ Encyclopedia (Britania, 1964), p.754 อ้างใน นวลจันทร์ หัสสนชัยกุล, อาชญาวิทยาคลินิก (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2530), หน้า 3.

จะกระทำผิดอย่างไรที่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย ก็จัดว่าเป็นการประกอบอาชญากรรมทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังมีนักคิดอีกหลายท่านได้ให้คำจำกัดความคำว่าอาชญากรรมในทัศนะทางกฎหมาย เอาไว้ อาทิ

Sutherland และ Cressey สองนักอาชญาวิทยาชาวอเมริกันได้ให้ความหมายไว้ว่า "อาชญากรรม คือ พฤติกรรมที่ละเมิดกฎหมายอาญา พฤติกรรมที่ไม่เป็นการละเมิดกฎหมายอาญาถือไม่เป็นอาชญากรรม แม้ว่าพฤติกรรมนั้นจะผิดศีลธรรม มีความต่ำทรามหรือไม่เหมาะสมเพียงใดก็ตาม"⁹

และนอกจากความหมายของอาชญากรรมที่พิจารณาในแง่ทางกฎหมาย เช่นที่กล่าวนี้ Sutherland และ Cressey ก็ยังได้กล่าวถึงความหมายของอาชญากรรมในแง่ทางสังคม เอาไว้ด้วย ซึ่งในแง่ทางสังคมนี้ผู้ให้คำจำกัดความกล่าวว่าอาชญากรรม เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องอยู่กับปัจจัย 3 ประการ กล่าวคือ

ปัจจัยแรก อาชญากรรมเกี่ยวข้องกับค่านิยม อันเป็นที่ยึดถือของกลุ่ม หรือคนบางกลุ่ม ซึ่งเป็นพวกที่มีความสำคัญในทางการเมือง

ปัจจัยที่สอง อาชญากรรมเกี่ยวข้องกับการแยกตัว หรือการขัดแย้ง ในทางวัฒนธรรมกับบางส่วนของกลุ่ม ทำให้สมาชิกบางคนของกลุ่มไม่ยอมรับค่านิยมที่มีอยู่ หรือยอมรับน้อยกว่าเดิมมาก อันเป็นผลให้เกิดอันตรายแก่กลุ่มได้

ปัจจัยที่สาม อาชญากรรมเกี่ยวข้องกับการใช้วิธีการต่อสู้ เพื่อบีบบังคับให้เกิดความถูกต้อง ระหว่างฝ่ายที่ยึดถือค่านิยมกับฝ่ายที่ฝ่าฝืนหรือละเมิดค่านิยม

เมื่อได้พิจารณาถึงปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวนี้แล้ว ก็อาจกล่าวได้ว่า "อาชญากรรม" ในแง่ทางสังคมของ Sutherland และ Cressey นี้จะเกิดขึ้นเมื่อมีปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้

⁹ฉัตรพ ชูบำรุง, อาชญาวิทยาและอาชญากรรม (ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, 2532), หน้า 2-3.

เข้ามาเกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตามความหมายที่กล่าวนี้ก็ยังคงไม่มีความชัดเจนมากนัก เพราะเป็นเพียงการมองอาชญากรรม ในฐานะที่เป็นพฤติกรรมของกลุ่มมากกว่า เป็นพฤติกรรมของปัจเจกชน ขณะที่ผู้ให้ความหมายของอาชญากรรมในแง่ทางสังคมที่ค่อนข้างชัดเจน น่าจะ ได้แก่ B.A.Worthe ที่ให้ความหมายไว้ว่า "อาชญากรรมเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนหน้าที่ในทางสังคมต่อเพื่อนร่วมสังคมเดียวกัน อันยังผลให้ผู้ฝ่าฝืนจะต้องได้รับโทษ"¹⁰ ซึ่งจะเห็นได้ว่า B.A.Worthe จะพิจารณาถึงอาชญากรรมในฐานะที่เป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนข้อบังคับในทางสังคม กล่าวคือ ประพฤติผิดศีลธรรมประเพณี และฝ่าฝืนหน้าที่ของสังคมต่อเพื่อนร่วมสังคมเดียวกันซึ่งสมควรได้รับการลงโทษจากสังคม แต่ยังคงยอมรับว่าการที่จะถือว่าเป็นการฝ่าฝืนสังคมหรือไม่นั้น ในแต่ละสังคมก็จะเห็นไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับบรรทัดฐาน(norms) ของแต่ละสังคม ซึ่งอาชญากรรมในอดีตอาจไม่เป็นอาชญากรรมในปัจจุบัน หรืออาชญากรรมในสังคมหนึ่งอาจไม่เป็นอาชญากรรมในอีกสังคมหนึ่งแล้วแต่ว่าค่านิยมของคนในสังคมนั้น ๆ จะเป็นผู้วางหรือกำหนดไว้ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้น ๆ นั่นเอง

Vetter และ Silverman สองนักอาชญาวิทยาจาก University of South Florida ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับอาชญากรรมไว้อย่างน่าสนใจ ว่า

. . .อาชญากรรมเป็นพฤติกรรมที่มีความเกี่ยวพัน หรือเชื่อมโยงกับสิ่งอื่น จะถือว่าอาชญากรรมเป็นพฤติกรรมที่ละเมิดกฎหมาย เพียงประเด็นเดียว เห็นจะไม่ถูกต้อง เพราะกฎหมายเปลี่ยนไปตามเวลา สถานที่ และสภาพแวดล้อม อาชญากรรมจึงเป็น พฤติกรรมเบี่ยงเบน อย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจาก แนวประพฤติกของสังคมส่วนรวม แนวประพฤติกคือเป็นกฎ ที่กำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม คนส่วนใหญ่มักจะประพฤติอยู่ในกฎ และไม่เบี่ยงเบนออกไปจากที่สังคมกำหนดไว้ ถ้าหากมีใครคนหนึ่ง

¹⁰ นวลจันทร์ ทัศนชัยกุล, อาชญาวิทยาคลินิก, หน้า 3.

คนใดหรือกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดประพาศิ เบียง เบนออกไป สังคมก็จะมองเห็นและ
แสดงปฏิกิริยาตอบโต้ออกไป. . .¹¹

การให้คำจำกัดความคำว่า "อาชญากรรม" ของ Vetter และ Silverman
ดังที่กล่าวข้างต้นนี้ เป็นการพิจารณาถึงอาชญากรรมในฐานะที่เป็นพฤติกรรม เบียง เบนอย่าง
หนึ่ง ซึ่งพฤติกรรม เบียง เบนที่ว่านี้ ก็คือ การกระทำที่ได้รับการพิจารณาจากคนในสังคมว่า
เป็นสิ่งที่อันตรายหรือ เป็นการขัดขวางหรือ เป็นการรบกวนสังคม จำเป็นต้องนำมาตรการ
ในการลงโทษมาใช้กับบุคคลที่กระทำ หรือประพาศิ เช่นนั้น อย่างไรก็ตาม พฤติกรรม
เบียง เบนนี้ก็มีใช้คุณสมบัติที่ติดอยู่กับพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งในตัวเอง แต่เป็นสิ่งที่ผู้อื่น
กำหนดให้ ไม่ว่าผู้อื่นนั้นจะ เกี่ยวข้องโดยตรงหรือโดยอ้อมกับพฤติกรรมนั้นก็ตาม ฉะนั้น
เมื่อได้พิจารณาถึงคำจำกัดความของพฤติกรรม เบียง เบนดังกล่าวแล้ว ก็พอจะทำให้เข้าใจ
ได้ว่า อาชญากรรม เป็นพฤติกรรม เบียง เบนอย่างหนึ่ง เพราะอาชญากรรม เป็นสิ่งที่ เป็น
อันตรายต่อสังคม เป็นภัยต่อชีวิต และ เศรษฐกิจของบุคคลทั่วไป

จากแนวความคิดของ Vetter และ Silverman จะเห็นได้ว่าได้มีการขยาย
แนวคิดของพฤติกรรมที่เป็นอาชญากรรมออกไปกว้างขวางยิ่งขึ้น โดยไม่ยึดกฎหมายเป็นใหญ่
ทั้งนี้เพราะ การให้ความหมายของอาชญากรรมโดยยึดกับกฎหมาย ยังมีช่องว่างในลักษณะที่
ไม่อาจจะครอบคลุมถึงพฤติกรรมอื่น ๆ อันเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคมได้ หากกฎหมายมิได้ระบุไว้
อย่างชัดเจนว่าการกระทำนั้น ๆ เป็นความผิด¹² หากแต่จะให้ความสำคัญกับระบบ
ระเบียบความประพาศิของคนในสังคมเป็นหลัก เพราะความจริงแล้ว กฎหมายอาญามักจะ
ออกมาหลังจากพฤติกรรมที่ เบียง เบน เป็นอันตรายต่อสังคมได้ เกิดขึ้นแล้ว ซึ่งในประ เติ้น
ความเห็นนี้นับได้ว่าเป็น ประ เติ้นที่น่าสัง เกตและนำมาพิจารณาเป็นอย่างไรด้วย เพราะ

¹¹ วัลลพ ชูบำรุง, อ้างแล้ว, หน้า 5-6.

¹² ประ เสริฐ เมฆมณี, อ้างแล้ว, หน้า 13.

การศึกษาถึงพฤติกรรมที่เรียกว่า เป็นอาชญากรรมนั้น เป็นการศึกษาเพื่อแสวงหาแนวทางป้องกันและควบคุมอาชญากรรม ซึ่งในที่สุดก็จะนำเอาผลการศึกษาดังกล่าวมาใช้ประกอบการบัญญัติกฎหมายขึ้นควบคุมพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อสังคม นั่นเอง

จากคำจำกัดความของ Vetter และ Silverman ที่กล่าวข้างต้นนั้น อาจกล่าวได้ว่า เป็นการศึกษามุมมองของอาชญากรรมในแง่ทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งในทัศนะทางสังคมที่ว่านี้ก็ได้มีนักอาชญาวิทยาอีกผู้หนึ่ง คือ Thorston Sellin ให้ความเห็นไว้ว่า "อาชญากรรมได้แก่พฤติกรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อปทัสถานแบบอย่างความประพฤติของชุมชน"¹³ ซึ่งจะเห็นได้ว่าความหมายของอาชญากรรมในทัศนะของ Sellin จะเน้นพิจารณาถึงปัจจัยปทัสถานความประพฤติของบุคคลในสังคม ประกอบกับพิจารณาถึงปัจจัยพฤติกรรมส่วนบุคคลที่จะสามารถควบคุมความรู้สึกรับผิดชอบ เคารพปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ค่านิยมทางสังคม ยิ่งกว่าการใช้กฎเกณฑ์ทางสังคมเป็นเงื่อนไขบังคับ อันเป็นการถือความประพฤติที่เกิดจากความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดีของผู้ปฏิบัติเอง เป็นองค์ประกอบสำคัญ และจากการที่มีแนวความคิดกันว่า อาชญากรรมเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนระเบียบกฎเกณฑ์ หรือบรรทัดฐานของสังคมที่ถือประพฤติปฏิบัติกันมาช้านาน ทำให้สังคมเดือดร้อนไม่เป็นระเบียบนี้เอง จึงทำให้ Albert Moris¹⁴ นักสังคมวิทยาอีกผู้หนึ่งได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับอาชญากรรมว่า "อาชญากรรม คือ พฤติกรรมที่สังคมตัดสินว่า เป็นอันตรายต่อองค์การส่วนรวม และวัฒนธรรมของชุมชน"

จากความหมายของอาชญากรรมตามที่ได้เสนอมາข้างต้นนี้ อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า นักกฎหมาย นักอาชญาวิทยา และนักสังคมวิทยา ต่างก็ได้ให้ความหมายของคำว่า "อาชญากรรม" ตามแนวความคิดในทัศนะสาขาวิชาการของตน ซึ่งมุ่งเน้นกันคนละทาง กล่าวคือ นักกฎหมาย มองว่าอาชญากรรมเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมายอาญา ด้วยมี

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 13.

¹⁴ นवलจันทร์ หัสณชัยกุล, การคุมประพฤติและการพักการลงโทษ, หน้า 7.

เจตนาในการกระทำ และการกระทำนั้น ผู้กระทำไม่สามารถยกข้อแก้ตัวตามกฎหมายได้ การประกอบอาชญากรรมจึง เป็นการกระทำความคิด ละเมิดสิทธิและประทุษร้ายผู้อื่น ซึ่งมีผลต่อสังคม ผู้กระทำจึงต้องได้รับโทษตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ นักสังคมวิทยา มองว่าการที่จะถือว่าอะไร เป็นอาชญากรรมนั้น สังคมจะเป็นผู้กำหนดซึ่ง เป็นเหตุผลเดียวกันกับที่สังคม กำหนดว่าอะไรถูก อะไรผิด ด้วยเหตุนี้เดียวกัน สิ่งที่ถูกพิจารณาว่าเป็นอาชญากรรมในสังคมหนึ่งอาจจะ ไม่ถูกพิจารณาว่าเป็นอาชญากรรมในอีกสังคมหนึ่งก็เป็นได้ ส่วนนักอาชญาวิทยา ก็มองว่า อาชญากรรม หมายถึงการกระทำที่ชั่วร้ายจริง ๆ เท่านั้นและกรรมชั่วนี้แม้ จะเล็ดลอดกฎหมายไปได้ก็ถือว่าเป็นอาชญากรรม ตรงกันข้ามถ้าไม่ใช้กรรมชั่วนี้แต่เป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายก็ไม่ถือว่าเป็นอาชญากรรม¹⁵ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความหมายของอาชญากรรมในทัศนะต่าง ๆ จะมีความแตกต่างกันอยู่บ้างในสาระ เนื้อหาแต่โดยแท้จริงแล้ว การให้คำจำกัดความของอาชญากรรมต่าง ๆ เหล่านี้ ต่างมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเรื่องของวัตถุประสงค์ของการให้คำจำกัดความ ที่มุ่งเน้นจะควบคุมพฤติกรรมและจำกัดขอบ เขตแห่งความประพฤติของคนในสังคม เพื่อให้การดำเนินชีวิตของคนในสังคม เป็นไปอย่างมีระเบียบนั่นเอง

ในทัศนะของผู้วิจัยแล้ว ผู้วิจัย เห็นด้วยกับการให้ความหมายของ "อาชญากรรม" ตามแนวคิดของ Vetter และ Silverman เพราะการพิจารณาถึงพฤติกรรมใดว่า เข้าลักษณะการประกอบอาชญากรรม หรือไม่ โดยมุ่งพิจารณาจากตัวบทกฎหมายอาญา เพียงอย่างเดียวจะไม่เป็นการเพียงพอ ทั้งนี้เพราะนอกจากในตัวบทกฎหมาย เองยังต้องมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขใน เนื้อหาสาระ ไปตามกาล เวลา และสภาพการณ์ทางสังคมแล้ว พฤติกรรมที่ เบี่ยงเบนของคนในสังคมที่นับได้ว่าเป็นอันตรายต่อคนและสังคมนั้น ยังมีการ

¹⁵สง่า สันะสมิต, อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา (ตอน 1) (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2514), หน้า 6-7.

เปลี่ยนแปลงไปอีกด้วย ซึ่งความเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมเบี่ยงเบนที่ว่านี้ จะมีความสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคม อันจะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนในรูปแบบใหม่ ๆ ในสังคมอีกด้วย ซึ่งหากจะพิจารณาแต่เพียงว่าพฤติกรรมเบี่ยงเบนที่เป็นอาชญากรรม จะต้องอยู่ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายแล้ว ลักษณะของพฤติกรรมเบี่ยงเบนที่เกิดขึ้นเป็นรูปแบบใหม่ ๆ อันเกิดจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมก็อาจจะอยู่นอกกรอบของตัวบทกฎหมาย ทั้งนี้เพราะกฎหมายไม่อาจจะบัญญัติครอบคลุมถึงพฤติกรรมเบี่ยงเบนที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ทันกับความเจริญทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นั่นเอง ซึ่งสุดท้ายก็จะกลายเป็นว่าพฤติกรรมเบี่ยงเบนรูปแบบใหม่ ๆ นั้นไม่จัดว่าเป็นการประกอบอาชญากรรม ทั้ง ๆ ที่อาจเป็นพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อบุคคลหรือต่อผลประโยชน์อันเป็นส่วนรวมของสังคม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า "อาชญากรรม" น่าจะหมายความถึง

พฤติกรรมใด ๆ ที่เกิดขึ้นโดยการกระทำของบุคคล ซึ่งการกระทำนั้น ๆ ได้เบี่ยงเบนไปจากแนวประเพณีของสังคมส่วนรวม ส่งผลให้เกิดอันตรายต่อสังคม เป็นภัยต่อชีวิต ทรัพย์สิน และเศรษฐกิจของคนทั่วไป ซึ่งถือว่าเป็นความผิด ที่ผู้กระทำจะต้องได้รับการลงโทษ

อย่างไรก็ดี ไม่ว่าจะความหมายของอาชญากรรม จะถูกพิจารณาในทัศนะใดก็ตาม แต่ก็เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปแล้วว่า การประกอบอาชญากรรมนั้น ถือว่าเป็นการประทุษร้ายต่อหลักการปกครองโดยกฎหมาย ต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในสังคม ดังนั้น การแสวงหาแนวทางการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมโดยอาศัยมาตรการทางกฎหมายต่าง ๆ ให้เป็นการเหมาะสมและมีประสิทธิผลมากที่สุด จึงเป็นความชอบธรรมทั้งในด้านการรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายและความผาสุกของชุมชน

ข. ประเภทของอาชญากรรม

จากการศึกษาถึงความหมายของ "อาชญากรรม" ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้ทราบว่า อาชญากรรม เป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งได้กระทำขึ้นโดยละเมิดต่อกฎระเบียบของสังคม ก่อให้เกิดอันตรายต่อสังคม แต่อย่างไรก็ตาม การกระทำดังกล่าวก็มีอยู่

หลายรูปแบบ ขณะเดียวกันก็เป็นความผิดหลาย ๆ อย่างแตกต่างกันออกไป การแยกประเภทจำต้องเป็นไปอย่างถูกต้องแน่นอน และมีความครอบคลุมเกี่ยวเนื่องกัน ทั้งนี้ เพื่อให้พฤติกรรมที่ละม้ายคล้ายคลึงกัน อยู่ในกรอบที่เราสามารถบรรยายลักษณะได้ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงประเภทของอาชญากรรม เพื่อให้สามารถเข้าใจถึงองค์ประกอบและความเป็นมาของพฤติกรรมที่เราแยกประเภทให้ดีขึ้น เนื่องจากการมองอาชญากรรมแบบภาพรวมนั้นดูจะไม่เกิดประโยชน์อันใด ยิ่งไปกว่านั้นการที่จะรู้จักประเภทของอาชญากรรมอย่างลึกซึ้งนั้น ก็เพื่อประโยชน์ในการแสวงหามาตรการทางกฎหมายอันเหมาะสมที่จะนำมาใช้ควบคุมป้องกันพฤติกรรมดังกล่าวนั่นเอง

ผู้ที่แยกประเภทของอาชญากรรมโดยมากเป็นพวกนักกฎหมาย นักอาชญาวิทยาและนักสังคมวิทยา ซึ่งอาจกล่าวในรายละเอียดได้ดังนี้ คือ

ลักษณะของการจัดประเภทของอาชญากรรมโดยอาศัยกฎหมายนั้น ก็คือการจัดประเภทโดยอิงเรื่องของบรรทัดฐานทางศีลธรรม (Mores) ซึ่งมีการพิจารณาโดยอาศัยหลักกฎหมาย เป็นการมองอาชญากรรมในแง่ความกระทบกระเทือนต่อชีวิตของมนุษย์โดยตรง และเป็นความประพฤติที่ผิด หรือไม่ผิดต่อหลักศีลธรรม ซึ่งได้รับการยอมรับจากมหาชนแบ่งออกเป็น 2 ประเภท¹⁶ คือ

1. Mala in se หมายถึงพฤติกรรมที่เป็นความผิดในตัวเอง ทั้งในแง่ศีลธรรมและในแง่กฎหมาย อาชญากรรมประเภทนี้รวมถึงความผิดที่เป็นการรบกวนต่อความสงบเรียบร้อย หรือระเบียบของสาธารณชน การทำความเสียหายต่อบุคคล การละเมิดต่อความสงบสุข หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน อีกด้วย

2. Mala Prohibita หมายถึงพฤติกรรมที่ไม่ได้เป็นความผิดในตัวของมันเอง แต่เป็นความผิดเพราะกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิด และจะต้องถูกลงโทษ

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 13-14.

โดยอำนาจของรัฐ รวมทั้งการกระทำความผิดต่อข้อห้ามต่าง ๆ ของรัฐ ซึ่งโดยตัวของมันเองแล้วไม่เป็นการผิด

ส่วนนักสังคมวิทยา หรือนักอาชญาวิทยา มักจะแบ่งประเภทของอาชญากรรมโดยพิจารณาบุคคลิกภาพของบุคคล หรือมีฉะนั้นก็โดยพิจารณาถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสังคม เช่น อาชีพของอาชญากร ความเป็นระเบียบของสังคม ปฏิบัติการของสังคม เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่าการแบ่งประเภทของอาชญากรรมที่ได้รับความสนใจมากในปัจจุบันก็คือ การแบ่งประเภทโดยการพิจารณาถึงปัจจัยทางสังคม ซึ่งมีนักคิดหลายท่านได้พยายามแยกประเภทเอาไว้เพื่อประโยชน์ในการศึกษา ซึ่งในที่นี้จะได้นำเสนอแนวคิดของนักคิดที่สำคัญ ๆ พอเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจต่อไป ดังนี้

Makinney ได้แบ่งประเภทของอาชญากรรมออกเป็น 8 ประเภท¹⁷ ดังนี้ โดยพิจารณาถึงอาชีพของอาชญากร การสนับสนุนของกลุ่มต่อการประกอบอาชญากรรม ความตรงกันระหว่างพฤติกรรมของอาชญากรกับพฤติกรรมที่ถูกต้องตามกฎหมายและปฏิบัติของสังคมต่อการประกอบอาชญากรรม ซึ่งก็ได้แก่

1. อาชญากรรมรุนแรงที่กระทำต่อบุคคล
2. อาชญากรรมที่กระทำต่อทรัพย์สินตามโอกาส
3. อาชญากรรมที่เกิดจากการงานอาชีพ
4. อาชญากรรมการเมือง
5. อาชญากรรมที่ทำลายระเบียบของสังคม
6. อาชญากรรมที่ทำกันมาเป็นประเพณี
7. องค์การอาชญากรรม
8. อาชญากรรมที่ทำเป็นอาชีพ

¹⁷ ัฒนพ ชูบัวรุ่ง, อ้างแล้ว, หน้า 13-14.

Vetter และ Silverman นักอาชญาวิทยาชาวอเมริกันอีกสองท่าน ที่ได้ทำการจำแนกประเภทอาชญากรรมโดย มิได้กล่าวถึงผลงานของผู้อื่นมาประกอบในการพิจารณา แต่ได้ยึดหลักว่าอาชญากรรมที่เหมือน ๆ กัน ก็จัดเข้าพวกเดียวกัน ที่แตกต่างกันก็จัดเข้าไว้ในพวกอื่น นอกจากนั้น ยังได้พิจารณาหลักกฎหมาย เข้าช่วยในการแยกแยะด้วย และได้จำแนกประเภทของอาชญากรรมออกเป็น 7 พวกด้วยกัน¹⁸ คือ

1. อาชญากรรมที่กระทำต่อบุคคล
2. อาชญากรรมที่กระทำต่อทรัพย์สิน
3. อาชญากรรมทาง เศรษฐกิจ
4. องค์การอาชญากรรม
5. อาชญากรรมการเมือง
6. อาชญากรรมที่เกิดจากความยินยอม
7. การกระทำผิดของหญิง

จากการพิจารณาถึงการจำแนกประเภทของอาชญากรรมของนักคิด ตามที่ได้ศึกษามาข้างต้นนั้น พอจะกล่าวโดยสรุปได้ว่า แนวคิดของนักคิดที่กล่าว มีความคล้ายคลึงกันอยู่มากในการแยกประเภทของอาชญากรรม แม้เหตุปัจจัยที่มีผลต่อการจำแนกจะมีความแตกต่างกันก็ตาม ดังนั้น เพื่อประโยชน์ในการแสวงหามาตรการที่จะนำมาใช้ควบคุมและป้องกันอาชญากรรมแล้ว ก็อาจแยกประเภทของอาชญากรรมตามที่ได้ศึกษามาข้างต้นออกได้เป็นกลุ่มใหญ่ ๆ 7 กลุ่ม ดังต่อไปนี้ คือ

1. อาชญากรรมที่กระทำต่อบุคคลในลักษณะรุนแรง
2. อาชญากรรมที่กระทำต่อทรัพย์สินของบุคคล
3. อาชญากรรมที่ผู้กระทำความผิด เป็น เหยื่อตนเอง

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 86-87.

4. อาชญากรรมการเมือง
5. องค์การอาชญากรรม
6. อาชญากรรมทาง เศรษฐกิจ
7. การกระทำผิดของเด็กและ เยาวชน

แต่ประเภทของอาชญากรรม ที่น่าจะมีความ เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการกระทำผิดทาง ล้วงแหวดล้อมมากที่สุด ก็คือ อาชญากรรมทาง เศรษฐกิจ ซึ่งอาจอธิบายในรายละเอียดถึง ลักษณะของอาชญากรรมประเภทนี้ได้ ดังนี้ คือ

ในการพิจารณาความหมายของอาชญากรรมทาง เศรษฐกิจนั้น Andenaes ได้ กล่าวไว้ว่า ต้องมองปัจจัย 2 อย่าง เป็นสำคัญ¹⁹ นั้นคือ

ก. การกระทำผิดทาง เศรษฐกิจนั้น จะต้องกระทำในเส้นทางที่เกี่ยวกับ กิจกรรมด้าน เศรษฐกิจ (หมายความว่าประกอบกิจกรรมทางด้าน เศรษฐกิจไปตามปกติ และ ถูกต้องตามกฎหมาย ขณะเดียวกันก็จะ เกิดกฎหมายไปด้วย) กิจกรรมทางธุรกิจใด ๆ ที่ผิด กฎหมายอยู่ในตัวของมันเองแล้ว อย่างเช่น การพนัน การค้ายาเสพติด หรือองค์การ โสเภณี เหล่านี้ไม่จัดว่าเป็นอาชญากรรมทาง เศรษฐกิจ

ข. การกระทำผิดทาง เศรษฐกิจ จะต้อง เป็นความผิดซึ่งละเมิดต่อผล ประโยชน์ของรัฐ หรือของสังคมส่วนรวม ไม่ใช่การละเมิดผลประโยชน์ของเหยื่อ เฉพาะ บุคคล อาจกล่าวได้ว่าอาชญากรรมทาง เศรษฐกิจ ก็คือ อาชญากรรมทางธุรกิจนั่นเอง แต่ มิได้หมายความว่า อาชญากรรมทางธุรกิจทั้งหมดเป็นอาชญากรรมทาง เศรษฐกิจ เพราะว่าการฉ้อโกงหรือการฉ้อฉลที่หากันอยู่ตามปกติ มิได้จัดว่าเป็นอาชญากรรมทาง เศรษฐกิจ

จากคำอธิบายข้างต้น ทำให้กล่าวได้ว่า ลักษณะของอาชญากรรมทาง เศรษฐกิจนั้น จะต้องเกิดขึ้น ขณะประกอบกิจกรรมหรืออาชีพทาง เศรษฐกิจ และผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้นต้อง

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 124-125.

เป็นการกระทบกระเทือนต่อเศรษฐกิจของประเทศ หรือสังคมส่วนรวม ไม่ใช่เศรษฐกิจของผู้หนึ่งผู้ใดโดยเฉพาะ

เรื่องอาชญากรรมทางเศรษฐกิจนี้ คณะกรรมการสาขาความผิดทางเศรษฐกิจของเนติบัณฑิตยสภาของอเมริกา ก็ได้ให้ความหมายไว้ว่า

อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ คือ พฤติกรรมที่ผิดกฎหมาย มีการกระทำที่ไม่แสดงความรุนแรง ลักษณะสำคัญของกากระทำก็คือ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการหลอกลวง การเปลี่ยนแปลง การปิดบังซ่อนเร้น การชักยอกถ่ายเท การละเลยต่อหน้าที่ หรือการใช้ฉวยที่ผิดกฎหมาย²⁰

จากการศึกษาถึงลักษณะของอาชญากรรมทางเศรษฐกิจดังกล่าวข้างต้น ทำให้อาจกล่าวได้ว่า ผู้กระทำความผิดทางเศรษฐกิจ ก็คือ ผู้ที่ทำลายล้างทั้งสถาบันภาคเอกชนและสถาบันภาครัฐบาล เป็นผู้สร้างความเสียหายให้แก่สังคม และสภาพแวดล้อม นั้นเอง อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่ารูปแบบของพฤติกรรมที่ถือว่าเป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นในระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม หรือทุนนิยมก็ตาม มักจะออกมาในรูปของการละเมิดกฎหมายที่ออกมาควบคุมกิจการทางเศรษฐกิจนั้น นั้นเอง

นอกจากนั้น ยังมีผู้พยายามจำแนกอาชญากรรมทางเศรษฐกิจออกเป็นประเภท ๆ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาและควบคุมอาชญากรรมประเภทนี้ อย่างเช่น

Barness จำแนกอาชญากรรมทางเศรษฐกิจออกเป็น 4 พวกใหญ่ ๆ คือ

1. อาชญากรรมที่กระทำโดยบุคคล เพื่อประโยชน์ส่วนบุคคล เช่น การโกงบัตรเครดิต การละเมิดภาษีส่วนบุคคล เป็นต้น
2. อาชญากรรมที่กระทำในวงการค้าธุรกิจ วงการรัฐบาล หรือสถาบันอื่น ๆ อันเนื่องมาจากการประกอบอาชีพ แต่ว่าเป็นการละเมิดหน้าที่ที่มีต่อนายจ้าง

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 125.

3. อาชญากรรมที่เกิดขึ้นเนื่องจากการดำเนินธุรกิจ แต่มีไซ่งานที่เป็นจุดหมายที่สำคัญ เช่น การละเมิดภาษี การละเมิดกฎหมายด้านอาหารและยา เป็นต้น

4. อาชญากรรมทาง เศรษฐกิจที่ถือว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญทางด้านธุรกิจ ได้แก่ การโกงที่ดิน การโกงด้านการแพทย์ และสุขภาพ²¹ เป็นต้น

นอกจากนั้น "องค์การตำรวจสากล"(Interpol) ก็ได้แบ่งประเภทของความผิดทางเศรษฐกิจไว้เช่นกัน โดยแบ่งออกเป็น 5 ประเภท²² คือ

1. การโกงที่เกี่ยวกับธนาคาร
2. การโกงด้านการค้า
3. การโกงการจ่ายเงินด้านการขายปลีก
4. การโกงด้านการลงทุน
5. การโกงในลักษณะปลีกย่อยอื่น ๆ อย่างเช่น อาชญากรรมที่เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

การควบคุมอาชญากรรมทาง เศรษฐกิจนี้ จะต้องทำกันอย่าง เข้มแข็งและจริงจัง เมื่อจับผู้กระทำความผิดได้ ควรลงโทษในสถานหนัก ทั้งปรับทั้งจำคุก หน่วยงานของรัฐ ควรร่วมมือประสานกันอย่างมีประสิทธิภาพ และควรมีการแก้ไข หรือออกกฎหมายควบคุมให้ทันกับ เหตุการณ์

กล่าวโดยสรุปได้ว่าอาชญากรรมทาง เศรษฐกิจนี้ เกิดขึ้นเพราะความโลภ สาเหตุต่อไปก็คือ มีช่องว่างหรือโอกาสอันวุ่นวายให้กระทำความผิดได้ เช่น ความหละหลวมของกฎหมาย หรือความหละหลวมของการควบคุม ความนิ่งนอนใจ หรือการขาดความร่วมมือของประชาชน ก็เป็นปัจจัยสำคัญเช่นกัน และสาเหตุที่สำคัญที่สุด ก็คือ การขาดการ

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 126.

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 126-127.

ปฏิบัติการให้เป็นไปตามกฎหมายอย่างจริงจัง ซึ่งประเด็นนี้มีความสำคัญมาก เพราะหากยังหย่อนยานอยู่ อาชญากรรมทาง เศรษฐกิจก็จะเพิ่มปริมาณมากขึ้น จนยากแก่การแก้ไข

2.2.2 ความสัมพันธ์ของอาชญากรรมกับลักษณะการก่อให้เกิดมลพิษของโรงงานอุตสาหกรรม

เมื่อได้ทราบถึงความหมาย และประเภทของอาชญากรรมตามที่ได้ศึกษามาข้างต้นแล้ว ก็ทำให้การตีความถึงความเกี่ยวพันกันระหว่างการประกอบอาชญากรรม กับการก่อให้เกิดมลพิษของโรงงานอุตสาหกรรมเป็นไปอย่างมีระบบ และชัดเจนมากยิ่งขึ้น กล่าวคือในการที่จะพิจารณาว่า ลักษณะการกระทำอันเป็นการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมของโรงงานอุตสาหกรรมนั้น จัดว่าเป็นการประกอบอาชญากรรมหรือไม่ ก็อาจวิเคราะห์ได้ดังต่อไปนี้ คือ

ในสังคมปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตไปสู่สภาพสังคมอุตสาหกรรมได้เป็นปัจจัยผลักดันให้บุคคลยึดมั่นในวัฒนธรรมทางวัตถุ(Material Well Being)ยิ่งกว่าวัฒนธรรมทางจิตใจ(Spiritual Well Being) ซึ่งมีความโน้มเอียงหนักไปในเรื่องเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวจนเกินควรและมีทัศนคติถือเงินเป็นใหญ่หรือบูชาเงินเป็นพระเจ้า²³ จึงก่อให้เกิดผลเสื่อมโทรมทางศีลธรรมและปัญหาการแข่งขันกันประกอบอาชีพที่ปราศจากความเป็นธรรม หรือไม่นำพาต่อผลประโยชน์ที่เป็นส่วนรวมยิ่งขึ้น เช่น การประทุพทิศทุจริตมิชอบของบุคคลในองค์การของรัฐ และห้างร้านบริษัทเอกชน หรือการทำลายล้างผลาญทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ เป็นสิ่งที่สังคมและทุกคนในสังคมจะต้องรับผิดชอบร่วมกัน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากการพัฒนาอุตสาหกรรมนั้น อาจกล่าวได้ว่า

²³ ประเสริฐ เมฆมณี, ตำรวจและกระบวนการยุติธรรม, หน้า 16.

มักจะเกิดขึ้นมาจาก การละเลยไม่เอาใจใส่ต่อแนวประเพณีอันเป็นบรรทัดฐานของสังคมในทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งอย่างไรที่จะถือว่าเป็นแนวประเพณีอันเป็นบรรทัดฐานของสังคมในทางสิ่งแวดล้อมนั้นก็อาจพิจารณาได้จากหลักการอันเป็นที่ยอมรับกันในสังคมว่า คนในสังคมมีสิทธิและหน้าที่อย่างไรบ้างต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัว ดังจะได้วิเคราะห์ในรายละเอียดต่อไป

ปัจจุบันนี้เราได้ตระหนักและยอมรับกันทั่วไปแล้วว่า "สิทธิ" ของประชาชนที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมด้วยความผาสุกนั้น มีความหมายรวมไปถึงสิทธิที่จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีด้วย และจากความสำคัญของ "สิทธิ" ดังกล่าวนี้อเอง จึงทำให้หลายประเทศนำเอาหลักการที่ว่านี้ไปบัญญัติยืนยันไว้ในกฎหมาย อย่างเช่น ประเทศญี่ปุ่นที่กล่าวถึงหลักประกันขั้นต่ำที่ประชาชนทุกคนมีอยู่ในสังคมไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ²⁴ ซึ่งอาจสรุปความได้ว่า

... ประชาชนทั้งหลายต้องเคารพในสิทธิส่วนบุคคลซึ่งกันและกัน การประกอบกิจการใด ๆ ของประชาชนต้องอยู่ในขอบเขต เท่าที่ไม่เป็นการรบกวนหรือขัดแย้งสวัสดิภาพสูงสุดของประชาชน ประชาชนทั้งหลายมีสิทธิที่จะรักษาไว้ซึ่งมาตรฐานขั้นต่ำแห่งสุขภาพความเป็นอยู่ในชีวิต และการมีชีวิตอยู่ในวัฒนธรรมร่วมกัน รัฐต้องส่งเสริมและขยายไปซึ่งสวัสดิการของสังคม และความมั่นคงปลอดภัย รวมตลอดถึงการสาธารณสุขแห่งสังคม ...

และในประเทศสหรัฐอเมริกาก็ได้กล่าวยืนยัน ถึงสิทธิที่จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีของประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศเช่นกัน ซึ่งอาจสรุปความได้ดังนี้

... พลเมืองของสหรัฐอเมริกาไม่อาจถูกกริดรอนสิทธิในชีวิต เสรีภาพหรือ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁴รัฐธรรมนูญประเทศญี่ปุ่น มาตรา 13 และมาตรา 15, อังใน เรณี ศิลปวุฒิ,
" การวิเคราะห์กฎหมาย เกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม เป็นพิเศษจากการพัฒนาอุตสาหกรรม
หลัก: ศึกษากรณีโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก " (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะ
นิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 55-56.

ทรัพย์สิน หรือความคุ้มครองของบุคคลโดยไม่ชอบด้วยกระบวนการแห่งกฎหมาย และบรรดาสิทธิที่จำแนกไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ จะตีความให้เป็นการปฏิเสธหรือ วิจารณ์สิทธิของผู้หนึ่งผู้ใดมิได้ ...²⁵

จากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญดังกล่าวนี้ ทั้งของประเทศญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาจะ เห็นได้ว่าสิทธิที่จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีของประชาชน ได้ถูกยอมรับว่าเป็นหลักประกันขั้นต่ำที่ปวงชนทุกคนมีอยู่ โดยถือว่าประชาชนทุกคนนั้นมีสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่จะดำรงชีวิตอยู่และมีโอกาสใช้ทรัพยากรและธรรมชาติที่มีคุณภาพดีโดยเสมอกัน ทั้งนี้ก็เพราะ สิ่งแวดล้อมที่ดีปราศจากมลพิษ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษยชาติทุกคน ดังนั้น การมีส่วนร่วมมีสิทธิที่จะได้รับประโยชน์จากธรรมชาติและทรัพยากรไม่ว่าจะเป็นการใช้โดยตรง โดยอ้อมหรือ เพื่อการสันหนากการก็ตาม จะต้องใช้โดยมุ่งให้ประชาชนของประเทศทุกยุคทุกสมัย เป็นผู้ได้รับประโยชน์จากธรรมชาตินี้ตลอดไป ฉะนั้นจึงอาจกล่าวเป็นภาพรวมได้ว่า สาระสำคัญที่สุดของกฎหมายทั้งสองฉบับนี้ก็คือ การให้สิทธิแก่ประชาชนที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ดังนั้น การป้องกันและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมนั้น จึงถือได้ว่าเป็นนโยบายที่รัฐจะต้องบำรุงรักษา ป้องกันและขจัดการทำลายสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ในสังคมนระหว่างประเทศ ก็ยังได้มีการเรียกร้องให้ประเทศทั้งหลาย รับรองสิทธิในสิ่งแวดล้อมด้วย อย่างเช่น ที่ระบุไว้ในกฎบัตรอาฟริกาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และสิทธิปวงชน (African Charter on Human and People's rights) ความว่า "ปวงชนมีสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดี อันเชื่อต่อการพัฒนาของคน"²⁶ และปรากฏในกฎบัตรว่า

²⁵ รัฐธรรมนูญประเทศสหรัฐอเมริกา มาตรา 5 และมาตรา 9, อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 58.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 61.

ด้วยความรับผิดชอบระหว่างยุคของมนุษยชาติ (A Charter of Intergenerational Responsibilities of Humankind)²⁷ ซึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิในสิ่งแวดล้อมนั้น อาจจะนำมากล่าวได้โดยสรุปดังต่อไปนี้

1. ความรับผิดชอบที่จะปกป้องสิทธิในอนาคต ชนทุกยุคมีความรับผิดชอบที่จะต้องควบคุมความเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา ให้อยู่ในสภาพที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับระบบนิเวศน์
2. สิทธิที่จะดำรงอยู่ ชนทุกยุคมีสิทธิที่จะดำรงอยู่ ชนทุกยุคมีหน้าที่ลดหรือขจัดอันตรายต่าง ๆ ที่มีต่อความอยู่รอดของชีวิต ความมั่นคงปลอดภัยหรือสันติภาพของอนาคตชน อนาคตทั้งกล่าวอาจถูกกำหนดขึ้นโดยกิจกรรมต่าง ๆ ...ที่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม
3. สิทธิต่อสิ่งแวดล้อม ชนทุกยุคมีสิทธิที่จะครอบครองสิ่งแวดล้อมที่ดีและฟื้นฟูสภาพได้เอง อันเป็นผลเนื่องมาแต่การ...อนุรักษ์กระบวนการทางนิเวศน์วิทยา...
4. สิทธิต่อเสรีภาพจากภาวะ เดิมทางสิ่งแวดล้อม ชนแต่ละยุคมีสิทธิที่จะ เป็นอิสระต่อภาวะค่าใช้จ่าย ในการกำจัดมลพิษทางสิ่งแวดล้อม และการฟื้นฟูสภาพเสื่อมโทรม ชนทุกยุคมีหน้าที่และความรับผิดชอบที่จะต้องระมัดระวังกระบวนการต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดปัญหามลพิษ ความเสื่อมโทรม ความสูญเสีย หรือความกระทบกระเทือนต่อสิ่งแวดล้อม ถึงแม้ว่าความเปลี่ยนแปลงนั้นจะก่อให้เกิดประโยชน์และความเพิ่มพูนทางทุนทรัพย์ในปัจจุบันก็ตาม ...
5. สิทธิต่อการใช้สิ่งแวดล้อม ชนแต่ละยุคมีสิทธิที่จะใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ...อย่างสมเหตุสมผล...
6. สิทธิต่อความหลากหลายทางพันธุกรรมในธรรมชาติ ชนแต่ละยุคมีสิทธิต่อ

²⁷ สุรพล สุตารา และคณะ, "จริยธรรมสิ่งแวดล้อม" เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร 31 ตุลาคม - 1 พฤศจิกายน 2535, หน้า 308-309.

ทรัพย์สิน... และมีสิทธิที่จะได้รับการสืบทอดอัยการการสูญพันธุ์ของพรรณพืชและสัตว์ ซึ่งไม่
สูงกว่าอัยการการสูญพันธุ์ปกติตามธรรมชาติ อันเป็นผลของวิวัฒนาการ...

สำหรับประเทศไทย แม้ในรัฐธรรมนูญจะไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิในสิ่งแวดล้อมนี้
โดยตรงซึ่งเปรียบประหนึ่งว่ายังไม่มีการยอมรับว่าสิทธิในสิ่งแวดล้อมเป็นสิทธิอย่างหนึ่งของ
ปวงชนชาวไทย แต่อย่างไรก็ตามก็ยังคงอาจจะกล่าวอ้างได้ว่ากฎหมายที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
ที่มีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติฉบับ
ปัจจุบันที่ตราขึ้นใหม่นี้ ย่อมเป็นสิ่งแสดงว่ารัฐสนับสนุนให้มีสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม
สำหรับสุขภาพของประชาชนอยู่ และจะเห็นได้ว่าจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันที่สืบเนื่อง
มาจากการที่ประเทศไทยมีนโยบายหลักในอันที่จะมุ่งส่งเสริมพัฒนาการอุตสาหกรรม จนทำ
ให้เกิดสภาพปัญหามลพิษในหลายรูปแบบดังที่กล่าวมาในสภาพปัญหาตอนต้น เช่นนี้ก็น่าจะ
เป็นสิ่งกระตุ้นให้เกิดแรงผลักดันให้มีการพิจารณาให้ความสำคัญกับสิทธิในสิ่งแวดล้อมของ
ประชาชนชาวไทยมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นได้ว่า สิทธิที่จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี เป็นสิ่งที่
จำเป็นแก่ประชาชนที่จะต้องได้รับการรับรองและยืนยันถึงสิทธินี้ ที่สำคัญด้วยเหตุที่ว่า
สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ ซึ่งบุคคลแต่ละคนก็อยู่ในฐานะ
เป็นผู้ทรงสิทธิที่จะสงวนรักษาและควบคุมคุณภาพของสิ่งแวดล้อม เพื่อความสบายของตน
เอง ดังนั้น หากเมื่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมถูกคุกคามเนื่องจากมลพิษ จึงจำเป็นอยู่เองที่จะ
ต้องบังคับการตามวัตถุประสงค์แห่งสิทธินี้ได้ โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงว่าได้เกิดความเสียหาย หรือ เป็น
ภัยอันตรายขึ้นกับชีวิต ทรัพย์สิน และสุขภาพอนามัยของประชาชนมากนัก เพียงใดหรือไม่

จึงอาจวิเคราะห์ได้ว่าสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่กล่าวนั้น ถือได้ว่าเป็นแนวประเพณีอัน
เป็นบรรทัดฐานประการหนึ่ง ในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมของมนุษย์ โดยเฉพาะ
อย่างยิ่ง เมื่อได้พิจารณาถึงพฤติกรรมการค้า ดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมของมนุษย์ในแง่มุม
ทางสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ เมื่อสมาชิกในสังคมมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นความจำเป็นในการใช้
ประโยชน์จากธรรมชาติ และทรัพยากรธรรมชาติก็ย่อมมีเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน ซึ่งก็แน่นอนว่า
ระดับความสามารถในการแสวงหาประโยชน์จากธรรมชาติของแต่ละบุคคล หรือกลุ่มบุคคล
ในสังคมย่อมแตกต่างกันออกไปตามปัจจัยทางเศรษฐกิจ ฉะนั้น ระดับการก่อให้เกิดมลพิษ

ท้องถิ่นแวดล้อม จึงย่อมมีความแตกต่างกันไปด้วย ความเข้าใจในสิทธิที่จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีของคนในสังคม จึงนับว่ามีความสำคัญอยู่มาก เพราะสิทธิที่กล่าวนี้มุ่งให้สิทธิแก่ประชาชนที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี โดยทุกคนต้องเคารพในสิทธิส่วนบุคคลซึ่งกันและกัน ซึ่งในระหว่างบุคคลด้วยกัน บุคคลใดจะใช้สิทธิเสรีภาพที่มีเพื่อแสวงหาความพอใจในการหาประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมด้วยการประกอบกิจการใด ๆ จนเกินเลยขอบเขตเป็นการรบกวนหรือขัดแย้งต่อสวัสดิภาพของสาธารณชนไม่ได้ เพราะทุกคนต่างมีมาตรฐานขั้นต่ำแห่งสุขภาพความเป็นอยู่ในชีวิตและสิ่งแวดล้อมเท่าเทียมกันกรณีดังกล่าวนี้ แม้แต่รัฐก็ยังไม่อาจรอนสิทธิที่จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีของประชาชนนี้ได้ โดยไม่ชอบด้วยกระบวนการในทางกฎหมาย แนวประพฤตินั้น เป็นบรรทัดฐานของคนในสังคมในทางสิ่งแวดล้อมนี้ จึงมีอยู่ว่าประชาชนทุกคนยอมรับว่าทุกคนมีสิทธิที่จะดำรงชีวิตอยู่และมีโอกาสใช้ทรัพยากรและธรรมชาติที่มีคุณภาพดีโดยเสมอกัน แต่จะต้องไม่เป็นการรบกวนสิทธิที่จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีของบุคคลอื่นอีกด้วย

สิทธิและหน้าที่ในทางสิ่งแวดล้อมของบุคคลในสังคม ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปแล้วทั้งในสังคมระดับประเทศ และระหว่างประเทศที่กล่าวข้างต้นนั้น ถือได้ว่าเป็นบรรทัดฐานแนวประพฤติดของบุคคลในสังคม ที่นับได้ว่าเป็นกฎที่กำหนดพฤติกรรมของบุคคลในสังคมในทางสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ก็เพื่อให้มีผล เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นระเบียบระหว่างบุคคลเพื่อจัดและควบคุมการเอาเปรียบกันในการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม โดยพื้นฐานจากความไม่เท่าเทียมกันในฐานะทางสังคมที่มีความแตกต่างกันในสังคมเมืองที่เจริญขึ้น นั่นเอง

จากการที่ได้ศึกษาถึงมโนภาพของอาชญากรรมกับการก่อให้เกิดมลพิษของโรงงานอุตสาหกรรมที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น จึงอาจกล่าวสรุปถึงความสัมพันธ์ของอาชญากรรมกับการก่อให้เกิดมลพิษของโรงงานอุตสาหกรรมได้ในเบื้องต้นนี้ว่า การกระทำที่เป็น การก่อให้เกิดมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมนั้น จัดได้ว่าเป็นการประกอบ "อาชญากรรม" อย่างหนึ่ง ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ว่าลักษณะการกระทำดังกล่าว เป็นพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากแนวประพฤตินั้น เป็นที่ยอมรับกันของสังคมส่วนรวม ในอันที่จะต้องเคารพสิทธิของผู้อื่น เพราะผู้อื่นมีสิทธิที่จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี และถือได้ว่าการกระทำดังกล่าวนั้น เป็นการใช้สิทธิที่เป็น การรบกวนและขัดแย้งกับสวัสดิภาพของสาธารณชน ทั้งยังเป็นพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดอันตรายแก่บุคคลมีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต และละเมิดต่อสิทธิหรือสิ่งที่ควรมีควรรักษาได้ตามที่สังคมกำหนดไว้

ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สมาชิกในสังคมในลักษณะกว้าง รวมตลอดถึง เป็นความเสียหายต่อทรัพย์สิน เศรษฐกิจและผลประโยชน์อันเป็นส่วนรวมของสังคมอีกด้วย

และอาจกล่าวได้ว่าลักษณะการกระทำที่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมของโรงงานอุตสาหกรรม จัดได้ว่าเป็น"อาชญากรรมทาง เศรษฐกิจ" อย่างหนึ่ง ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุผลที่ว่าลักษณะของพฤติกรรมอัน เป็นการก่อให้เกิดมลพิษทางสิ่งแวดล้อมของโรงงานอุตสาหกรรมนั้น เป็นการกระทำใน เส้นทางที่เกี่ยวกับกิจกรรมด้าน เศรษฐกิจ ซึ่งจะดำเนินไปตามปกติทางธุรกิจการค้าโดยถูกต้องตามกฎหมาย แต่ขณะเดียวกันก็จะหาโอกาสละเมิดต่อกฎหมายซึ่งบัญญัติออกมาควบคุมกิจกรรมทาง เศรษฐกิจนั้น ๆ นั้นเอง นอกจากนั้นยังอาจพิจารณาได้ อีกว่าอาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อมที่กล่าวนี้ จะเกิดขึ้นโดยมีสัมพันธภาพกับความเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจที่มีความเจริญรุดหน้าไปมาก ซึ่งอาจพิจารณาได้จากสิ่งบอกเหตุที่แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว อันมีผลต่อรูปแบบของอาชญากรรมประเภทนี้นั้นก็คือการพยายามเปลี่ยนลักษณะของสังคมการ เกษตร (NAC) ไปเป็นลักษณะของสังคมอุตสาหกรรม (NIC) เพราะการทำให้สภาพของสังคม เปลี่ยนจากสังคมการ เกษตร เป็นสังคมอุตสาหกรรมนั้นทำให้เกิดมีโรงงานอุตสาหกรรมจัดตั้งขึ้น เพื่อสนองตอบต่อความต้องการของสังคม เป็นจำนวนมาก และในกระบวนการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรมนี้เองก่อให้เกิดการถ่าย เทของ เสียออกไปสู่สิ่งแวดล้อม อาทิ เช่น การปล่อยน้ำทิ้งลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติโดยที่ยังไม่ผ่านกระบวนการบำบัด เพื่อจัดสิ่งปนเปื้อนในรูปของสารโลหะหนัก เช่น แคดเมียม สารปรอท ตะกั่ว สารหนูหรือในรูปของสารอินทรีย์ อย่างเช่น แคดเชียมไบคาร์บอเนต เป็นต้น สารเหล่านี้ทำให้เกิดปัญหาน้ำเน่าเสียตามมาหรือในบางครั้งอาจปล่อยอากาศเสียที่มีมวลสารปนเปื้อนอยู่ให้ฟุ้งกระจายออกสู่บรรยากาศทำให้เกิดสภาพมลพิษทางอากาศ สภาพมลพิษจากแหล่งกำเนิดทุกประเภท เมื่อมีการสะสมตัวกันมากขึ้น ก็จะเป็นผลให้สิ่งแวดล้อมต้องเสื่อมตัวลง และ เมื่อต้องประสบปัญหากับความเสื่อมสลายของทรัพยากรธรรมชาติ อันเนื่องมาจากขาดการใช้ประโยชน์ให้ได้สัดส่วนอย่างเหมาะสม และขาดการบำรุงรักษาอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง เช่นนี้ จึงส่งผลให้สภาพแวดล้อมต้องสูญเสียความสมดุล และ เกิด เป็นภาวะวิกฤตการณ์ทางด้านสิ่งแวดล้อม หรือที่เรียกกันว่า Environmental Crisis และในที่สุดก็จะส่งผลกระทบต่อทรัพย์สินชีวิตร่างกาย และอนามัยของประชาชนส่วนรวมอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง

ได้²⁸ซึ่งจะ เห็นได้ว่าผลของการกระทำดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความกระทบกระ เทือนต่อสังคม เศรษฐกิจและผลประโยชน์ของรัฐ อันมิใช่ความเสียหายที่เกิดขึ้นกับผู้หนึ่งผู้ใดโดยเฉพาะ นอกจากนั้น การก่ออาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อม เช่นนี้ ยังถือได้ว่าเป็นการกระทำที่ทำลาย ล้างสถาบันทั้งภาคเอกชนและภาครัฐบาล และเป็นความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

จากผลการวิเคราะห์ในเรื่อง ความสัมพันธ์ของอาชญากรรมกับลักษณะการก่อให้เกิดมลพิษของโรงงานอุตสาหกรรมที่กล่าวมาตอนต้นนี้ นั้น ทำให้สรุปผลได้ว่าการกระทำอัน เป็นการก่อให้เกิดมลพิษของโรงงานอุตสาหกรรมนั้น ถือว่าเป็นการ"ประกอบอาชญากรรม" และเป็นอาชญากรรมที่จัดอยู่ในประเภท"อาชญากรรมทาง เศรษฐกิจ" ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้น จากการกระทำดังกล่าวนั้นได้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อประชาชน สังคม และ เศรษฐกิจ ของประเทศ อันนับว่าเป็นปัญหาสังคมที่สำคัญ ที่รัฐจะต้องรีบแสวงหาแนวทางแก้ไขในปัญหา นี้อย่างเร่งด่วน ก่อนที่จะไปมุ่งพัฒนาประเทศในด้านอื่น ๆ

2.3 แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับมาตรการทางอาญา

อาชญากรรมและการกระทำผิดเป็นปัญหาสังคมและกฎหมาย สังคมแทบทุก แห่ง ไม่ว่าจะสังคมพัฒนา กึ่งพัฒนาหรือด้อยพัฒนา จะประสบกับปัญหาอาชญากรรมและการ กระทำความผิดในรูปแบบต่าง ๆ มากหรือน้อยแตกต่างกันไป ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าไม่มีสังคมใดที่ไม่เผชิญกับปัญหาอาชญากรรม ซึ่งรูปแบบและลักษณะของอาชญากรรมอาจ เปลี่ยนแปลงไปหรือแตกต่างกันในแต่ละแห่ง แต่ทุก ๆ แห่งจะมีผู้ประพฤติดละเมิดกฎหมายซึ่งทำให้ ต้องถูกลงโทษอยู่เสมอ

²⁸ระพีพงษ์ บุญญาภาส, "อาชญากรรมทาง เศรษฐกิจในทศวรรษที่ 90"วารสาร กฎหมายจุฬา 14 (มกราคม : 2536) : 9-10.

ทุกวันนี้ปัญหาอาชญากรรม เป็นปัญหาสังคมที่มีความสำคัญและ เกี่ยวข้องกับปัญหาทาง เศรษฐกิจไม่มากก็น้อย เพราะ เมื่อสังคมมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุ การประกอบ อาชญากรรมก็มีการพัฒนาขึ้นไปด้วย หรืออีกนัยหนึ่ง การกระทำความผิดจะเป็นปรากฏการณ์ ที่ติดตามมากับการเร่งรัดพัฒนา เศรษฐกิจ การพัฒนาเมืองและอุตสาหกรรม โดยเฉพาะใน ปัญหา เรื่อง"อาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อม"ซึ่งก่อขึ้นโดยโรงงานอุตสาหกรรม ที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตร่างกาย ทรัพย์สินของประชาชนและสังคมทั่วไป ซึ่งอาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อมนี้คือ เป็นพฤติกรรม เบี่ยงเบนอย่างหนึ่ง ที่หากไม่เร่งแสวงหาแนวทางแก้ไขอย่างเหมาะสมแล้ว ก็เป็นที่เชื่อได้ว่า จะก่อให้เกิดความเดือดร้อนขึ้นโดยทั่วไปในอนาคตอันใกล้นี้ จึงเป็นหน้าที่ ของสังคมที่จะต้องควบคุมอย่าง เป็นทางการและ เจียบพลัน โดยอาศัยกฎหมายมาบังคับใช้ ซึ่งการบังคับใช้กฎหมายต่อการแก้ปัญหาอาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อมที่จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพ นั้นจะต้องประกอบไปด้วยสิ่งสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ ดังนี้

1. มีการบัญญัติกฎหมายที่เหมาะสม
2. มีการปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด
3. มีการลงโทษผู้ที่ละเมิดกฎหมายอย่าง เจียบขาดและรวดเร็ว²⁹

ในที่นี้ผู้วิจัย เห็นว่า มาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสม ที่จะนำมาใช้ควบคุมการ กระทำความผิดทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมนั้น ก็คือมาตรการทางอาญานั้นเอง แต่อย่างไรก็ตาม การที่จะปฏิบัติตามกฎหมายอาญาอย่างเคร่งครัด หรือจะให้มีการลงโทษ ผู้ที่ละเมิดกฎหมายอย่าง เจียบพลันต่อการแก้ปัญหาดังกล่าวได้นั้น ผู้วิจัย เห็นว่า จำเป็นจะต้อง พิจารณาถึงการบัญญัติกฎหมายที่เหมาะสม เป็นประการสำคัญเสียก่อน ซึ่งการพิจารณาถึงการบัญญัติกฎหมายที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาดังกล่าวนี้ก็เป็นประเด็นหลักในการทำวิทยานิพนธ์

²⁹กุลพล พลวัน, " ทำอย่างไรกฎหมายจึงจะมีประสิทธิภาพ " วารสารอัยการ ปีที่ 2 ฉบับที่ 22 (ตุลาคม 2522) : 103.

เรื่องนี้อีกด้วย เพราะในการใช้มาตรการทางอาญาบังคับกับปัญหาการก่อให้เกิดมลพิษทางสิ่งแวดล้อมที่เป็นผลจากการประกอบกิจการอุตสาหกรรมนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าจะทำให้เกิดประสิทธิผลได้ เมื่อมีการบัญญัติกฎหมายขึ้นมาบังคับใช้อย่างเหมาะสม การบังคับใช้โทษหรือสภาพบังคับของมาตรการทางอาญา จะต้องมาอย่างสอดคล้องกับเหตุที่ว่าด้วยการลงโทษทางอาญา หรือหลักการในทางอาญา ซึ่งหากกฎหมายอาญาหรือมาตรการทางอาญาที่นำมาใช้ในการแก้ไขปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้ มีความเหมาะสมดังกล่าวเพียงพอแล้ว ผู้วิจัยก็เชื่อมั่นว่าจะสามารถนำเอามาตรการทางอาญามาใช้ควบคุมป้องกันปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังจะส่งผลให้สามารถดำเนินการตามกฎหมายได้อย่างเคร่งครัดและสามารถลงโทษผู้ที่ละเมิดต่อกฎหมายดังกล่าวได้อย่างเฉียบขาดและรวดเร็วสมกับเจตนารมณ์ของกฎหมายได้เป็นอย่างดี

2.3.1 หลักการและเหตุที่ว่าด้วยการลงโทษทางอาญา

ในส่วนนี้จะเป็นการศึกษา เพื่อเป็นการทำความเข้าใจถึงพื้นฐานของหลักเกณฑ์ของมาตรการทางอาญา เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมของบทบัญญัติของกฎหมายที่ใช้ในการควบคุมป้องกันปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวในรายละเอียดต่อไปโดยลำดับดังนี้

ลักษณะของกฎหมายอาญา

กฎหมายอาญามีลักษณะที่สำคัญอยู่ 4 ประการ³⁰ดังต่อไปนี้

1. มีสภาพของการเมือง(Politicality) กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การเมืองเป็น

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

ปัจจัยหนึ่งของกฎหมายอาญา ทั้งนี้เพราะเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปแล้วว่า การละเมิดกฎหมายที่กำหนดโดยรัฐเท่านั้น ที่ถือเป็นอาชญากรรม

2. กำหนดความผิดไว้เป็นการเฉพาะ(Specificity)กฎหมายอาญากำหนดไว้โดยเฉพาะเจาะจงว่าทำอย่างไรจึงจะถือว่าเป็นความผิด ซึ่งหากได้กระทำไปอย่างตั้งใจที่จะก่อให้เกิดความผิด ก่อความเสียหายแก่สาธารณชนแล้วก็จะได้รับการฟ้องร้องเพื่อการลงโทษ

3. ความเป็นแบบเดียวกันหรือการปฏิบัติที่เสมอภาคกัน(Uniformity) กล่าวคือ ไม่มีการยกเว้นในเรื่องความรับผิดชอบในทางอาญา ไม่ว่าผู้กระทำความผิดจะมีฐานะในทางสังคมอย่างไร ความผิดใดที่ถือเป็นอาชญากรรม ความผิดนั้นก็ต้องเป็นอาชญากรรมแก่ผู้ประพฤตินุคน ลักษณะนี้เป็นการกำหนดไว้เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมอย่างเสมอหน้ากัน

4. มีสภาพบังคับโทษ(Penal sanction) เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ได้รับการกำหนดไว้ในคำจำกัดความของกฎหมาย ต้องการจะชี้ให้เห็นว่าผู้ละเมิดต่อกฎหมายจะต้องได้รับการลงโทษ อย่างน้อยที่สุดก็ทำให้เกิดความหวาดกลัวว่าจะต้องถูกลงโทษโดยรัฐ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า กฎหมายที่ไม่มีกำหนดโทษไว้เพื่อทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับความทุกข์ทรมาน ถือว่าเป็นสิ่งที่ไร้อำนาจและกฎหมายนั้นไม่พึงจัดว่าเป็นกฎหมายอาญา

สภาพของความผิดอาญา

ความผิดอาญามีการเปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อย ๆ ตามกาลสมัย การกระทำอย่างหนึ่งอาจถือว่าเป็นความผิดอาญาในสมัยหนึ่ง แต่ต่อมากลับไม่ถือว่าเป็นความผิด³¹ ตัวอย่างเช่น ความผิดอาญาในสมัยก่อนมีเป็นจำนวนมากที่เป็นความผิดทางศาสนา แต่ในปัจจุบันความผิด

³¹ อุทิส แสนโกสิก, กฎหมายอาญา ภาค 1, (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, 2525), หน้า 17-18.

ที่เกี่ยวกับศาสนา เหลืออยู่น้อยแล้ว ฉะนั้น การกระทำที่ไม่ได้รับการบัญญัติไว้จึงไม่นับ เป็น ความผิดอาญาอีกต่อไป ในทางตรงกันข้ามการกระทำอย่างหนึ่งอาจไม่เป็นความผิดในสมัย หนึ่ง แต่ต่อมากลับถือเป็นความผิดก็มี ความผิดอาญาในสมัยปัจจุบันนี้เป็นจำนวนมากที่ไม่เคย เป็นที่รู้จักกันมาเลยในสมัยก่อน เช่น ความผิดเกี่ยวกับการจรรยา ความผิดเกี่ยวกับการ สาธารณสุข หรือความผิดเกี่ยวกับกฎหมายควบคุมโรงงาน เป็นต้น

ปฏิกิริยาของชุมชนต่อการกระทำผิดทางอาญา

นักคิดทางกฎหมายหลายท่าน ได้ เปรียบผู้กระทำผิดอาญา เสมือนหนึ่งศัตรูทางสังคม ซึ่งจะต้องถูกทำลายล้างในทุกวิถีทาง ดังนั้น จึงเป็นการชอบธรรมทั้งในด้านการรักษา ความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย และความผาสุกของชุมชน โดยการใช้มาตรการจำเป็นต่าง ๆ ารณรงค์ต่อการกระทำผิดดังกล่าว เพื่อจะรักษาไว้ซึ่งความสงบสุขของบ้านเมือง ใน 3 ลักษณะใหญ่ ๆ³² คือ

ก) การรณรงค์ต่อการกระทำผิดอาญาโดยเด็ดขาด

เป็นวิธีการลงโทษแก้ไขอาชญากรรมในลักษณะท่านอง" เกลือจิ้ม เกลือ" หมายความว่า การกระทำผิดประ เภทรุนแรงต่าง ๆ หรือการกระทำที่เป็นภัย และบ่อนทำลาย เศรษฐกิจของชาติ ถือว่าเป็นการก่อกรรมทำ เข็ญแก่ประชาชนในชาติอย่างใหญ่หลวง ผู้ กระทำความผิดจึงสมควรที่จะ ได้ใช้หนักรมต่อสังคมอย่างสาสม ฉะนั้น การใช้มาตรการ รุนแรงเด็ดขาดแก้ไขอาชญากรรม อันเป็นภัยอันตรายอย่างใหญ่หลวงต่อความผาสุก ปลอดภัยของประชาชนและประ เทศชาติ ในกรณีดังกล่าว จึงเป็นภาวะจำยอมที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ดังเช่น การลงโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือกำหนดโทษสูง เป็นต้น

³² ประ เสริฐ เมฆมณี, หลักทัณฑ์วิทยา (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, 2523), หน้า 53-55.

ข) การณรงค์ต่อการกระทำความผิดอาญาโดยหลักสร้าง เสริมความรับผิดชอบ
 การแก้ไขปัญหาค่าการกระทำผิดอาญาที่มีประสิทธิผลนั้น นอกจากจะใช้มาตรการการ
 ควบคุมแก้ไขแหล่ง เลื่อมโทรม เพื่อตัดโอกาสและช่องทางในการกระทำผิดแล้ว ยังจำ
 ต้องใช้ปัจจัยทางสังคม เพื่อพัฒนาและ เสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม แก้ไขจิตใจของ
 ผู้กระทำความผิดให้กลับคืนสู่ภาวะการ เป็นพล เมืองดี โดยการ ใช้มาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำ
 ความผิดในระบบผ่อนคลายการควบคุม เช่น การคุมประพฤติหรือพักการลงโทษประกอบกัน
 อันเป็นหลักการปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักมนุษยธรรม และหลักจิตวิทยาในการแก้ไขพฤติกรรม
 ของผู้กระทำความผิดอย่างยิ่ง

ค) การณรงค์ต่อการกระทำความผิดอาญาโดยหลักประโยชน์ความเป็นปึกแผ่น
 กล่าวคือ ความรู้สึกที่เป็นปึกแผ่นต่ออาชญากรในสังคมนั้น เปรียบเสมือนพฤติกรรม
 ชัดแย้งระหว่างความดีความชั่วในตัวผู้กระทำความผิดโดยตรง ฉะนั้น หากสามารถที่จะใช้หลัก
 การส่งเสริมการกระทำดี หรือหลักความยุติธรรมทางกฎหมายตอบแทนผู้กระทำผิดได้อย่าง
 สมเหตุสมผลแล้วย่อมจะ เป็นผลดีในการแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำผิดได้ง่ายยิ่งขึ้น การป้อง
 กันปราบปรามการกระทำผิดอาญา จึงต้องยึดมั่นในหลักการ เพื่อ เป็นสื่อชักจูงผู้กระทำ
 ผิดให้กลับความประพฤติ แบบอย่าง ที่เห็นได้ชัด ก็คือ การจูงใจให้ผู้กระทำความผิดสวาท
 หรือให้ข้อเท็จจริงแก่คดี เป็นต้น

เป็นที่ทราบกันแล้วว่า กฎหมายอาญานั้นมีลักษณะพิเศษ คือ เป็นกฎหมายที่มีการระบุน
 เรื่องโทษและมีการประยุกต์การใช้โทษไว้เป็นสภาพบังคับของกฎหมายด้วย ซึ่งคำว่าโทษนี้
 โดยสภาพธรรมชาติจะหมายถึงการประสบผลร้าย หรือเคราะห์กรรมอันเนื่องมาจากการ
 ประพฤติผิดทำนองคลองธรรมของผู้กระทำผิดนั้น ๆ โดยตรง³³ ส่วนพจนานุกรม เว็ปสเตอร์
 ก็ได้ให้คำจำกัดความคำว่า "โทษ" ว่าหมายถึง "การลงโทษ การถูกลงโทษ หรือการ

³³ ประเสริฐ เมฆมณี, หลักทัณฑ์วิทยา , หน้า 53.

ลงโทษแก่ผู้กระทำความผิด" จากความหมายของโทษตามที่กล่าวมานี้ ทำให้พออนุมานได้ว่า "โทษ" หมายถึง การใช้มาตรการบังคับทางกฎหมายโดยรัฐ ลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดให้ได้รับความเจ็บปวด หรือส่งผลร้ายอื่นใดแก่ผู้ถูกลงโทษ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายแห่งการลงโทษไว้ อย่างแจ่มชัดแน่นอน

ตามความคิดของคนทั่วไปนั้น การปฏิบัติอย่างไรที่ทำให้ผู้ได้รับการปฏิบัตินั้นต้องได้รับความยากลำบากก็ถือ เป็นการลงโทษทั้งสิ้น แต่ความเป็นจริงแล้วการทำให้ได้รับความยากลำบากจะ เป็นการลงโทษหรือไม่ ต้องแล้วแต่วัตถุประสงค์ของการกระทำเช่นนั้น เมื่อเราหันมาพิจารณาถึงโทษในทางอาญา วัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญานั้นมักจะอ้างกันว่า เพื่อคุ้มครองสังคมมากกว่า เหตุผลอื่น ซึ่งแม้การกล่าวอ้าง เช่นนี้จะถูกต้องแต่ก็มีลักษณะกว้างขวางเกินไป เพราะแม้การคุ้มครองสังคมจะเป็นจุดหมายขั้นสุดท้ายของการลงโทษก็จริงอยู่ แต่ปัญหาที่จะต้องพิจารณาก็คือ ควรจะใช้การลงโทษอย่างไรจึงจะได้ผล เป็นการคุ้มครองสังคมที่ดีที่สุด

การลงโทษทำให้เกิดผลได้หลายประการ แล้วแต่วิธีการที่จะดำเนินการลงโทษนั้น จึงได้มีทฤษฎีต่าง ๆ เกิดขึ้นมาขัดแย้งกันว่าควรมีการลงโทษ เพื่อให้เกิดผลอย่างไร ซึ่งในเรื่องวัตถุประสงค์ของการลงโทษนี้ ย่อมแตกต่างกันไปตามค่านิยมของสังคม ความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมืองและปฏิกิริยาของชุมชนที่มีต่อการกระทำความผิดในแต่ละยุคแต่ละสมัย วัตถุประสงค์ต่าง ๆ ดังกล่าวที่สำคัญนั้น ผู้วิจัยจะขอเสนอแต่พอสังเขปดังนี้

(1) ลงโทษ เพื่อเป็นการทดแทน (Retribution)

การทดแทนเป็นวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่เก่าแก่ที่สุด มีความแพร่หลายและมีความมั่นคงกว่าวัตถุประสงค์อย่างอื่นตลอดมาจนปัจจุบัน เป็นแนวความคิดซึ่งได้พัฒนามาจากหลักปรัชญาพื้นฐานที่ว่า อาชญากรรมเป็นการประทุษร้ายต่อผู้อื่น จึงสมควรที่จะได้รับการลงโทษสนองตอบแก่คนให้สาสมอย่างรุนแรงกับอาชญากรรมที่ก่อขึ้น ทั้งนี้ เพื่อเน้นย้ำให้ผู้กระทำความผิดได้ตระหนักถึงผลกรรมที่ได้กระทำต่อผู้อื่น นั่นเอง ความคิดสนับสนุนทฤษฎีทดแทนนี้มีมาแต่โบราณกาลแล้ว แต่เพิ่งมามีการให้เหตุผลและวางหลักเกณฑ์อย่างสมบูรณ์ในสมัยของ Kant และ Hegel ซึ่ง Kant ให้เหตุผลกับทฤษฎีนี้ว่าการลงโทษ

เป็นของคู่กันกับการกระทำความผิดเพื่อความยุติธรรมแล้ว ผู้ซึ่งจงใจกระทำการอันไม่เป็นธรรมจะต้องถูกลงอาญา ซึ่งได้ลัดส่วนพหุติทั้งในสภาพและในความหนักเบากับความผิดของเขา Kant ถือหลักนี้อย่างเข้มงวดโดยไม่ยอมรับเหตุผลอื่นในการลงโทษ แต่อย่างไรก็ตาม เขาก็ยังยอมให้มีข้อยกเว้นจากหลักข้างต้นนี้ได้ 2 ประการคือ อาจให้มีการผ่อนเบาโทษได้หากปรากฏว่าการลงโทษอย่างหนัก และ เครื่องครุฑจะเป็นการกระทบกระเทือนความรู้สึกของประชาชนและหากลงโทษโดย เครื่องครุฑแล้วจะ เป็นการลดจำนวนพลเมืองของรัฐลงจนเกินควร ส่วน Hegal มีความเห็นลดหย่อนลงไปจาก Kant โดยเห็นว่าการลงโทษเป็นการยุติธรรมก็จริงอยู่ แต่ Hegal ยังยอมให้นำสิ่งอื่นนอกจากความผิดของการกระทำ เข้ามาพิจารณาในการกำหนดโทษด้วย³⁴

(2) การลงโทษเพื่อข่มขู่หรือปรามการกระทำความผิด (Deterent)

การลงโทษเพื่อข่มขู่หรือปรามการกระทำความผิด เป็นผลจากการวิวัฒนาการระบบการลงโทษครั้งสำคัญในยุโรป โดย เป้าหมายหลักของการลงโทษ เป็นไปเพื่อให้ผู้กระทำผิดเกิดความเกรงกลัว เช็ดหลาบไม่กล้ากระทำผิดซ้ำขึ้นอีก และ เพื่อแสดงให้บุคคลทั่วไป ได้เห็นว่าการกระทำผิดนั้นย่อมจะต้องได้รับการลงโทษ เสมอ ซึ่งนับ เป็นการข่มขู่หรือปรามบุคคลทั่วไปมิให้ก่ออาชญากรรมขึ้นในสังคมอีกด้วย³⁵

เพื่อที่จะให้การลงโทษมีผลตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวจึงต้องมีการจัดวางระดับโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำผิด ให้ผลร้ายที่ผู้กระทำผิดจะได้รับจากการลงโทษสูงกว่าผลดี ที่ผู้กระทำผิดจะได้รับจากการกระทำผิดของตน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ที่คิดจะกระทำผิดจะได้ เล็ก ล้มความตั้งใจไม่กล้ากระทำไป

นอกจากนั้น John C. Ball นักอาชญาวิทยาชาวอเมริกัน ยังได้ทำการวิจัย

³⁴ อุททิศ แสนโกศิก, กฎหมายอาญา ภาค 1, หน้า 20.

³⁵ ประเสริฐ เมฆมณี, หลักทัณฑ์วิทยา, หน้า 59-60.

เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของการลงโทษข่มขู่ในแง่อาชญาวิทยาที่มีผลในทางปฏิบัติ ซึ่งก็พบว่า ประสิทธิภาพแห่งการป้องกันอาชญากรรม จะประสบผลมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับส่วน ประกอบสำคัญต่าง ๆ ดังนี้³⁶

ก. โครงสร้างทางสังคมและระบบความเชื่อของแต่ละสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลจากการพัฒนาทางวิทยาการและ เศรษฐกิจในสังคมตะวันตก เป็นสาเหตุสำคัญต่อการ ปรับปรุงระบบกฎหมายอาญาให้สอดคล้องกับภาวะความเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน

ข. ความรู้สึกเคารพในหลักการปกครองโดยกฎหมาย และความเลื่อมใสเชื่อมั่น ต่อสถาบันการปกครองของประชาชน มีส่วนสร้างเสริมให้การลงโทษผู้กระทำความผิดทาง อาญามีประสิทธิผลยิ่งขึ้น

ค. การใช้กฎหมายอาญาอย่างสอดคล้องสมานฉันท์และมีคุณค่า ในทางส่งเสริม ให้ประชาชนให้ตระหนักในหลักศีลธรรม หรือหลัก เลี้ยงการประพฤตินี้จะเป็นปัจจัยต่อความ สงบเรียบร้อย หรือขัดต่อความรู้สึกอันดีงามของชุมชน เป็นสิ่งจำเป็นอันจะขาดเสียมิได้

ง. การใช้นโยบายลงโทษผู้กระทำความผิดแบบรุนแรงให้สาสมตามลักษณะ เฉพาะของ อาชญากรรม เป็นสิ่งจำเป็นมากในสภาวะการณ์ปัจจุบัน

จ. ความแน่นอนและประสิทธิผลในการจับกุมลงโทษผู้กระทำความผิดมีผลในการ ปราบอาชญากรยิ่งกว่าการลงโทษที่รุนแรงในทุกกรณี

(3) การลงโทษ เพื่อชดเชยความผิดที่เกิดขึ้น (Expiation)

การลงโทษรูปแบบนี้เป็นการลงโทษที่แบบดั้งเดิม เป็นวิธีการลงโทษที่พัฒนามาจาก หลักความรู้สึกของชุมชนที่ว่า " อาชญากรรมจำเป็นต้องใช้หน้กรรมที่ได้ก่อขึ้นแก่สังคม " ซึ่ง วิธีปฏิบัติในสมัยดั้งเดิมนั้นนิยมใช้การลงโทษผสมผสานระหว่างการลงโทษเพื่อทดแทนกับ เพื่อ ชดใช้ค่าเสียหายรวม ๆ กันไป ซึ่งสังคมสมัยนั้นเชื่อว่า ถ้าได้มีการลงโทษผู้กระทำความผิด

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 64-65.

ในลักษณะดังกล่าวแล้วย่อม เป็นการสร้าง เสริมความมั่นคงปลอดภัยให้แก่สังคมดีกว่าวิธีอื่น ๆ ส่วนเป้าหมายแห่งการลงโทษ เพื่อชดเชยต่อความผิดที่ได้กระทำไปแล้ว ในสมัยนี้มีความมุ่งหมายที่สำคัญ เพื่อหลีกเลี่ยงโทษจำคุกแก่อาชญากรบางประเภท โดยใช้วิธีการลงโทษปรับ (Fine) วิธีการชดเชยค่าเสียหาย (Restitution or Reparation) รวมตลอดถึงวิธีการจ่ายค่าชดเชย (Compensation) แก่ผู้เสียหายนั่นเอง³⁷

(4) การลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำผิด (Reformation)

แนวความคิดในการลงโทษ เพื่อปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำผิด เป็นกระบวนการปฏิบัติ ต่อผู้กระทำผิดที่มีรากฐานวิวัฒนาการมาจากหลักมนุษยธรรม หลักกฎหมายอาญาและแนวคิดของนักอาชญาวิทยาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีความเห็นว่าการประกอบอาชญากรรมขึ้นอยู่กับปัจจัยบุคคลสภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคมของบุคคลนั้น ๆ เป็นเหตุเบื้องต้น ทั้งยังเชื่อว่า การลงโทษ เป็นแต่เพียงมาตรการยับยั้งบุคคลมิให้ก่ออาชญากรรม เพียงชั่วระยะเวลาที่ผู้กระทำผิดถูกลงโทษอยู่เท่านั้น จึงไม่อาจที่จะป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้อย่างย่อ ๆ ว่าวิธีการตามทฤษฎีนั้นนอกจากจะ ได้พยายามหาทางให้ผู้กระทำผิดมาแล้ว เกิดความประสงค์ที่จะยับยั้งไม่กระทำผิดซ้ำอีกแล้ว ยังจะต้องทำให้ผู้นั้น เกิดความสามารถที่จะยับยั้ง เช่นนั้นด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทฤษฎีปรับปรุงแก้ไขจะ เน้นหนักถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงแนวความประพฤติโดย เปลี่ยนแปลงตัวบุคคลนั้นให้ดีขึ้นเท่านั้น ดังเช่นที่ J.D. Maclean และ J.C. Wood ศาสตราจารย์ทางกฎหมายแห่งอังกฤษ³⁸ ได้ให้ความเห็นว่า "การลงโทษผู้กระทำผิดที่มีประสิทธิภาพตามหลักการแก้ไขนั้นจำเป็นจะต้องคำนึงถึงหลักคุณภาพระหว่างการลงโทษ เพื่อเชื่อมชู่กับการลงโทษ เพื่อแก้ไขผู้กระทำผิดประกอบกัน เสมอ"

37 เรื่องเดียวกัน, หน้า 65.

38 เรื่องเดียวกัน, หน้า 68.

(5) การลงโทษเพื่อเป็นการตัดไม่ให้มีโอกาสกระทำผิด (Incapacitation)

วิธีการนี้เป็นรูปแบบการลงโทษโดยจำกัดขอบเขตการเคลื่อนไหว หรือเป็นการทำร้ายต่อเนื้อตัวร่างกาย เพื่อมุ่งหมายให้ผู้กระทำผิดไม่สามารถกระทำผิดหรือประทุษร้ายต่อสังคมอีกต่อไป จะเห็นว่าการลงโทษตามทฤษฎีนี้คล้ายกับทฤษฎีข่มขู่และทฤษฎีการปรับปรุงแก้ไขในข้อที่ว่ามุ่งหมายจะไม่ให้ผู้กระทำผิดกระทำผิดซ้ำอีก แต่ต่างกันที่ว่าตามทฤษฎีนี้มุ่งป้องกันมิให้กระทำผิดอีกโดยวิธีการทำให้เขาหมดโอกาสที่จะกระทำผิดได้ ซึ่งมีอยู่หลายวิธีด้วยกัน เป็นต้นว่า การประหารชีวิต รวมตลอดถึงการลงโทษจำคุก ทั้งนี้เพื่อกีดกันควบคุมผู้กระทำผิดออกจากสังคมชั่วระยะเวลาที่ถูกลงโทษอยู่ จะเห็นได้ว่าวิธีการต่าง ๆ เหล่านี้เป็นการจำกัดช่องทางแห่งการกระทำผิดโดยตรง ซึ่ง อีฟเฟน ไฮเมอร์ เรียกขานวิธีการลงโทษดังกล่าวนี้ว่า "Theory of Disablingment"³⁹ หรือทฤษฎีการลงโทษบั่นทอนความสามารถ อนึ่ง วิธีการลงโทษตามทฤษฎีนี้ที่กล่าวมาข้างต้นบางอย่างก็มุ่งไปในทางข่มขู่มากกว่ามุ่งไปในทางตัดโอกาสอย่างแท้จริง เช่น โทษประหารชีวิต ก็จะตั้งไว้ให้พอเหมาะกับความรุนแรงของการกระทำผิด อย่างเช่นในเรื่องฆ่าคนตาย ทั้งนี้ก็เพื่อข่มขู่ไม่ให้คนกล้ากระทำผิด เช่นนั้นอีก แต่ก็ไม่ได้มุ่งตั้งไว้โดยประสงค์จะตัดผู้กระทำผิดมิให้มีโอกาสกระทำผิดขึ้นอีกโดยแท้จริงซึ่งผลที่เป็นการทำให้ผู้นั้นไม่มีโอกาสกระทำผิดนั้น ดูจะเป็นเพียงผลพลอยได้ เท่านั้น

เมื่อได้ศึกษาถึงหลักการและแนวคิดทั้ง ข้อสนับสนุนและข้อคัดค้านของวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่สำคัญ ๆ มาแล้ว ทำให้สรุปได้ดังนี้ คือ

1. ความคิดในเรื่องการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดยังเป็นการลงโทษอยู่ ถึงแม้ทฤษฎีที่ใช้อ้างเป็นเหตุในการลงโทษจะเปลี่ยนแปลงไป ลักษณะของการลงโทษจะเปลี่ยนแปลงไป วิธีการทรมานโหดร้ายหมดไป แต่ลักษณะสำคัญก็ยังคงอยู่ คือ โดยสภาพยังเป็น

³⁹ ประ เสริฐ เมฆมณี, หลักทัณฑ์วิทยา, หน้า 66.

การทำโทษให้ได้รับความลำบากอยู่นั้นเอง แต่อย่างไรก็ตาม วัตถุประสงค์ของการลงโทษ ก็ยังมีอิทธิพลอยู่ที่ในตัวทฎหมายอาญาและการใช้กฎหมายอาญาบังคับ จนเรียกได้ว่าเป็น ส่วนสำคัญของกฎหมายอาญาในปัจจุบัน

2. แม้ว่าการลงโทษจะเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญของกฎหมายอาญา แต่ก็ยังไม่เป็นที่แน่ชัดว่าการลงโทษมีวัตถุประสงค์อย่างไรกันแน่ และยังคงต้องคำนึงถึงอยู่ในการร่างกฎหมายอาญา แต่ไม่ว่าวัตถุประสงค์ของการลงโทษจะเป็นอย่างไรการปฏิบัติต่อตัวผู้กระทำผิดซึ่ง เป็นที่ยอมรับกันในปัจจุบัน ก็ยังมีลักษณะ เป็นการกระทำให้ได้รับความลำบากต้องทุกข์ทรมาน เพื่อให้มีผลแก่จิตใจของผู้กระทำผิด ซึ่งเป็นการลงโทษนั่นเอง

3. การคิดว่า การลงโทษควรมีลักษณะให้เกิดผลเป็นการป้องกันการกระทำผิดก็ ยังไม่มีความชัดเจนแน่นอนเพียงพอ ว่าควรที่จะดำเนินการลงโทษอย่างไรจึงจะบรรลุถึงจุดประสงค์ดังกล่าว กล่าวคือ บางฝ่ายเห็นว่าควรใช้วิธีการข่มขู่ แต่บางฝ่ายเห็นว่าควรใช้วิธีการปรับปรุงแก้ไข และบางฝ่ายกลับเห็นว่าควรใช้วิธีการตัดโอกาสไม่ให้ผู้กระทำผิดมีโอกาสกระทำผิดอีก เหล่านี้แนวความคิดบางครั้งก็ขัดแย้งกันไม่อาจที่จะประสานประโยชน์กันได้ ในแนวความคิดต่าง ๆ ดังนั้นการลงโทษเพื่อให้ผล เป็นการป้องกันการกระทำผิด อันมีลักษณะ เป็นการมองไปในอนาคตจึงยังคงต้องใช้ร่วมกันอยู่ตามความ เหมาะสมของความผิดแต่ละประเภท โดยไม่อาจชี้ชัดได้ว่าวิธีการใด เป็นวิธีการที่ดีที่สุด

4. เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติในเรื่องของโทษในปัจจุบัน จะ เห็นได้ว่ากฎหมายอาญาส่วนใหญ่บัญญัติขึ้นในทางข่มขู่ป้องกัน เป็นส่วนมาก แต่กระนั้นก็ตามก็ยังมีร่องรอยของ วัตถุประสงค์ในการทดแทน เหลืออยู่ ส่วนความคิดในการปรับปรุงแก้ไขและตัดโอกาสไม่ให้กระทำผิดอีกนั้นก็บัญญัติอยู่ในกฎหมาย เช่นกัน จึงอาจกล่าวได้ว่ากฎหมายอาญายังคงได้รับ อิทธิพลของความคิดต่าง ๆ ผสมผสานกันอยู่ ซึ่งบางกรณีก็สอดคล้องกันแต่บางกรณีก็ขัดแย้งกัน ทั้งนี้จึงต้องพิจารณาเป็นกรณี ๆ ไป

อัตราโทษกับการกระทำผิด

"อัตราโทษ" เป็นสิ่งที่มีมนุษย์กำหนดขึ้นจากสิ่งแวดล้อมของแต่ละสังคมที่แตกต่างกัน โดยมีอิทธิพลจากแนวความคิดของนักคิด จากสำนักต่าง ๆ เป็นพื้นฐาน ซึ่งแนวความคิดที่

สำคัญและ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ได้แก่

1. แนวความคิดของสำนักคลาสสิก (Classical School)

นักคิดที่สำคัญคือ Baccaria Rousseau และ Montesquieu หลักการที่สำคัญของสำนักนี้ก็คือ การกระทำที่ก่อให้เกิดความพอใจแก่สังคมส่วนใหญ่ ซึ่งความมุ่งหมายที่สำคัญของการลงโทษ ก็คือ เพื่อตอบแทนความร้ายแรงของการกระทำผิด (ซึ่งวัดได้จากผลอันก่อให้เกิดความเสียหายแก่สังคม) และมีผลให้ประชาชนทั้งหลายเกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิด เช่นเดียวกับแนวคิดของนักคิดที่สำคัญอีกคนหนึ่งคือ Bentham ที่เห็นว่ากฎหมายควรกำหนดโทษให้สมกับความผิดหรือมากกว่าความพอใจที่ผู้กระทำผิดได้รับจากการกระทำความผิด เพื่อจะได้ไม่กล้าประกอบอาชญากรรมขึ้นอีก⁴⁰

2. แนวความคิดของสำนักนีโอคลาสสิก (Neoclassical School)

เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นในช่วงปฏิวัติในประเทศฝรั่งเศส หลักการส่วนใหญ่จะมีแนวคิดที่คล้ายคลึงกับแนวคิดสำนักคลาสสิก แต่ได้เน้นที่หลักการสำคัญคือ ยอมรับว่ามนุษย์มีความสามารถและมีความรับผิดชอบไม่เท่าเทียมกันจึงไม่สมควรได้รับโทษเท่ากัน เช่น การทำผิดของเด็กหรือคนจิตไม่ปกติ จะเห็นได้ว่าแนวคิดของสำนักนี้ได้พิจารณาถึง "สภาวะแวดล้อมของการบรรเทาโทษ" ด้วย ซึ่งต่อมาแนวคิดของสำนักนี้ก็ได้กลายมาเป็นหลักของกระบวนการยุติธรรมในระบบกฎหมายตะวันตกอีกด้วย⁴¹

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁰Edwin K. Sutherland and Donald B. Cressey, Criminology (n.p. : J.B. Lippincott,1974) p. 301 อ้างถึงใน สมหมาย จันทร์เรือง, "ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราโทษกับการกระทำความผิด" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2525), หน้า 8-9.

⁴¹Edwin K. Sutherland and Donald B. Cressey, Criminology, p. 302 อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

3. แนวความคิดของสำนักพอสซิทีฟ (Positive School)

นักคิดที่สำคัญก็คือ Cesare Lambroso และ Rafaele Carafalo ซึ่งสำนักนี้ได้คัดค้านแนวความคิดของสองสำนักเดิม โดยเชื่อว่ามนุษย์ประกอบอาชญากรรมหรือกระทำความผิดต่อกฎหมายนั้นเนื่องมาจากสาเหตุทางธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาเหตุหรือปัจจัยทางชีววิทยา (Biological Factor) ดังนั้นในการลงโทษจึงควรให้เหมาะสมกับประเภทของอาชญากร แนวความคิดของสำนักนี้ได้รับความนิยมอยู่ไม่นานนัก เพราะมีข้อบกพร่องและถูกวิจารณ์มาก

นอกจากนั้นในเรื่องของโทษกับการกระทำความผิดนี้ ยังมีการอ้างอิงถึงทฤษฎีการลงโทษสมัยใหม่ ซึ่งเป็นของ Rossi ที่มีอยู่ 2 ทฤษฎีด้วยกัน คือ

1. ทฤษฎีเด็ดขาด (Absolute Theory)

ทฤษฎีนี้ถือว่าเหตุและความมุ่งหมายของการลงโทษอยู่ที่การตอบแทนแก้แค้น นั่นคือผู้กระทำความผิดย่อมได้รับความยุติธรรมสำหรับการกระทำของตน จะเห็นว่าทฤษฎีนี้ตรงกับวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อเป็นการทดแทน โดยอาศัยแนวคิด 3 ประการคือ

- ก. การรับรองทั่วไปว่า รัฐเป็นผู้ปกป้องรักษาความยุติธรรม
- ข. ความคิดในทางศีลธรรมที่ว่า บุคคลย่อมสามารถตกลงใจว่าจะกระทำการหรือไม่กระทำการใด ๆ
- ค. รัฐย่อมมีหน้าที่จำกัดอยู่แต่เพียงคุ้มครองเสรีภาพของเอกชน⁴²

ทฤษฎีเด็ดขาดนี้นักกฎหมายบางท่านเรียกว่า "ทฤษฎีแห่งความยุติธรรม" เพราะการลงโทษผู้กระทำ หมายถึง การตอบแทนแก้แค้นความชั่ว ดังนั้น เมื่อมีความผิดเกิดขึ้นแล้วรัฐต้องมีหน้าที่ให้ความคุ้มครอง เสรีภาพของเอกชนและปกป้องความยุติธรรม โดยถือว่า

⁴²หยุด แสงอุทัย, นิติศาสตร์และการต่างประเทศ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 2-12 อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 10-11.

ทุกคนมีความสามารถกำหนดการกระทำของตน ซึ่งหากว่ากระทำการในสิ่งที่กฎหมายของรัฐ ถือว่าเป็นความผิด ย่อมต้องได้รับการลงโทษเป็นการตอบแทน

2. ทฤษฎีสัมพัทธ์ (Relative Theory)

ทฤษฎีนี้ถือว่าการลงโทษทางอาญาต้องไม่ใช่การกระทำที่ทำได้ไป เพราะว่ามี ความผิด จึงต้องลงโทษ และการลงโทษก็มีใช่เป็นไปเพื่อรักษาความยุติธรรม แต่จะต้องลงโทษให้สม กับจุดประสงค์บางสิ่งบางอย่างซึ่งรัฐมุ่งบรรลุถึงหรือการลงโทษตามทฤษฎีนี้ก็คือ การลงโทษ โดยถือนโยบายของรัฐอันคำนึงถึงผลประโยชน์ของสังคมเป็นหลัก ทฤษฎีสัมพัทธ์นี้ยังแบ่งออก ได้เป็น 2 ทฤษฎีคือ⁴³

ก. ทฤษฎีป้องกันทั่วไป (General Preventive Theories) ที่กล่าวว่าจุดประสงค์ของการลงโทษ คือ การกระทำให้คนทั่วไปหรือคนส่วนรวมหวาดหวั่นต่อการ กระทำ ความผิด อันเป็นวิธีป้องกันซึ่งจะต้องเริ่มต้นด้วยการกำหนดโทษอันเป็นการบังคับทาง จิตใจผู้ที่จะกระทำความผิดให้เลิกล้มความตั้งใจนั้นเสีย แต่เมื่อยังมีผู้กระทำความผิดก็ต้อง ลงโทษ เพื่อมิให้บุคคลอื่นกล้ากระทำความผิด เช่นเดียวกันนั้นอีก

ข. ทฤษฎีป้องกันพิเศษ (Special Preventive Theories) มีความ มุ่งหมายที่จะป้องกันผู้กระทำความผิดไม่ให้กระทำความผิดขึ้นอีก โดยถือว่าการลงโทษควร ให้โอกาสผู้กระทำความผิดไม่กระทำความผิดในภายหน้า ทฤษฎีนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อป้อง กันและปรับปรุงแก้ไขโดย เน้นที่ตัวผู้กระทำความผิด ยิ่งกว่าผลร้ายของสังคมทั่วไป ต่อมาได้ มีความพยายามที่จะนำเอาทฤษฎี เต็มขนาดและทฤษฎีสัมพัทธ์มาผสมกันโดยพิจารณาในแง่ปฏิบัติ ทั้งในตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องและสภาพแวดล้อม เรียกว่า "ทฤษฎีผสม" ซึ่งได้นำความคิดที่ใช้ใน การลงโทษให้ เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษต่าง ๆ โดยพิจารณาเฉลี่ยกันไปไม่

⁴³หยุด แสงอุทัย, นิติศาสตร์และการต่างประเทศ, หน้า 2-12. อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.

เน้นหนักไปในทางทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งโดยเฉพาะ กล่าวคือ จะใช้หลักการตอบแทนแก้แค้นที่ ยุติธรรมและหลักป้องกันทั่วไป รวมทั้งหลักการปรับปรุงแก้ไขประกอบกันซึ่ง "ทฤษฎีผสม" นี้ นักกฎหมายส่วนใหญ่ยอมรับว่า เป็นทฤษฎีที่เหมาะสมแก่การกำหนดอัตราโทษและการลงโทษ เพราะได้ผลต่อสังคมและตัวผู้กระทำความผิดเองด้วย

จากการศึกษาถึงแนวคิดของนักคิดสำนักต่าง ๆ และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในเรื่องของ อัตราโทษและการกระทำความผิดแล้ว ก็อาจสรุปได้ว่า การกำหนดอัตราโทษทางอาญานั้น จะมีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับการกระทำความผิด อย่างเช่น ในเรื่องความรับผิดชอบทาง อาญาของบุคคล การกำหนดอัตราโทษจะพิจารณาถึงลักษณะการกระทำ เจตนาของผู้กระทำ ความผิดและพิจารณาถึงผล(ความรุนแรง) ของการกระทำความผิดนั้น ซึ่งจะเป็นเรื่องของการที่จะจัดว่าบุคคลผู้กระทำความผิดสมควรจะได้รับโทษหรือไม่ เพียงใดส่วนในเรื่องของการป้องปรามการกระทำความผิดนั้น ได้นำมาใช้ในการกำหนดอัตราโทษของความผิดบาง ประเภท ซึ่งความจริงแล้ว เป็นนโยบายของรัฐที่จะป้องปรามที่จะไม่ให้มีการกระทำความผิด เช่น นั้นเกิดขึ้น เช่น ความผิดบรรดาที่เกี่ยวกับสภาวะ เศรษฐกิจของชาติ เป็นต้น ส่วนแนว คิดในการกำหนดอัตราโทษที่พิจารณาถึง "สภาวะแวดล้อมของการบรรเทาโทษ" นั้นก็มีการ นำมาใช้เช่นกัน โดยเฉพาะ เพื่อเป็นการยกเว้นความรับผิดชอบทางอาญาให้แก่บุคคลที่ไม่น่าจะ ต้องรับผิดชอบ เช่น เด็ก หรือผู้วิกลจริต นอกจากนั้นการกำหนดอัตราโทษในการพิจารณายังมี การคำนึงถึงสภาวะอื่น ๆ อันส่งผลถึงผู้กระทำความผิดอีกด้วย ซึ่งมักจะมีการกำหนดอัตราโทษให้ แตกต่างจากบุคคลอื่นทั่วไปที่มีความสามารถ และมีความรับผิดชอบสูงกว่า ส่วนแนวคิดใน การลงโทษให้ เหมาะสมกับประ เภทของอาชญากรโดยคำนึงถึงสาเหตุหรือปัจจัยทางชีววิทยา นั้นก็ส่งผลต่อการกำหนดวิธีการ เพื่อความปลอดภัยในกฎหมายอาญา โดยเป็นการให้ดุลยพินิจ แก่ผู้ เชี่ยวชาญทางด้านศาสตร์อื่น เกี่ยวพันกับการกระทำความผิด อาทิเช่น จิตแพทย์ หรือ นักสังคมวิทยา เป็นต้น

เมื่อได้ทราบถึงหลักการและทฤษฎีว่าด้วยการลงโทษทางอาญาแล้ว ต่อไปจะได้ ศึกษาว่า การใช้สภาพบังคับทางอาญานั้น มีขอบ เขตและมีข้อจำกัดการใช้อย่างไรบ้าง ทั้งนี้ ก็เพื่อประโยชน์ในการวางพื้นฐานสำหรับการวิ เคราะห์ถึงความเหมาะสมของการใช้

สภาพบังคับทางอาญากับปัญหาอาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อม ที่จะกล่าวในส่วนต่อไป

2.3.2 ขอบเขตและข้อจำกัดของการใช้โทษทางอาญา

เนื่องจากว่าหากเราประสงค์จะใช้กฎหมาย เปลี่ยนแปลงหรือควบคุมพฤติกรรม การปฏิบัติของบุคคลในสังคม เราควรจะต้องคำนึงไว้ด้วยว่ากฎหมายมีสมรรถภาพในขอบเขตที่จำกัดอยู่ เพราะในบางเรื่องก็ไม่ใช่การนิยามที่จะใช้กฎหมายบังคับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการใช้มาตรการทางกฎหมายอาญา ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุที่ กฎหมายไม่ใช่เครื่องมือที่จะใช้ทำอะไรได้ทุกอย่างดังประสงค์เสมอไป เราจะต้องพิจารณาถึงความสามารถและความเหมาะสมในการใช้กฎหมาย เป็น เครื่องมือนำมาซึ่งผลที่เราประสงค์ด้วย ปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละสังคมนั้นมีความแตกต่างกันไป การควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมจึงแตกต่างกันไปด้วย แต่อย่างไรก็ตามวิธีการควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมที่นิยมใช้กันอยู่แพร่หลายในปัจจุบันก็คือ วิธีการควบคุมโดยกฎหมายอาญา แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่เสมอในการบังคับใช้กฎหมายอาญา ก็คือ ปัญหาที่ว่าพฤติกรรมชนิดใดที่สมควรถูกควบคุมบังคับโดยกฎหมายอาญา ซึ่งปัญหาชนิดนี้ หากจะพิจารณาโดยถ่วงแท้แล้วก็จะมีความหมายน้อยเดียวกันกับ ปัญหาที่ว่า "กฎหมายอาญานั้นควรจะมีขอบเขตแค่ไหนอย่างไร" นั่นเองและในปัญหานี้ Nigel Walker ก็ได้ให้คำตอบไว้ค่อนข้างชัดเจน ว่ากฎหมายอาญานั้นอย่างน้อยที่สุดต้องการที่จะทำให้บรรลุถึงซึ่งวัตถุประสงค์ 13 ประการ ซึ่งพอจะนำมากล่าวโดยสรุปในประการที่สำคัญ ๆ ในที่นี้ได้ดังนี้ คือ

1. คุ้มครองป้องกันซึ่งตัวบุคคล จากการกระทำโดยเจตนา ด้วยวิธีการอันไม่พึงประสงค์ต่าง ๆ อันเป็นการทารุณโหดร้าย

2. คุ้มครองป้องกันบุคคล จากภัยบางประการ อันเกิดจากการกระทำโดยไม่เจตนา เช่น ภัยบนท้องถนน ภัยจากสารพิษ หรือโรคระบาด เป็นต้น

.....

5. ป้องกันการกระทำบางประเภท ซึ่ง เมื่อได้กระทำขึ้นท่ามกลางสาธารณชน แล้วจะกระทบกระเทือนจิตใจบุคคลอื่น เป็นอย่างมาก

.....

8. ป้องกันความไม่สะดวกสบายต่าง ๆ

.....

12. เพื่อป้องกันรักษาไว้ซึ่งสถาบันทางสังคม

13. เพื่อบังคับใช้วิธีการต่าง ๆ ที่จะทำให้วัตถุประสงค์ทั้งหลายดังที่กล่าวมาเหล่านี้บรรลุผล⁴⁴

อย่างไรก็ตาม ก็ยังคงเป็นที่น่าสงสัยอยู่ว่า พฤติกรรมอย่างไรที่จะจัดเข้าอยู่ในวัตถุประสงค์สืบสามประการนี้ที่กฎหมายอาญาต้องการให้บรรลุผล ขอบเขตของหลักการข้างต้นนั้น ยังกว้างขวางมากจนแทบจะรวมเอาพฤติกรรมแทบทุกชนิดไว้ได้ ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการพยายามก่อตั้งหลัก เกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้นเพื่อกำหนดขอบเขตของกฎหมายอาญาให้ชัดเจนขึ้นอีก ดังจะกล่าวต่อไปนี้

(ก) หลักการทั่วไปว่าด้วยการจำกัดขอบเขตของกฎหมายอาญา⁴⁵

นักกฎหมาย นักปรัชญา และนักสังคมวิทยา ได้พยายามสร้างหลัก เกณฑ์ว่าด้วยข้อจำกัดของกฎหมายอาญาไว้หลายประการ กล่าวคือ สังคมไม่สมควรบัญญัติกฎหมายขึ้นใช้เพื่อวัตถุประสงค์และสถานการณ์บางประการ โดยมีหลักในการจำกัดขอบเขตดังต่อไปนี้

1. กฎหมายอาญาไม่ควรรวมเอาไว้ซึ่งข้อห้าม ที่มีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อให้บุคคล เชื่อฟัง และผลของการไม่เชื่อฟังก็คือผลร้ายในทางแก้แค้นตอบแทนเท่านั้น หลักการ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁴Nigel Walker, "The Scope of Criminal Law"(Pelican Books, 1972) แปลโดย อภิวัฒน์ เทียรศิริและ พรทิพย์ เทียรศิริ, "ขอบเขตของกฎหมายอาญา" วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 3,2520 : 103-104.

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 105-109.

นี้ มีความหมายว่า รัฐไม่ควรบัญญัติข้อห้ามในกฎหมายอาญาโดยมีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อให้เกิดหลักประกันว่าการฝ่าฝืนกฎหมายจะได้รับการแก้แค้นตอบแทนด้วยการลงโทษเพียงอย่างเดียว หลักข้อนี้มีที่มาจากแนวความคิดของ Cesare Baccaria ในเรื่องอรรถประโยชน์แห่งการลงโทษ ซึ่งเขาเห็นว่า เป้าหมายของการออกกฎหมายที่ตีความมุ่งหมายที่จะป้องกันอาชญากรรมยิ่งกว่าการลงโทษผู้กระทำความผิด⁴⁶ ซึ่งเวลาต่อมา Jeremy Bentham นักอรรถประโยชน์นิยมอีกผู้หนึ่ง ก็ได้เพิ่มเติมหลักเกณฑ์ของการจำกัดขึ้นอีก 3 ประการว่า

2. กฎหมายอาญาไม่ควรถูกใช้เพื่อลงโทษพฤติกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดอันตราย นั่นคือ ถ้าหากการกระทำที่กระทำนั้นไม่มีความชั่วร้ายในตัว จะใช้กฎหมายอาญาลงโทษการกระทำนั้นก็ย่อมไม่สมควรอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม ก็ยังอาจมีข้อโต้แย้งในประเด็นนี้อยู่บ้างเกี่ยวกับว่าจะตัดสินอย่างไรว่าพฤติกรรมใดจะก่อให้เกิดอันตราย หรือไม่

3. ไม่ควรใช้กฎหมายอาญาในการลงโทษซึ่ง ผลร้ายที่เกิดจากการลงโทษมีมากกว่าผลร้ายที่ได้จากการกระทำความผิด กล่าวคือ การลงโทษจะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์เมื่อได้พิจารณาเปรียบเทียบผลได้ผลเสียกับการกระทำความผิดออกมาแล้ว เห็นว่าการกระทำความผิดมีผลเสียน้อยกว่าการลงโทษ แต่ปัญหาในประเด็นนี้ก็อยู่ที่ว่า การชั่งน้ำหนักระหว่างการลงโทษกับการกระทำความผิดกระทำได้ไม่เจ้านักว่าอย่างไรจะให้ผลเสียน้อยกว่ากัน อีกทั้งการกระทำความผิดนั้นยังเกิดต่อบุคคลที่แตกต่างกันออกไปอีกด้วย กรณีนี้ Walker จึงได้แนะนำให้ปรับปรุงข้อความเสียใหม่ ดังนี้คือ

" กฎหมายอาญาไม่ควรรวมเอาไว้ซึ่งข้อห้าม ซึ่งทำให้เกิดผลพลอยได้อันเป็นผลร้ายมากกว่าพฤติกรรมที่กฎหมายอาญาต้องการจะกำจัด " ทั้งนี้มีข้อสังเกตุอันเกิดจากการบัญญัติกฎหมายห้ามการกระทำความผิด ที่เรียกว่า "อาชญากรรมที่ไม่มีผู้เสียหาย" ตัวอย่าง

⁴⁶ ประธาน วัฒนวาณิชย์, "แนวความคิดในการลงโทษ : หลักการวิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา" วารสารนิติศาสตร์ : 4.

ที่ชัดเจนในเรื่องนี้ก็คือ เรื่องกัญชา การห้ามมิให้มีการเสพกัญชานั้นอาจทำให้เกิดตลาดมืด และเป็นประโยชน์ต่อผู้ค้ายาเสพติด ซึ่งรัฐไม่อาจปราบปรามได้⁴⁷ ถ้าพิจารณาผลร้ายจากการเสพกัญชาแล้วจะเห็นได้ว่าน้อยกว่าผลพลอยได้ที่เกิดจากการห้ามเสพกัญชา เป็นต้น

4. ไม่ควรใช้กฎหมายอาญา เพื่อให้บรรล่วัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งสามารถบรรลุผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยวิธีการอื่นที่ก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานน้อยกว่า ซึ่งก็หมายความว่าหากรัฐสามารถใช้วิธีการอื่นในการควบคุมอาชญากรรมแทนการลงโทษได้อย่างมีประสิทธิภาพ รัฐก็ควรที่จะใช้วิธีการอื่นนั้น เพราะก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานน้อยกว่า แต่ก็ยังมีปัญหาว่า หากเป็นเช่นนั้นการลงโทษจะให้ผล เป็นการยับยั้งได้อย่างไร ดังนั้น Walker ก็จึงได้ปรับข้อความเสียใหม่ดังนี้คือ "ไม่ควรใช้กฎหมายอาญาในการตีมาตรการอื่น ๆ สามารถใช้ลดจำนวนครั้งของการกระทำนั้นลงได้ เท่าเทียม หรือ เกือบ เท่าเทียมกับการใช้กฎหมายอาญา แต่ก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานน้อยกว่าการใช้กฎหมายอาญา" ต่อมาจอห์น สจีวิต มิลล์ ได้พัฒนาหลักการนี้ขึ้นโดยยึดหลักอิสรภาพและ เสรีภาพของบุคคล เป็นสำคัญ โดยเห็นว่ากฎหมายไม่ควรจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการกระทำของบุคคล เว้นเสียแต่การกระทำของบุคคลนั้นจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่สังคม ซึ่งปรากฏออกมา เป็นหลักเกณฑ์ว่า

5. ไม่ควรนำกฎหมายอาญามาใช้ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะบังคับให้บุคคลกระทำการตามแนวทางเพื่อประโยชน์สูงสุดของตนเอง จะเห็นได้ว่าในหลักเกณฑ์นี้ มิลล์ จะไม่คำนึงถึงเลยว่าการกระทำดังกล่าวถือว่าเป็นผิดศีลธรรมหรือไม่ เพียงแต่จะพิจารณาว่าจะทำให้สังคมเดือดร้อนหรือไม่เท่านั้น ซึ่งหลักเกณฑ์นี้ค่อนข้างที่จะล้าสมัย เพราะเหตุว่าในปัจจุบันนี้กฎหมายนั้นสามารถที่จะใช้ เป็นวิธีการแก้ไขผู้กระทำผิดได้ด้วย มิใช่มุ่งที่จะใช้โทษทางอาญาเพียงเพื่อป้องปรามการกระทำผิดแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น

⁴⁷Edwin M. Shur, Crimes Without Victims (Englewood cliff, N.J. Prentice Hall, 1985) pp 169-179. อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 6.

(ข) หลักเกณฑ์ว่าด้วยความ เป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

จากหลักการที่กล่าวมาข้างต้นนั้น กล่าวได้ว่าเป็นการพยายามที่จะจำกัดลงไปว่า กฎหมายอาญาไม่ควรนำมาใช้ในการตีความ แต่ยังคงมีการมองถึงข้อจำกัดของกฎหมายอาญา ในแง่มุมมองอยู่อีก กล่าวคือ ในแง่ของการใช้บังคับกฎหมายอาญา Montesquieu ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง "เจตนารมณ์ของกฎหมาย" ว่าในสังคมทุก ๆ สังคมย่อมมีขอบเขตของ พฤติกรรมบางอย่างที่กฎหมายอาญาไม่อาจควบคุมได้ และการพยายามใช้กฎหมายอาญา เพื่อ ควบคุมพฤติกรรมเช่นนั้น ย่อมไม่เกิดประโยชน์อันใดเลย⁴⁸ นอกจากนั้นยังมี Fitzjames Stephen ให้ความเห็นในหนังสือ "เสรีภาพ ความเสมอภาคภราดรภาพ" ไว้ว่า การลงโทษพฤติกรรมที่มหาชนเห็นว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดา โดยมีได้คิดจะคัดค้านแต่ประการใดนั้น เท่ากับ เป็นการหลอกลวงและยั่วยุให้ เกิดผลสะท้อนอันไม่พึงปรารถนา⁴⁹ ซึ่งอาจสรุปเป็น หลักเกณฑ์ได้ ดังนี้

6. ไม่ควรใช้กฎหมายอาญาห้ามการกระทำซึ่งไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจัง จากมติมหาชน หลักเกณฑ์นี้เป็นหลักที่มองถึงความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ซึ่งก็เป็นจริงที่ใน ทางปฏิบัติแล้ว กฎหมายอาญานั้นย่อมมีข้อจำกัดของตัวเอง อย่างไรก็ตามหลักการนี้ ก็ไม่ได้ เป็นจริงตามข้อ เสนอ เสมอไป เพราะการใช้กฎหมายอาญาบางประเภทแม้ไม่ได้รับการ สนับสนุนจากมหาชนอย่างท่วมท้น ก็ไม่ก่อให้เกิดผลสะท้อนหรือปฏิกิริยาโต้ตอบอย่างรุนแรง จากสมาชิกในสังคมขึ้นแต่อย่างใด ตัวอย่างเช่น การที่รัฐใช้กฎจรรยาบรรณบังคับให้คนขับ รถในท้องถนนมีมารยาทดีขึ้น เป็นต้น ในสมัยปัจจุบันนี้หลักว่าด้วยการปฏิบัตินี้อาจมีความแตก

⁴⁸Montesquieu, The Spirit of The Law อ้างถึงใน อภิวัฒน์ เพ็ชรศิริ และ พรทิพย์ เพ็ชรศิริ, ขอบเขตของกฎหมายอาญา, หน้า 110.

⁴⁹Fitzjames Stephen, Liberty, Equity, Fraternity (1874) อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 110.

ต่างไปจากในอดีต ด้วยเหตุที่ ข้อจำกัดของกฎหมายอาญาในปัจจุบันอาจขึ้นอยู่กับภาวะทางเศรษฐกิจ อย่างเช่นในเรื่อง งบประมาณในการจัดหางบประมาณและบุคลากร หรือข้อจำกัดเนื่องจากประชาชน ไม่ให้ความร่วมมือกับทางการในการรายงานพฤติกรรมอันเป็นอันตรายต่อสังคมหรือแม้กระทั่งข้อจำกัดที่เกิดจากอุดมการณ์และค่านิยมของ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเอง ในการเลือกบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งเรื่องนี้ดูเหมือนจะเป็นปัญหาอย่างมากในสังคมปัจจุบันและนับได้ว่าเป็นปัญหาที่มีความหมายเป็นอย่างมากต่อการบังคับใช้กฎหมาย เพราะจะทำให้การบังคับใช้กฎหมายดำเนินไปอย่างไม่เต็มที่ และไม่มีประสิทธิผลเพียงพอ⁵⁰

นอกจากนี้ การควบคุมให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายอาญาบางเรื่อง ที่ถือได้ว่าเป็นเรื่อง เล็กน้อยนั้นย่อมทำให้เกิดผลเสียหาย เป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงควร เน้นที่จะใช้กฎหมายอาญาในเรื่องที่สำคัญว่า เพราะการใช้บังคับกฎหมายอาญาอย่างเด็ดขาดจนเกินไปย่อมทำให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องถูกกีดกันออกจากสังคมทั่วไปได้ ฉะนั้น จึงทำให้ได้ข้อสรุปที่เป็นเหตุผลรองรับหลัก เกณฑ์นี้ได้อีกประการหนึ่งว่า

7. กฎหมายอาญาไม่ควรบัญญัติความผิดซึ่งบังคับใช้ไม่ได้ เอาไว้ ในกรณีนี้หมายความว่า กฎหมายอาญาไม่ควรบัญญัติ เอาไว้ซึ่งข้อห้าม ที่เมื่อเกิดมีการละเมิดข้อห้ามนั้นแล้วไม่อาจที่จะพิสูจน์ได้อย่างแท้จริงว่าได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริง หลักเกณฑ์นี้เหมาะสมเป็นอย่างยิ่งที่จะใช้ใน เรื่องการฟ้องคดี เพราะ เป็นไปได้ว่าผู้ถูกฟ้องในความผิดที่บุคคลทั่วไปเห็นว่า มีผู้ถูกฟ้องในคดีดังกล่าวน้อยมากและ เห็นว่าผู้ถูกฟ้องนั้น เป็นบุคคลผู้โชคร้ายซึ่งถูกคัดเลือกออกมาจากบุคคลอื่นจำนวนมากที่กระทำความผิดอย่างเดียวกัน อย่างนี้ประชาชนอาจเห็นว่า การฟ้องคดีนั้นไม่มีความ เป็นธรรม เนื่องจากยังมีผู้อื่นอีกมากที่ไม่ต้องรับผลกรรมประการเดียวกันนี้ แต่อย่างไรก็ตามหลัก เกณฑ์นี้ไม่ควรจะถือ เป็นข้อจำกัดของกฎหมายอาญาอย่างแท้จริง เพราะ เหตุว่ากฎหมายนั้นโดยสภาพแล้วจะมีอิทธิพล เหนือการกระทำของบุคคล

⁵⁰ ัฒนพ ชูบำรุง, อาชญาวิทยาและอาชญากรรม, หน้า 31.

ซึ่งมิใช่แต่เพียงว่า การที่ถูกลงโทษตามกฎหมายนั้น เท่านั้นที่จะ เป็น เครื่องชี้ให้เห็นว่าผลของ การไม่ปฏิบัติตามกฎหมายจะเป็นอย่างไร หากแต่บทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นจะชี้ให้เห็นถึงการ ที่สังคมหนึ่งเห็นว่า ไม่ควรให้มีการกระทำเช่นนั้นเกิดขึ้น อันจะ เป็นการช่วยวางมาตรฐาน ของความประพฤติของบุคคลในสังคม แม้ว่า จะ ไม่เคยมีบุคคลใดได้รับการลงโทษจากการ ละเมิดบทบัญญัตินั้นก็ตาม

(ค) หลักเกณฑ์แบบปฏิฐาน

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวมาข้างต้นนี้ เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าการขยายขอบ เขตของ กฎหมายอาญาควรหยุดลง ณ ที่ใด แต่ในส่วนหลักเกณฑ์แบบปฏิฐานนี้ จะ เป็นการมองในอีก แง่มุมหนึ่งว่า กฎหมายอาญานั้นควรจะมีหน้าที่อย่างไร เมื่อเราต้องการใช้กฎหมายอาญา บังคับพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง หลักเกณฑ์นี้หลีกเลี่ยงที่จะอ้างถึงความรู้ลึกในทางศีลธรรม ในการที่จะให้เหตุผลว่า พฤติกรรมชนิดใดที่สมควรต้องห้ามและบัญญัติไว้ในกฎหมาย เพราะ ในการหา เหตุผลในเรื่อง เกี่ยวกับสภาพบังคับทางอาญานั้น จะ เกิดความไม่แน่นอนขึ้นได้หาก จะมุ่งพิจารณาถึง เรื่องของศีลธรรม เนื่องจากในสังคมปัจจุบันการจะควบคุมพฤติกรรมของ บุคคลในสังคมนั้น ไม่มีทางที่จะหลีกเลี่ยงวิธีการลงโทษ ทั้งนี้ เพื่อลดพฤติกรรมที่พิจารณาแล้ว เห็นว่า เป็นการโต้แย้งหรือ เป็นผลร้ายต่อสังคม การจะรวมความเอาว่าการลงโทษ เกิดขึ้น โดยสอดคล้องหรือขึ้นอยู่ กับ เรื่องของศีลธรรมจรรยา นั้น อาจก่อให้เกิดความยุ่งยากในทาง หลักการทางอาญา ซึ่งจะก่อให้เกิดมีข้อจำกัดขึ้นบางประการในการแสวงหาวิธีการป้องกัน อาชญากรรมตามระบบการลงโทษทางอาญา⁵¹ การใช้กฎหมายอาญาห้ามการกระทำที่ เห็น

⁵¹Herbert L. Packer, "An Approach to the Problem of Limits" in The Limits of the Criminal Sanction (U.S.A. : Stanford University Press, 1968), p 249.

ว่าชั่วร้ายโดยคำนึงถึงความรู้สึกในทางศีลธรรม อาจทำให้เกิดข้อถามว่า"แล้วการกระทำอะไรเล่าที่ไม่ชั่วร้าย" ซึ่งคำตอบที่ได้ก็จะแตกต่างกันไปตามความรู้สึกที่ยังกำกวมอยู่ในทางศีลธรรม จนไม่อาจจะหาข้อยุติได้ Lord Devlin ได้กล่าวไว้ในคำบรรยายที่มีชื่อเสียงเรื่อง "การบังคับใช้ศีลธรรม"⁵²ว่า "รัฐจะต้องหากฎเกณฑ์ชนิดอื่น (ที่นอกเหนือไปจากกฎแห่งศีลธรรม) ในการลงโทษผู้กระทำความผิด และจะต้องค้นหาหน้าที่ของกฎหมายอาญาที่ไม่ขึ้นต่อกฎศีลธรรม การหากฎเกณฑ์ชนิดนี้ไม่น่าจะยากเป็นอะไร การทำหน้าที่อย่างราบรื่นในสังคมและการดำรงรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยนั้น ย่อมเป็นเหตุผลเพียงพอที่จะทำให้การกระทำบางอย่างถูกควบคุมโดยรัฐ"

หลัก เกณฑ์นี้ นับว่าเป็นหลักปรัชญาประการสำคัญ ที่จะสนับสนุนบทบัญญัติกฎหมายอาญาสมัยใหม่ ซึ่งแม้จะไม่เป็นอิสระอย่างสมบูรณ์จากระบบคุณค่าและศีลธรรมโดยตลอดก็ตาม จึงอาจถือได้ว่าเป็นหลัก เกณฑ์แบบอรรถประโยชน์นิยมที่ใช้หลักคุณค่าและหลักศีลธรรมน้อยที่สุด⁵³ นอกจากนั้น หลัก เกณฑ์นี้ยังเปิดโอกาสให้นำประสหการณ์และความเป็นจริงที่สังเกตได้มาใช้ตัดสินว่า พฤติกรรมอย่างใดที่เป็นอันตรายต่อการประกอบภารกิจของสังคมอย่างราบรื่นหรือความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าหลัก เกณฑ์นี้เมื่อคำนึงถึงผลในระยะยาวแล้ว นับว่าได้ เป็นหลัก เกณฑ์ที่มีรากฐานที่มั่นคงกว่าการใช้ข้อ เสนอทางศีลธรรม ทั้งยัง เชื่ออ่านวยให้มีการบัญญัติข้อห้ามของกฎหมายอาญาที่ใช้ปฏิบัติได้อย่างมีมนุษยธรรมอีกด้วย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นการพิจารณาถึงขอบ เขตและข้อจำกัดของกฎหมายอาญาว่ามีอยู่อย่างไร ซึ่งหลัก เกณฑ์ทั้งหลาย เหล่านี้ นับว่ามีส่วนสำคัญอย่างมากในการใช้

⁵² Lord Devlin, The Enforcement of Morals (1959) อ้างถึงใน อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ และ พรทิพย์ เพ็ชรศิริ, ขอบเขตของกฎหมายอาญา, หน้า 114.

⁵³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 116.

วิเคราะห์ถึงบทบัญญัติที่เหมาะสมของกฎหมาย โดยเฉพาะเพื่อประโยชน์ในการพิจารณาถึงความเหมาะสมของบทบัญญัติของกฎหมาย ที่ใช้ในการควบคุมป้องกันปัญหาอาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นประเด็นหลักของการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

2.4 ความสัมพันธ์ของแนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยการลงโทษทางอาญากับการป้องกันปัญหามลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม

จากการศึกษาที่ผ่านมาทำให้ทราบว่า "โทษ" เป็นวิธีการบังคับ (Sanction) ที่รัฐใช้ปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดทางอาญา ซึ่งเดิมนั้นถือเป็นการกระทำตอบแทนของชุมชนต่อผู้ทำลายความสงบและความมั่นคงของชุมชนนั้น และเมื่อชุมชนมีสภาพเป็นบ้านเมืองขึ้นการกระทำตอบแทนนั้น ก็คือ ผลร้ายที่รัฐกำหนดให้ปฏิบัติต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งกระทำความผิดขึ้น เพราะผู้นั้นได้กระทำการอันชุมชนไม่ประสงค์ให้มีการกระทำอันเป็นความผิดเช่นนั้น อาจกล่าวได้ว่ามูลฐานซึ่งรัฐใช้เป็นอำนาจแห่งการลงโทษนั้นได้เกิดมีแตกต่างกันไปตามกาลสมัย ดังนี้⁵⁴ คือ

1. ระบบลัทธิอาญา ซึ่งถือว่าอำนาจการลงโทษเป็นอำนาจการป้องกันตัวของบุคคลที่โอนมาให้รัฐ เมื่อเอกชนเหล่านั้นตกลงรวมเข้ากันเป็นชุมชน
2. ระบบลงโทษเป็นประโยชน์ เป็นแนวความคิดของ Jeremy Bentham ที่ถือว่า ต้องลงโทษผู้กระทำความผิดก็เพราะการลงโทษมีประโยชน์ และเป็นการจำเป็นที่จะต้องลงโทษเพื่อให้ชุมชนดำรงอยู่ เป็นการป้องกันมิให้ชุมชนถูกบ่อนทำลาย โดยอาจเป็นการป้องกันโดยทั่วไป คือ ชูไม่ให้คนทั้งหลายกระทำความผิด หรือเป็นการป้องกันโดยเฉพาะ นั่นคือ

⁵⁴ จิตติ ดิงศภัทย์, ประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1 ตอนที่ 1, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : แสงทองการพิมพ์, 2515), หน้า 8-11.

ลงโทษผู้ที่กระทำผิด เพื่อมิให้กระทำผิดขึ้นอีก หลักการนี้มองในแง่จะเอาผลในทางป้องกันการกระทำผิดมิให้เกิดมีขึ้นอีก โทษจึงอาจรุนแรงไม่ได้ส่วนสัมพันธ์กับความผิดที่ได้กระทำลงไปแล้ว

3. ระบบศีลธรรม เป็นแนวความคิดของ Kant ที่ถือว่าเมื่อมีการกระทำผิดทำลายความสงบขึ้น ก็เป็นความยุติธรรมอยู่เองที่จะต้องลงโทษตอบแทน เพื่อนำความสงบเรียบร้อยกลับคืนมา โทษจึงมีส่วนสัมพันธ์กับความร้ายแรงของความผิด

4. ระบบผสม เป็นแนวความคิดของ Rossi โดยการนำความคิดแต่ก่อน ๆ มาผสมกัน และนำเอาหลักมนุษยธรรมและความคิดในทางตัดนิสัยแทรกเข้ามา และมุ่งเน้นที่จะยึดประโยชน์ของชุมชนและความ เป็นธรรมเป็นหลัก โดยเห็นว่าจะต้องลงโทษผู้กระทำผิด เพราะ เป็นการจำเป็น เพื่อป้องกันชุมชน แต่ก็ต้องไม่ เกินความจำเป็นและความยุติธรรม

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของแนวความคิดและทฤษฎีว่าด้วยการลงโทษทางอาญากับการป้องกันปัญหาอาชญากรรมอัน เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมนั้น จึงอาจวิเคราะห์ในเบื้องต้นได้ว่าในการพิจารณาใช้โทษหรือวิธีการบังคับสำหรับการกระทำผิดทางอาญาทั่วไปนั้นจะต้องคำนึงถึงปัจจัยดังจะกล่าวต่อไปนี้ประกอบด้วยเสมอ คือ

ก. ปัจจัยในด้านลักษณะของกฎหมายอาญา

1. ความผิดทางอาญาที่จะใช้โทษบังคับนั้นต้องได้ถูกกำหนดขึ้นไว้เป็นการ เฉพาะไว้ในกฎหมายอย่างชัดเจน แน่นนอน
2. จะใช้โทษทางอาญาต่อ เมื่อได้มีการกระทำความผิดตามที่ระบุไว้อย่างชัดเจน นั้นเกิดขึ้น โดยจะมีการใช้โทษอย่างเท่า เทียม เสมอภาคกัน
3. จะใช้โทษทางอาญา เพื่อให้ผู้กระทำผิดได้รับความทุกข์ทรมาน ให้สำนึกผิด เพื่อจะไม่กล้ากระทำผิดอีก ทั้งยังเป็น การป้องกันมิให้ผู้อื่น เอา เบี่ยงอย่างอีกด้วย

ข. ปัจจัยในด้านลักษณะของการกระทำในทางอาญา

กล่าวคือกฎหมายอาญาจะยื่นมือ เข้ามาจัดการ เพื่อระงับหรือปราบไม่ให้การกระทำ

ผิด เช่นนั้น เกิดขึ้นอีก ดังนั้น การกระทำในความหมายของกฎหมายอาญาจึงต้องประกอบด้วย จิตที่รู้สำนึกบงการการเคลื่อนไหวของร่างกายและส่วนประกอบภายนอก นั่นคือ การกระทำ จะมีความผิดทางอาญาต่อเมื่อ ผู้กระทำมีเจตนากระทำความผิด เว้นแต่ความผิดฐานประมาท ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 ที่ว่า "บุคคลจะต้องรับผิดชอบในทางอาญา ก็ต่อเมื่อได้กระทำโดยเจตนา..." ซึ่งเจตนา ตามบทบัญญัตินี้นั้นมีหลัก เกณฑ์คือ

1. ต้องกระทำโดยรู้สำนึกในการที่กระทำ
2. ต้องกระทำโดยประสงค์ต่อผลหรือย่อมน เล็ง เห็นผลของการกระทำนั้น

ค. ปัจจัยในด้านวิธีการกำหนดโทษ

ในการกระทำผิดทางอาญาทั่วไปนั้น การวางโทษให้ เหมาะสมจะมี เกณฑ์ในการ พิจารณา ดังนี้คือ⁵⁵

1. ลักษณะของผู้กระทำความผิด เรื่องนี้จะ เป็นการพิจารณาถึงความชั่วร้าย ของผู้กระทำความผิด ซึ่งจะแยก เป็นการกระทำโดยเจตนากับการกระทำโดยประมาท เพื่อ ใช้พิจารณาประกอบกับ เหตุและจุดประสงค์ของผู้กระทำความผิด ความรู้สึกของผู้กระทำ ความผิด เป็นอย่างไรต่อผลที่เกิดขึ้น ผู้กระทำความผิดเป็นคนชนิดใด เป็นผู้ที่ จะกลับตัว เป็น คนดีได้หรือไม่ ซึ่งการลงโทษที่จะแก้ปัญหาคความผิดที่เกิดจาก เหตุดังกล่าวนั้น จะต้องใช้วิธี การและการแก้ไขอย่างไรจึงจะ เหมาะสมและมีผลอย่างแท้จริง จากที่กล่าวมาจะ เห็นว่า การกำหนดโทษที่เหมาะสม ก็คือ การกำหนดโทษให้ เหมาะกับบุคลิกลักษณะของผู้กระทำ ความผิดจะให้ผลดีที่สุดในกรณีนี้

2. ลักษณะของผู้ถูกทำร้าย จะทำการพิจารณาว่าผู้เสียหายเป็นคนชนิดใด ชาย

⁵⁵ สรร เสริญ ไกรจิตติ, "ดุลยพินิจในการกำหนดโทษ" วารสารตุลาการ ปีที่ 27 เล่มที่ 1 (มกราคม - กุมภาพันธ์, 2523) : 28-33.

หรือหญิง เด็กหรือผู้ใหญ่ ซึ่งลักษณะ เหล่านี้ล้วนมีส่วนสำคัญในการกำหนดโทษทั้งสิ้น

3. ประโยชน์ของรัฐหรือสาธารณชน เมื่อกฎหมายอาญา เป็นบทบัญญัติที่กำหนดไว้ เพื่อความสงบ เรียบร้อยของรัฐหรืออีกนัยหนึ่งก็ เพื่อประโยชน์ของสาธารณชน ความประสงค์ หรือหัวใจของกฎหมายอาญามีอยู่ เช่นนี้ จะนั้น จึงควรกำหนดโทษจำเลยให้เหมาะสมกับความประสงค์ของกฎหมาย และเพื่อให้เป็นไปเช่นนั้นจึงควรคำนึงถึง

3.1 สภาพและพฤติการณ์ของการกระทำความผิด ซึ่งจะเป็นการพิจารณาถึง สถานที่กระทำความผิด เวลาที่กระทำความผิด เป็นต้น

3.2 สาเหตุแห่งการกระทำความผิด

3.3 ผลของการกระทำความผิด

ข้อคำนึง เหล่านี้ล้วนมีผลต่อการพิจารณาในเรื่องโทษที่จะใช้กับการกระทำความผิด ซึ่งจะมีการกำหนดลดหลั่นกันลงตามสภาพ และผลร้ายของการกระทำความผิดนั้น ๆ ซึ่งจะต้องพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ ไป

4. การกระทำความผิดนั้นกระทบกระเทือนต่อผู้เสียหาย หรือรัฐเพียงใด ซึ่งกฎหมายจะกำหนดโทษในการนี้ เช่นนี้ผิดกัน ดังจะเห็นได้จากบางกรณีของรัฐมีความจำเป็นต้องป้องกัน เพื่อผลประโยชน์ของสาธารณชน อย่างเช่น ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ ซึ่งเป็นการกระทำที่ทำให้สังคมเดือดร้อน ความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำให้ทรัพยากร และ เศรษฐกิจของประเทศเสียหาย เป็นต้น ซึ่งแนวการกำหนดโทษในความผิดประเภทนี้ ความมุ่งเน้นการปราบปรามและป้องกันมิให้กระทำความผิดขึ้นอีก โดยจะมีการกำหนดโทษให้หนักเบาให้ได้สัดส่วนกัน

ง. ปัจจัยในด้านวัตถุประสงค์ในการลงโทษ

วัตถุประสงค์ในการลงโทษซึ่งใช้กับการกระทำความผิดทางอาญาทั่วไปนั้น ก็ได้ศึกษามาแล้วว่า มีอยู่หลายประการด้วยกัน ซึ่งสรุปในส่วนสำคัญ ๆ ได้ดังนี้คือ

1. ลงโทษโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นการทดแทน

2. ลงโทษโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นการป้องกันยับยั้งโดยเฉพาะ ให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดอีก และป้องกันยับยั้งโดยทั่วไปเพื่อให้

บุคคลอื่น เกรงกลัวที่จะได้รับโทษ เช่นนั้น เมื่อได้กระทำความคิดอย่างเดียวกันนั้นอีก ซึ่งยังอาจแยกออกได้ เป็น

2.1 ลงโทษโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อ เป็นการป้องกันยับยั้งโดยเฉพาะและมุ่งปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิดให้ เกิดมีความสามารถที่จะยับยั้งการกระทำผิดนั้นด้วย

2.2 ลงโทษโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อ เป็นการป้องกันยับยั้งโดยเฉพาะโดยมุ่งทำให้ผู้กระทำความผิดหมดโอกาสที่จะกลับมากระทำความผิดอีก⁵⁶

จากการศึกษาที่ผ่านมาจึงอาจกล่าวได้ว่ากฎหมายอาญาของไทย ได้กำหนดโทษไว้โดยยึดหลักผสมผสานวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เอาไว้ด้วยกัน แต่อย่างไรก็ตามยังอาจที่จะกล่าวได้ว่ากฎหมายอาญาปัจจุบันมีลักษณะ เป็นการป้องกันยับยั้งมากกว่าอย่างอื่น⁵⁷ ซึ่งอาจเป็นเพราะได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดที่ว่า ในการบังคับใช้กฎหมายนั้นทุกสังคมควรยึดหลักในการป้องกันอาชญากรรมมากกว่าการปราบปราม หรือการแก้แค้นทดแทนผู้กระทำความผิด⁵⁸ นั้นเอง

ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนั้นจึงทำให้วิเคราะห์ได้ว่า กฎหมายอาญาทั่วไปนั้นมีจุดมุ่งหมายที่จะวางข้อบังคับ เกี่ยวกับความประพฤติของบุคคลในสังคม เพื่อให้เกิดความประพฤติที่เป็นมาตรฐานอย่างเดียวกัน ในความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันระหว่างปัจเจกบุคคลในสังคม ซึ่งเป้าหมายสุดท้ายของกฎหมายอาญาก็คือ เพื่อควบคุมดูแลผลประโยชน์ของสังคมให้สังคมดำเนินไปอย่างสงบเรียบร้อย นั้นเอง จากความมุ่งหมาย เช่นนี้จึงทำให้เห็นลักษณะ

⁵⁶ ตูรายละ เอียดได้ในหัวข้อ 2.3.1 , หน้า 54-59.

⁵⁷ อุทิศ แสนโกศิก, กฎหมายอาญา ภาค 1, หน้า 25.

⁵⁸ ประธาน วัฒนาวณิชย์, แนวความคิดในการลงโทษ: การวิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา, หน้า 11.

ที่เด่นชัดของกฎหมายอาญาทั่วไป กล่าวคือ กฎหมายอาญาทั่วไปมีความมุ่งเน้นที่จะใช้บังคับกับพฤติกรรมที่เมื่อกระทำขึ้นแล้วจะก่อให้เกิดอันตรายแก่บุคคลหนึ่งบุคคลใด หรือกลุ่มบุคคลหนึ่งบุคคลใดในสังคม โดยเฉพาะ เจาะจง ทั้งนี้ไม่ว่าจะมุ่งพิจารณาที่ตัวบุคคลผู้กระทำความผิด ผู้ได้รับความเสียหาย หรือแม้กระทั่งผลของความเสียหายดังกล่าว ก็ยังมุ่งเน้นพิจารณาที่ตัวปัจเจกบุคคลเป็นหลัก เป้าหมายในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสาธารณชนหรือสังคมนั้นจึงกล่าวได้ว่า เป็นข้อคำนึงในลำดับรองลงมา เพราะสังคมจะดำเนินไปด้วยความสงบเรียบร้อยได้ นั่นก็หมายความว่าบุคคลในสังคมนั้น ๆ ได้ดำเนินกิจกรรมในสังคมไปตามแนวทางการประพฤติที่เป็นมาตรฐานเดียวกันซึ่งได้ถูกวางแนวมาตรฐานความประพฤติโดยกฎหมายอาญานั้นเอง ลักษณะการบังคับของกฎหมายอาญาจึงมีลักษณะ เป็นการควบคุมคุ้มครองที่หน่วยย่อยของสังคม เพื่อจะส่งผลให้สังคมนั้นส่วนใหญ่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างปกติสุข วิธีการบังคับใช้กฎหมายอาญาทั่วไปจึงมักมีลักษณะพิเศษ เฉพาะ สำหรับบังคับใช้ในการฉ้อโกง โดยเจาะจง ซึ่งหากมีการนำเอาหลักการพิจารณาการบังคับใช้กฎหมายอาญาทั่วไปมาใช้เป็นหลัก เกณฑ์ที่กล่าวมาข้างต้น มาใช้โดยตรงกับการกระทำอันมีลักษณะ เป็นการก่อให้เกิดมลพิษของโรงงานอุตสาหกรรมหรือ "อาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อม" แล้ว ผู้วิจัยเห็นว่ายังไม่เป็นการเหมาะสม ทั้งนี้ เนื่องจากการก่ออาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อมนั้น เมื่อพิจารณาถึงลักษณะทางธรรมชาติของการกระทำและผลของการกระทำแล้ว แม้จะมีผล เป็นการก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นแก่ปัจเจกบุคคลในสังคมด้วยก็ตาม แต่ผลเสียหายที่เกิดขึ้นโดยตรงจากการกระทำดังกล่าวแท้ที่จริงแล้วจะ เกิดขึ้นต่อสังคมและผลประโยชน์ของสาธารณชนเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการฉ้อโกง ความเสียหายที่เกิดแก่ระบบนิเวศน์ทำให้สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เสื่อมสมดุล วงจรชีวิตของสิ่งมีชีวิตทางธรรมชาติซึ่งมีประโยชน์และมีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ได้รับความกระทบกระเทือน รวมไปถึงส่งผลให้คุณภาพชีวิตของคนในสังคมนั้นรวมต้องเสื่อมถอยลงไป ภาพรวมของกรณีปัญหาที่เกิดขึ้นจากการกระทำดังกล่าวที่เห็นได้ชัดและ เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วโดยทั่วไปก็คือ กรณีน้ำเน่าเสีย อากาศเป็นพิษ ภัยอันตรายจากกากของเสียอันตราย และมลพิษทางเสียง เป็นต้น จากสภาพปัญหา เช่นนี้ถ้ากล่าวได้ว่า เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นแก่สังคมโดยรวม และจะเห็นได้ว่าการกระทำดังกล่าวโดยลักษณะแล้วมิได้มุ่งที่จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลหนึ่งบุคคลใดโดย

เจาะจง เหมือนอย่างกรณีความผิดทางอาญาทั่วไป หากแต่ว่าผลที่เกิดขึ้น และสร้างความเสียหายดังกล่าวจะ เกิด เต็มชัดขึ้นกับบุคคลในสังคมต่อ เมื่อบุคคลในสังคมมีความประสงค์ที่จะใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เหล่านั้น เท่านั้น ที่สำคัญหากการกระทำดังกล่าว ไม่มีลักษณะที่รุนแรงอย่างที่สุดแล้วผลของการกระทำนั้นจะปรากฏให้เห็นอย่างช้ามาก เนื่องจากจะต้องรอ เวลาที่จะสะสมของสารอันตรายต่าง ๆ จนกระทั่งถึงจุดที่สามารถก่อให้เกิดอันตรายต่อสภาพแวดล้อมได้ ในกรณีเช่นนี้ความเสียหายที่เกิดกับบุคคลในสังคมจึง เป็นเพียง เรื่องลำดับรอง เท่านั้นในการพิจารณา ฉะนั้น เมื่อไม่อาจที่จะกล่าวได้ว่าการกระทำอัน เป็นการก่อให้เกิดมลพิษของโรงงานอุตสาหกรรมดังกล่าว เป็นการกระทำที่มุ่งก่อให้เกิด ความเสียหายแก่บุคคลในสังคมโดย เจาะจงแล้ว เช่นนี้ การจะนำเอาปัจจัยในการพิจารณา ใช้หลักการในทางอาญาทั่วไปมาใช้ในการกระทำดัง เช่นที่กล่าวนี้อย่าง เคร่งครัดจึง เป็นกรณี ที่ไม่เหมาะสมอยู่มาก ยิ่งไปกว่านั้น แม้จะเห็นได้ว่ามาตรการทางอาญาจะมีความสำคัญใน ฐานะที่เป็นมาตรการที่สามารถนำมาใช้ควบคุมป้องกันปัญหาพิษที่เกิดจากการอุตสาหกรรม ให้เกิดประสิทธิภาพได้ในปัจจุบันก็ตาม แต่ทว่า ข้อแตกต่างที่สำคัญดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้นก็ ได้ทำให้เกิดข้อคิดว่าการพิจารณา นำเอามาตรการทางอาญามาใช้กับการก่ออาชญากรรม ทางสิ่งแวดล้อมนี้ นั้น มีข้อแตกต่างกับการใช้มาตรการทางอาญาในความผิดทางอาญาทั่วไป อยู่พอสมควร ซึ่งอาจตี เคาราะได้ดังนี้

1. ปัจจัยในด้านลักษณะทางอาญา จะไม่มีการกำหนดให้การกระทำที่ เป็นการ ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมของโรงงานอุตสาหกรรม เป็นความผิดทางอาญาไว้โดย เฉพาะ ดังนั้น การก่ออาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อมในกรณีนี้ จึงขาดลักษณะที่สำคัญของกฎหมายอาญา ไปในเบื้องต้น ซึ่งโดยสภาพแล้วผู้วิจัย เห็นว่าการจะบัญญัติให้ลักษณะการก่ออาชญากรรมทาง สิ่งแวดล้อม เป็นความผิดอาญาโดย เฉพาะ เจาะจงนั้นอาจไม่ เป็นการดีสมควร ทั้งนี้ก็เนื่องจาก ความเกี่ยวพันในหลักการทางสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งหลายนั้นเอง กล่าวคือ เป็นการยาก ลำบากที่จะระบุ หรือกำหนดโดย เจาะจงให้การก่ออาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อมเป็นความผิด อย่างชัดแจ้งโดยปราศจากการอ้างอิงถึงปัจจัยหรือตัวแปรอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกัน ซึ่งก็ อาจ เป็นปัจจัย หรือตัวแปรในเรื่องของความประสงค์ที่ค่อนข้างชัด เจนแน่นอนที่ต้องการจะมี โรงงานอุตสาหกรรม หรือกิจกรรมอุตสาหกรรมอื่น ๆ อยู่มากในสังคมที่กำลังพัฒนา แม้จะ

ทราบว่าการตั้งกล่าวมันอาจ เป็นต้นเหตุแห่งมลพิษขึ้นได้ ดังนั้น ในการพิจารณาปัญหาเรื่องนี้จึงมิได้ยุติอยู่ที่ว่าจะให้มีกิจกรรมอุตสาหกรรมอยู่ต่อไปหรือไม่ หากแต่จะ เป็นที่ เมื่อให้มีกิจกรรมอุตสาหกรรมตั้งกล่าวแล้วปริมาณมลพิษระดับใดที่สังคมจะยอมรับสภาพได้นั้นเอง⁵⁹ เรื่องที่กล่าวนี้จะเห็นได้ว่า เป็น เรื่องของความต้องการความสมดุลของปัจจัยต่าง ๆ ซึ่ง เกี่ยวพันพาดพิงถึง เรื่องที่ว่าอะไรคือความ เหมาะสมหรือความ เหมาะควรในประเด็นต่อไปนี้อย่าง เช่น ความรอบคอบในการดำเนินนโยบาย กระบวนการทางการเมือง และรวมถึงระบบแห่งกฎข้อบังคับที่ได้บัญญัติขึ้นมา เป็นอย่างดี จึงอาจกล่าวได้ว่ามาตรการทางอาญาโดยลำพังค่อนข้างที่จะไม่เพียงพอที่จะก่อให้เกิดความสมดุลในกระบวนการทั้งหลายตามที่กล่าวมาข้างต้นได้⁶⁰ อย่างไรก็ดี แม้จะไม่ เป็นการสมควรที่จะบัญญัติกำหนดให้ลักษณะการก่ออาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อม เป็นความผิดทางอาญาโดยตรงก็ตาม แต่ว่าการที่รัฐได้มีการกำหนดแนวนโยบายที่ชัดเจนในเรื่องการคุ้มครองรักษาสิ่งแวดล้อมเอาไว้ นั้น ก็นับว่าเป็น เหตุผลเพียงพอแล้วที่จะนำมาพิจารณา เพื่อแสวงหามาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมสำหรับบังคับใช้ เพื่อควบคุมแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นได้ และโดย เฉพาะอย่างยิ่งในการใช้มาตรการทางอาญา ซึ่งมีแนวโน้มที่จะนำมาใช้กับกรณีที่มีการกระทำให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมโดยชัดแจ้ง โดยมุ่งที่จะใช้ เป็นมาตรการส่งเสริมสนับสนุนระบบการวางโทษ ซึ่งได้กำหนดไว้แล้วและไม่เป็นที่ยอมรับ นั้นเอง

2. ปัจจัยในด้านลักษณะการกระทำในทางอาญา เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปแล้วว่า

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵⁹Simon Ball and Stuart Bell, " The Criminal Law as a tool for Environmental Protection " in Environmental Law (London : Blackstone Press,1991) ,p.85.

⁶⁰Ibid., p. 85.

การพิจารณาถึงความรับผิดชอบของผู้ก่ออาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อมนั้น หากจะมุ่งพิจารณาภายใต้หลักการของกฎหมายอาญาทั่วไปโดยตรงแล้ว ก็จะเป็นเรื่องที่ยากแก่การพิสูจน์เจตนาของบุคคลผู้กระทำการดังกล่าว เนื่องจากลักษณะของการกระทำแตกต่างไปจากการกระทำ ความผิดอาญาทั่วไป ซึ่งมองเห็นลักษณะของการกระทำได้อย่างชัดเจน เพราะมีลักษณะเป็นการกระทำของบุคคลต่อบุคคลด้วยกันเองโดยตรง แต่ในการกระทำอันเป็นการก่อความเสียหายทางสิ่งแวดล้อมนั้น แม้ผลของการกระทำนั้นจะมีความรุนแรงและส่งผลกระทบต่อชีวิต สุขภาพ และผลประโยชน์ในทางทรัพย์สินเช่นเดียวกับความผิดทางอาญาทั่วไปก็ตาม แต่โดยลักษณะการกระทำแล้ว การก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมจะเห็นผลของการกระทำได้ช้าและเห็นผลได้ยาก ซึ่งเป็นการลำบากที่จะชี้ให้ชัดลงไปว่าผลของการกระทำดังกล่าวจะเกิดกับผู้ใดโดยเจาะจง หรือผู้กระทำประสงค์ หรือยอมเสี่ยง เห็นผลที่จะให้ความเสียหายดังกล่าวเกิดขึ้นกับผู้ใดโดยเฉพาะ ดังนั้น ในการพิจารณาถึงลักษณะการก่อให้เกิดมลพิษแก่สิ่งแวดล้อมดังกล่าว จึงควรที่จะผ่อนผันในหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวกับลักษณะการกระทำของผู้กระทำความผิดลงบ้าง มิฉะนั้น ความประสงค์ในอันที่จะใช้มาตรการทางอาญาเป็นเครื่องมือป้องกันปัญหามลพิษที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมดังกล่าว ก็คงไม่อาจที่จะบรรลุผลสำเร็จได้อย่างแน่นอน ซึ่งเรื่องหลักความรับผิดชอบในการกระทำผิดทางสิ่งแวดล้อมที่กล่าวนี้ ในต่างประเทศก็ได้มีการวิเคราะห์มาก่อนแล้วว่า ในเรื่องของความรับผิดทางสิ่งแวดล้อมนั้นควรที่จะพิจารณาถึงลักษณะของการกระทำ โดยผ่อนผันหลักการเรื่อง เจตนาลงและแบ่งระดับของ เจตนาในการกระทำความผิดทางสิ่งแวดล้อมออกเป็น ดังนี้⁶¹

ก. เจตนาโดยทั่วไป คือ เป็นระดับที่ผู้กระทำความผิดจะต้องรับผิดชอบในทางอาญา

⁶¹Gary S. Licenberg, " Lowered Intent Requirements in Environmental Crimes Cases " in Criminal Justice, American Bar Association Vol.7 No.2, Summer 1992, p. 28.

ต่อเมื่อ ผู้กระทำความผิดได้รู้ว่าสิ่งที่ได้กระทำลงไปนั้น เป็นความผิดตามกฎหมาย

ข. การเพิกเฉยหรือละเว้นโดยจงใจ คือ เป็นระดับที่ใช้พิจารณาเมื่อเกิดกรณีปัญหาว่า การกระทำความผิดนั้น ผู้กระทำอยู่ในฐานะที่จะรู้ได้หรือไม่ว่าตนเองได้กระทำการอันเป็นความผิด และหากผู้กระทำอยู่ในฐานะที่อาจรู้ได้ว่าการกระทำของตนเองเป็นความผิดแล้วแต่ยังคง เพิกเฉย เสียโดยจงใจ เช่นนี้ผู้กระทำก็ต้องรับผิดชอบโดยถือว่าผู้กระทำได้รู้ในสิ่งที่ตนกระทำแล้ว

ค. ความรับผิดชอบในฐานะที่เป็นผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือผู้รับผิดชอบ คือ เป็นระดับที่ต้องการเพียงว่าความผิดนั้น ๆ ได้กระทำขึ้นภายใต้ความดูแลรับผิดชอบของผู้ใด ผู้นั้นก็จะต้องมีความรับผิดชอบแล้ว แม้ว่าผู้นั้นจะมิได้รู้เหตุแห่งการกระทำก็ตาม ด้วยเหตุผลที่ว่า เนื่องจากผู้นั้น เป็นผู้มีหน้าที่ มีความรับผิดชอบโดยตรง แต่ไม่ได้ใช้ความรอบคอบอย่างเพียงพอที่จะระมัดระวังป้องกันมิให้เกิดการกระทำความผิด เช่นนั้นขึ้น

ดังนั้น การพิจารณาถึงความเหมาะสมในการนำเอามาตรการทางอาญามาใช้กับกรณีปัญหาหลัสดังกล่าว จึงจำต้องพิจารณาถึงหลักการ เรื่อง เจตนาประกอบด้วยในการพิจารณาความรับผิด และจากที่ศึกษามาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการที่จะใช้มาตรการทางอาญากับกรณีปัญหาที่กล่าวให้เหมาะสมนั้น จะต้องมีการผ่อนผันหลักเกณฑ์ในเรื่อง เจตนาด้วย การใช้หลัก เกณฑ์ เรื่อง เจตนาอย่างเคร่งครัดตามหลักการในทางอาญาทั่วไปนั้น ย่อมไม่อาจที่จะทำให้ เป้าหมายในการป้องกันและควบคุมปัญหาหลัสดังกล่าวที่เกิดขึ้นจากการอุตสาหกรรมบรรลุผลได้อย่างแท้จริง

3. ปัจจัยในการกำหนดโทษ จากการศึกษาที่ผ่านมาจะเห็นว่าอาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อมนั้น โดยลักษณะการกระทำและผลของการกระทำแล้วจะมีได้มุ่ง เน้นพิจารณาที่ตัวบุคคล เป็นหลักอย่างเห็นได้ชัดอย่างการกระทำความผิดในทางอาญาทั่วไป ฉะนั้น ข้อคำนึงในการกำหนดโทษ ก็ควรที่จะไม่พิจารณาอย่างเป็นภาพรวม อย่างความผิดอาญาทั่วไป อย่างเช่นว่า ผู้กระทำความผิดมีจิตใจที่ชั่วร้ายอย่างไร ผลของการกระทำก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ใดบ้าง สภาพและพฤติการณ์ของการกระทำความผิดเป็นอย่างไร แต่กล่าวได้ว่าในเรื่องที่เกี่ยวกับการกำหนดโทษ ในพฤติกรรมการก่อให้เกิดมลพิษทางสิ่งแวดล้อมนี้

จำต้องมุ่งประสงค์ที่จะคุ้มครองถึงผลประโยชน์ของรัฐหรือสาธารณชนเป็นหลัก โดยเฉพาะในเรื่องที่ว่า การกระทำดังกล่าวนั้นส่งผลกระทบกระเทือนต่อรัฐเพียงใด ซึ่งถือเป็นจุดหมายหลัก และถือเป็นเรื่องของนโยบายของรัฐที่จะต้องป้องกันการกระทำ ความผิดดังกล่าว ทั้งนี้ก็เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายสุดท้าย นั่นคือ เพื่อประโยชน์ของสาธารณชนโดยแท้ที่แท้เอง

4. ปัจจัยในด้านวัตถุประสงค์ในการลงโทษ สำหรับความผิดทางสิ่งแวดล้อมนั้น โดยสภาพแล้วการใช้โทษอันเป็นสภาพบังคับของมาตรการทางอาญาจะใช้โดยมีวัตถุประสงค์ในทางป้องกันมิให้เกิดมีการกระทำผิด เช่นนั้นเกิดขึ้นอีก แต่ขณะเดียวกันในตัววัตถุประสงค์นี้เอง ที่แม้จะกล่าวได้ว่ามีขึ้น เพื่อป้องกันผลประโยชน์ของสาธารณชน เพื่อยังผลให้กิจกรรมต่าง ๆ ในสังคมดำเนินไปอย่างราบรื่นก็ตาม แต่ก็ยังเห็นได้ว่าในตัววัตถุประสงค์ที่ว่านี้ยังมีลักษณะพิเศษต่างออกไปจากวัตถุประสงค์ในทางป้องกันยับยั้งในการลงโทษทางอาญาทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในประเด็นที่ว่า วัตถุประสงค์ในทางป้องกันยับยั้งในการลงโทษในการแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อมเช่นนี้ จะถูกนำมาใช้เพื่อเป็นเครื่องมือของรัฐ ในการดำเนินการตามนโยบายต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการจัดระเบียบสังคมอีกด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่าการพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ในการลงโทษในความผิดทางสิ่งแวดล้อมนั้น จะต้องพิจารณาอย่างกว้างขวางกว่าในการใช้กับความผิดทางอาญาทั่วไป ซึ่งส่วนที่ต้องพิจารณาเพิ่มเติมไปจากวัตถุประสงค์ในทางป้องกันยับยั้ง เพื่อมิให้เกิดมีการกระทำ ความผิด เช่นนั้นเกิดขึ้นอีก นั่นคือการลงโทษในความผิดทางสิ่งแวดล้อมนั้นมีวัตถุประสงค์ที่จะใช้การลงโทษ เป็นเครื่องมือเพื่อบังคับการให้เป็นไปตามแนวนโยบายของรัฐในการจัดการทางด้านสิ่งแวดล้อมอีกด้วยนั่นเอง

นอกจากกรณีดังกล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น หากนำเอาแนวความคิดในทางอาญามาพิจารณาประกอบกับลักษณะการก่อให้เกิดมลพิษของโรงงานอุตสาหกรรมในประเด็นเรื่องข้อจำกัดของกฎหมายอาญาแล้ว ก็จะได้เห็นว่า การนำเอามาตรการทางอาญามาใช้ควบคุมแก้ไขปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อมตามที่กล่าวมานั้น หาได้ตกอยู่ภายใต้ข้อจำกัดหรือขอบเขตของกฎหมายอาญาแต่ประการใดไม่ ซึ่งอาจจะพิจารณาได้ดังนี้

ก. ในกรณีหลัก เกณฑ์ว่าด้วยการจำกัด การใช้มาตรการทางอาญากับปัญหาอาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อมมีความสอดคล้องกับหลัก เกณฑ์อัตราประโยชน์นิยม ที่มุ่งที่จะทำการป้องกันอาชญากรรม มากกว่าความประสงค์ในการลงโทษผู้กระทำความผิด โดยยึดถือหลักการป้องกัน เป็น เป้าหมายอุดมคติของการออกกฎหมายดังกล่าว และหากแม้มีการใช้วิธีการบังคับ หรือโทษต่อผู้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมแล้ว ก็จะไม่ทำให้เกิดผลพลอยได้ที่จะก่อให้เกิดผลร้าย มากกว่าพฤติกรรมการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็น เป้าหมายที่รัฐต้องการที่จะกำจัด และป้องกันมิให้เกิดขึ้นอีกนั่นเอง

ข. ในกรณีหลัก เกณฑ์ว่าด้วยความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ การใช้มาตรการทางอาญากับปัญหาอาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันกล่าวได้ว่าได้รับความสนใจและความสนับสนุนอย่างแข็งขันจากมติมหาชน เพราะเหตุการณ์ความเสียหายทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในระยะที่ผ่านมา นั้น ส่งผล เป็นการกระตุ้นให้สาธารณชนได้ตระหนักถึงความต้องการที่จะปกป้องสิ่งแวดล้อมและ เกิดความคิดว่าความเสียหายที่เกิดขึ้น เป็นสิ่งสำคัญไม่ใช่ เป็นแต่เพียงปัญหาความยุ่งยากในการบริหาร เท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้นความสนใจในสภาวะสิ่งแวดล้อมของสาธารณชนที่ เพิ่มขึ้น เช่นนี้ ยังส่งผลให้เกิดการตั้งข้อรังเกียจ เกี่ยวกับการกระทำที่ขาดความรับผิดชอบตามคลองธรรมในภาวะมลพิษที่เกิดขึ้น เพิ่มขึ้นอีกด้วย⁶²

ค. ในกรณีหลัก เกณฑ์แบบปฏิฐาน การใช้มาตรการทางอาญากับปัญหาอาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อมนั้น มีความสอดคล้องกับหลักการที่ว่าสังคมต้องการใช้มาตรการทางอาญาบังคับ เอากับพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งซึ่งไม่จำเป็นต้องพิจารณาแต่เพียงว่าพฤติกรรมนั้นต้องห้าม หรือชั่วร้ายในทางศีลธรรมหรือไม่ หากแต่จะต้องพิจารณาถึงว่าพฤติกรรมนั้น

⁶²Simon Ball and Stuart Bell, Environmental Law, p. 101.

เกิดขึ้นโดยขัดขวางต่อการทำหน้าที่อย่างราบรื่นของสังคมและความสงบเรียบร้อยของสังคมหรือไม่อีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้น จากการศึกษาที่ผ่านมาทำให้ทราบแล้วว่าความประสงค์ในการใช้มาตรการทางอาญาควบคุมปัญหาอาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อมนั้น มีเป้าหมายหลักคือ ปกป้องผลประโยชน์ของสังคมและสาธารณชนโดยส่วนรวม และเพื่อสนับสนุนให้นโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐดำเนินต่อไปได้อย่างราบรื่นเรียบร้อย ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วก็จะเห็นว่ามี ความเหมาะสมสอดคล้องกับการใช้มาตรการทางอาญากับปัญหาอาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อม ภายใต้อันตรายที่หลัก เกณฑ์แบบปฏิฐาน เป็นอย่างดี

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อได้วิเคราะห์ถึงถึงวิธีการใช้โทษอัน เป็นสภาพบังคับของ มาตรการทางอาญาในการกระทำความผิดอาญาทั่วไปกับการก่ออาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อม แล้วก็เห็นว่า แม้จะมีความแตกต่างกันอยู่บ้างใน เรื่องของ เป้าหมายและวิธีการดำเนินการ บางอย่าง แต่ผู้วิจัยก็ยังคง เห็นว่าในการควบคุมป้องกันปัญหาอาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อมนั้น มาตรการทางอาญาเป็นมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมอยู่มาก อีกทั้งยังมีลักษณะเด่น เฉพาะตัว ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการกระทำที่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมได้ เป็น อย่างดี และนอกจากนั้นผลดีที่จะ เกิดขึ้นจากการลงโทษผู้ที่กระทำการดังกล่าวยังจะบัง เกิด แก่สังคมในอีกหลายประการ ซึ่งอาจแยกเป็นข้อ ๆ ได้ ดังนี้คือ

1. เป็นการป้องกันทั่วไป การลงโทษมีส่วนเป็นการป้องกันอาชญากรรมโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นอาชญากรรมทั่วไป หรืออาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การกำหนดโทษไว้ในกฎหมายจึง เป็นการป้องกันไปในตัวและปฏิกิริยาที่สาธารณชนทั่วไปมีต่อข้อกำหนดดังกล่าว ก็คือ ไม่กล้าที่จะกระทำความผิดอีก

2. เป็นการเตือนและยับยั้งมิให้เกิดการกระทำความผิด กล่าวคือ การกำหนดโทษไว้เปรียบ เสมือน เป็นสัญญาณคอย เตือนมิให้ผู้ใดละเมิดกฎหมาย เพราะหากกระทำการ อันเป็นการละเมิดกฎหมาย เมื่อใดภัยก็จะมาถึงตัว โทษจึง เป็นการเตือนที่ดีที่จะยับยั้งการ กระทำความผิดได้ ถึงแม้ว่าการลงโทษจะไม่ใช่ เป็นวิธีการเดียวที่จะมีอิทธิพลมิให้คนกล้า กระทำความผิดอีกก็ตาม

3. ทำให้ค่านิยมในสังคมมีความหมายหรือ เข้มแข็งยิ่งขึ้น การลงโทษทำให้คน รู้สึกยำเกรงต่อกฎหมาย เกิดความเคารพกฎหมาย ซึ่งนับว่าเป็นหน้าที่ของพลเมืองของ

ประเทศที่จะต้องปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการกระทำผิดต่อสิ่งแวดล้อมนั้น การกำหนดโทษจะมีส่วนช่วยให้คนเคารพต่อแนวประเพณีอันเป็นบรรทัดฐานของสังคมในทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งนับได้ว่าเป็นค่านิยมที่สำคัญมากต่อสภาพสังคมปัจจุบัน

4. เป็นพื้นฐานทางสังคมที่จะนำไปสู่การป้องกันโดยทั่วไป กล่าวคือ การลงโทษจะสะท้อนให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นในกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งต่อไปก็จะเป็นพลังในการที่จะต่อต้านการละเมิดกฎหมาย จะเป็นเยี่ยงอย่างในการปฏิบัติตามกฎหมาย อาจจะกล่าวได้ว่าหากคนหัว ๆ ไปเห็นด้วยกับนโยบายทางอาญาของรัฐบาลแล้ว การควบคุมป้องกันปัญหาอาชญากรรมก็จะประสบผลได้อย่างแน่นอน

5. ก่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่นในสังคม เพราะอาชญากรรมไม่ว่าอาชญากรรมทั่วไป หรืออาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อม ล้วนส่งผลให้สังคมเกิดความตึงเครียด การลงโทษจึงมีผลเท่ากับ เป็นการผ่อนคลายความตึงเครียดทางสังคมอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าสังคมมีความเข้มแข็งพอที่จะป้องกันคุณภาพชีวิตของคนในสังคม ให้ดำรงอยู่ได้อย่างดีมิให้ตกเป็นผู้ได้รับผลร้ายจากการก่ออาชญากรรมเหล่านั้น

เมื่อได้วิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ของแนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยการลงโทษทางอาญาแล้ว จึงทำให้กล่าวโดยสรุปได้ว่าแนวความคิดที่จะใช้มาตรการทางอาญา เพื่อควบคุมป้องกันปัญหาอาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นแนวความคิดที่มีความเหมาะสมอยู่มาก และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเรื่องบทบาทในการควบคุมแก้ไขปัญหาดังกล่าวนั้นจะ เห็นได้ว่ามาตรการทางอาญามีลักษณะพิเศษ เฉพาะตัว⁶³ ซึ่งสามารถใช้ได้ เป็นทั้งบทบัญญัติที่กำหนดความรับผิดชอบ และสภาพบังคับต่อการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมโดยตรง นอกจากนี้ ยังสามารถใช้เป็นมาตรการประกอบ (Subsidiary measure) ทางสภาพ

⁶³Simon Ball and Stuart Bell, Environmental Law, p. 85.

บังคับกับกฎหมายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการควบคุมคุ้มครองสิ่งแวดล้อม รวมทั้งยังสามารถใช้เป็นมาตรการที่มีบทบาทเสริม (Complementary measure) ให้กฎหมายต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการควบคุมคุ้มครองสิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ยิ่งขึ้นอีกด้วย ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยเห็นว่าการใช้มาตรการทางอาญาในการควบคุมป้องกันปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อม ที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมที่เหมาะสมที่สุดนั้น ควรใช้มาตรการทางอาญาโดยมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในทางส่งเสริมให้กฎหมายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการควบคุมคุ้มครองสิ่งแวดล้อมมีความสมบูรณ์ขึ้นเสียมากกว่าที่จะใช้เป็นมาตรการที่มุ่งใช้บังคับทางอาญาโดยตรง ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากข้อขัดข้องตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นในบทวิเคราะห์นี้เอง แต่อย่างไรก็ตาม แม้ผู้วิจัยจะเห็นด้วยว่า บทบาทของมาตรการทางอาญาที่เหมาะสมกับการป้องกันปัญหาอาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อมนั้น ควรจะใช้ในลักษณะที่เป็นมาตรการเสริม (Complementary measure) ก็ตาม แต่หาว่าการที่จะนำมาตรการทางอาญาในส่วนที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการก่ออาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อมตามบทบาทดังกล่าวนั้นก็ยังคงต้องคำนึงถึงหลักการและทฤษฎีในทางอาญาอย่างเคร่งครัดอีกด้วย ทั้งนี้ ก็เพื่อให้การใช้บังคับมาตรการทางอาญากับปัญหาดังกล่าวบังเกิดประสิทธิผลจริงและบรรลุถึงความประสงค์ของกฎหมายที่มีเป้าหมายหลักเพื่อคุ้มครองความเรียบร้อยของสังคม ควบคุมให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคมเป็นไปอย่างราบรื่น และสุดท้ายก็เพื่อ เป็นการป้องกันผลประโยชน์ของสาธารณชนนั่นเอง

2.5 ปัญหาและอุปสรรคในการใช้มาตรการทางอาญากับปัญหาการก่อให้เกิดมลพิษทางสิ่งแวดล้อมของโรงงานอุตสาหกรรม

ในการนำเอามาตรการทางอาญามาใช้ เพื่อป้องกันและควบคุมกรณีปัญหาการก่อให้เกิดมลพิษทางสิ่งแวดล้อมของโรงงานอุตสาหกรรมนั้นอาจมีข้อขัดข้องอัน เป็นอุปสรรคในการบังคับใช้อยู่บางประการในกรณีดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ

1. ทัศนคติของประชาชนในเรื่องอาชญากรรมกับการกระทำผิดทางสิ่งแวดล้อม
จากที่ได้ศึกษาถึงหลักการและแนวความคิด เกี่ยวกับอาชญากรรมดังที่ได้กล่าวมาในหัวข้อ 2.2.1 นั้น ทำให้กล่าวได้ว่าความหมายของคำว่าอาชญากรรมได้ถูกมองในหลายแง่

มุมมองแตกต่างกันไปตามแนวคิดในทัศนะสาขาวิชาการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดของนักสังคมวิทยา นักอาชญาวิทยาหรือนักนิติศาสตร์ ซึ่งสรุปผลออกมาได้ว่าโดยภาพรวมนั้นอาชญากรรมก็คือ พฤติกรรมที่สังคมตัดสินว่าเป็นอันตรายต่อองค์การส่วนรวมและวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งจะเห็นได้ว่าการที่จะถือวาลิ่งใด เป็นอาชญากรรมโดยสังคมกำหนดนั้นก็ย่อมจะขึ้นอยู่กับสภาพสังคมแต่ละแห่ง ดังนั้น การที่สังคมหนึ่งกำหนดว่าอะไรถูก อะไรผิด และใช้ในการพิจารณาว่าลิ่งนั้น เป็นอาชญากรรมในสังคมหนึ่งนั้น ก็อาจจะไม่ถูกพิจารณาว่าเป็นอาชญากรรมในอีกสังคมหนึ่งก็เป็นได้ แต่ถึงกระนั้นก็ตามอาจกล่าวได้ว่าในปัจจุบันทัศนคติและค่านิยมเกี่ยวกับอาชญากรรมของบุคคลทั่วไปนั้น มักจะเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับแนวคิดของนักนิติศาสตร์ ซึ่งมองไปว่าอาชญากรรมก็คือ การกระทำความผิดต่อกฎหมายอาญาที่บัญญัติไว้อันมีผลกระทบกระเทือนถึงบุคคลทั่วไป ซึ่งอาชญากรรมในลักษณะดังที่กล่าวนี้จะมีความรุนแรงที่เห็นได้ชัดและเป็นที่เข้าใจและยอมรับโดยทั่วไปในทุกกลุ่มคนซึ่งแม้จะ ไม่มีการบัญญัติ เป็นกฎหมายก็ตาม อาชญากรรมในทัศนะนี้ก็นับว่าเป็นความผิดที่ปรากฏชัดในตัวเอง จึงทำให้เห็นได้ว่าแนวคิดเช่นนี้ เป็นแต่เพียงการพิจารณาถึงหลัก เกณฑ์กว้าง ๆ โดยถือเอาประมวลกฎหมายอาญา เป็นหลักสำคัญในการพิจารณา แต่ขณะเดียวกันตามความเป็นจริงแล้วอาชญากรรมควรจะมีความหมายครอบคลุมไปถึงการกระทำความผิดตามกฎหมายอื่น ๆ ซึ่งบัญญัติให้ผู้กระทำความผิดจะต้องรับโทษในทางอาญาด้วย ที่เรียกว่าเป็น "ความผิดที่กฎหมายบัญญัติ" ซึ่งการกระทำผิดตามกฎหมาย เหล่านั้นมักจะ เกิดขึ้นบ่อย และผู้กระทำผิดส่วนมากจะไม่ทราบว่า เป็นความผิดที่กฎหมายบัญญัติให้ได้รับโทษทางอาญา ที่ผู้กระทำอาจถูกพิพากษาให้จำคุกได้และผู้กระทำก็ได้ชื่อว่า เป็น "อาชญากร"

การกระทำผิดทางลิ่งแวดล้อม เป็นอีกกรณีหนึ่งซึ่งจัดว่าเป็นความผิดที่กฎหมายบัญญัติ อันอาจเรียกได้ว่าเป็นกรณีที่สังคมออกกฎหมายสร้างอาชญากรรม แต่ทว่าบุคคลทั่วไปมักจะ ไม่มองว่าการกระทำความผิดในลักษณะนี้ เป็นการก่ออาชญากรรมซึ่งสมควรนำเอามาตรการทางอาญามาใช้บังคับควบคุม เนื่องมาจากลักษณะของการกระทำผิดทางลิ่งแวดล้อมไม่แสดงออกถึงความรุนแรงซึ่ง เป็นการกระทบกระเทือนต่อจิตใจของบุคคลทั่วไปที่จะทำให้รู้สึกโกรธแค้นหรือรู้สึกตำหนิการกระทำดังกล่าว อีกทั้งผลของการกระทำแม้จะมีความร้ายแรงเพียงใดก็ตามก็เป็นความเสียหายที่เกิดขึ้น เป็นบริ เวณกว้างและมักจะกระทบถึงบุคคลทั่วไปในทาง

อ้อมจึงไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกว่าตนเอง เป็นผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดดังกล่าว สภาพการณ์ เช่นนี้เองที่อาจก่อให้เกิดข้อขัดข้องอัน เป็นอุปสรรคในการใช้บังคับมาตรการทาง อาญาต่อกรณีปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อมของโรงงานอุตสาหกรรม ทั้งนี้ เนื่องจาก เป็นที่ทราบ กันดีอยู่แล้วว่าปัจจัยที่จะส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและ เกิด ประสิทธิภาพ เป็นการป้องกันอาชญากรรมนั้น นอกจากจะขึ้นอยู่กับความมีกฎหมายและระเบียบ แบบแผนที่ดี มีอุปกรณ์และบุคลากรเพียงพอ มีนโยบายที่เหมาะสม เจ้าหน้าที่มีความรับผิดชอบสูงแล้ว ยังขึ้นอยู่กับ การให้ความร่วมมือ เป็นอย่างดีของประชาชนอีกด้วย ฉะนั้น หาก ประชาชนมีทัศนคติว่าการกระทำผิดทางสิ่งแวดล้อม ไม่ เป็นการก่ออาชญากรรมแล้วก็อาจ เป็น การยากที่จะชักชวนและจูงใจให้ประชาชนให้ความร่วมมือกับทางการในอันที่จะสอดส่องดูแล พฤติกรรม การกระทำผิดทางสิ่งแวดล้อมและยอมรับว่าการกระทำผิดดังกล่าว เป็นการผิดสมควร ที่จะนำเอามาตรการทางอาญามาใช้บังคับซึ่งอาจส่งผลให้การบังคับกฎหมายขาดประสิทธิ ผลได้ ด้วยเหตุผลที่กล่าวนี้เองการพัฒนากระบวนการ เชื่อหรือทัศนคติและค่านิยมของบุคคลทั่วไป ใน เรื่องของอาชญากรรมกับการกระทำผิดทางสิ่งแวดล้อมจึงมีความสำคัญและ เป็นกรณีจำเป็น อยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาแนวคิดและทัศนคติดังกล่าวนี้ อาจจำต้องคำนึงถึง เรื่องของความถูกต้องเหมาะสมในการควบคุมแก้ไขปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น ยิ่ง ไปกว่าการใช้ "ความรู้สึก" กำหนดว่าสิ่งใดหรือพฤติกรรมใด เป็นอาชญากรรมหรือไม่ ดังนั้น แนวความคิดที่ว่า "สิ่งแวดล้อม เป็นเหยื่อของอาชญากรรม"⁶⁴ และผู้ที่ก่อให้เกิดมลพิษขึ้นกับสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นอาชญากร เพราะ เป็นผู้ฝ่าฝืนสิทธิและบรรทัดฐานของสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อม

⁶⁴แนวคิดของ Richard Thornburgh, U.S. Attorney General อ้างใน R. Christopher Locke, Environmental Crimes : The Complexities of- Compliance, Columbia Journal of Environmental Law, Vol.16 No.2, 1991 p. 313.

ของโลก จึงนับว่าเป็นแนวความคิดพื้นฐานอันสำคัญสำหรับการสร้างทัศนคติและค่านิยมของบุคคลในสังคมในเรื่องอาชญากรรมกับเหตุการณ์การก่อให้เกิดมลพิษทางสิ่งแวดล้อมของโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งสมควรหยิบยกมาพิจารณา เป็นอย่างยิ่ง

2. ปัญหา เรื่องความรับผิดชอบและการดำเนินคดีอาญากับนิติบุคคล

การใช้บังคับมาตรการทางอาญากับปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นมาจากการประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมนั้น เป็นกรณีที่จะต้องพิจารณาถึง เรื่องความรับผิดในทางอาญาของนิติบุคคลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ด้วยเหตุที่นิติบุคคลเป็นบุคคลตามกฎหมาย เกิดขึ้นโดยอาศัยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย มีสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ได้ตามบทบัญญัติทั้งปวงแห่งกฎหมายเท่าที่ไม่ขัดต่อสภาพของนิติบุคคลและ เป็นไปตามขอบวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในข้อบังคับหรือกฎหมายจัดตั้ง ประกอบกับปัจจุบันการกำหนดหลักความรับผิดของนิติบุคคลและการดำเนินคดีอาญากับนิติบุคคลยังมีความไม่ชัดเจนอยู่มากและยังไม่มีข้อยุติ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ซึ่งสภาพการณ์เช่นนี้อาจก่อให้เกิดข้อขัดข้องอันเป็นอุปสรรคในการใช้บังคับมาตรการทางอาญากับปัญหาการก่อให้เกิดมลพิษของโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นได้ ดังนั้น การศึกษาและพิจารณาในเรื่องความรับผิดในทางอาญาตลอดจนการดำเนินคดีอาญาของนิติบุคคลดังกล่าวจึงมีความสำคัญและจำเป็นอยู่มากสำหรับการแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมในการใช้บังคับมาตรการในทางอาญากับปัญหาการก่อให้เกิดมลพิษของโรงงานอุตสาหกรรม

ในช่วงเวลาที่ผ่านมาได้มีความคิดและนโยบายที่โต้แย้งกัน เป็นสองฝ่ายในเรื่องความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล ซึ่งฝ่ายหนึ่งคิดว่ามาตรการในทางอาญาจะเอามาใช้กับการประกอบกิจการของนิติบุคคลไม่ได้ ทั้งนี้เพราะนิติบุคคลไม่มีจิตใจที่จะมาให้แข่งตำหรือประนามได้⁶⁵ และนิติบุคคลไม่สามารถจะรับโทษทางอาญาได้ เพราะไม่มีความรู้สึกที่จะสร้าง

⁶⁵Keith Welks, "Corporate Criminal Culpability: An Idea Whose Time Keeps Coming" in Ibid., p. 294.

สภาพทางจิตใจที่ชั่วร้าย(mens rea)หรือเจตนา(intent)ตามที่เคยเป็นที่ต้องการในการพิจารณาพิพากษาลงโทษได้ ประกอบกับนิติบุคคลไม่มีตัวตนอยู่จริงจึงไม่อาจที่จะใช้โทษทางอาญาบางประเภทกับนิติบุคคลได้อีกด้วย อย่างเช่น ประหารชีวิต จำคุก หรือกักขัง เป็นต้น ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่านิติบุคคลอาจมีความรับผิดชอบทางอาญาได้ เพราะกฎหมายรับรองสถานะของนิติบุคคลไว้แล้วและนิติบุคคลสามารถแสดงเจตนา หรือกระทำการได้โดยผ่านทางผู้แทนของนิติบุคคล นอกจากนี้ยังมีความเห็นว่ายังสามารถใช้โทษทางอาญา เช่น โทษปรับ หรือริบทรัพย์ลึนกับนิติบุคคลได้อีกด้วย กรณีจะเป็นประการใดก็ตามประเด็นข้อขัดแย้งที่กล่าวมานี้ นั้นก็ได้มีผู้ศึกษาถึงแนวคิดทางอาชญาวิทยาที่แสดงถึงลักษณะความเป็นอาชญากรของนิติบุคคลไว้ อันเป็นประโยชน์ในการพิจารณาถึงหลักความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลไว้ดังนี้คือ⁶⁶

1. ความเป็นอาชญากรในตัวนิติบุคคลที่เป็นหน่วยการกระทำอันประกอบด้วยความคิดและการกระทำจากความสัมพันธ์รวมที่เรียกว่า "กระบวนการของความเป็นองค์การ" ซึ่งสามารถก่อการกระทำและการครอบงำที่เบี่ยงเบนได้โดยมีสาเหตุมาจากข้อมูลและความรับผิดชอบที่จำกัดความเบี่ยงเบนทั้งทางตรงและทางอ้อมจากชนชั้นมันสมองของนิติบุคคล

2. การประกอบอาชญากรรมของนิติบุคคลสามารถพิจารณาได้จาก มาตรฐานของอาชญากรรม นั่นคือ การกระทำที่ถูกห้ามโดยรัฐ ในฐานะที่ก่อความเสียหายให้แก่รัฐและรัฐประสงค์ที่จะลงโทษการกระทำนั้น โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงว่าเป็นการลงโทษโดยใช้กฎหมายปกครอง กฎหมายแพ่งหรือกฎหมายอาญา ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากผลของความจงใจในการตัดสินใจของนิติบุคคลในการกระทำการดังกล่าวนั่นเอง

จากผลของการศึกษาดังกล่าวข้างต้นนี้จึงทำให้เห็นได้ว่าโดยสภาพแล้วนิติบุคคลก็มีความสามารถที่จะรับผิดชอบในทางอาญาได้ เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดาทั่วไป แต่ถึงกระนั้น

⁶⁶อาพัทธ์ สุขนันท์, "ปัญหาการดำเนินคดีอาญากับนิติบุคคล" (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), หน้า 109-110.

ที่ตีการค้า เนิ่นคดีกับนิติบุคคลก็ยังประสพกับข้อขัดข้องอยู่บางประการ กล่าวคือ สภาพการใช้ บังคับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากับนิติบุคคลในความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลนั้น เป็น ไปในลักษณะเดียวกับการใช้วิธีพิจารณาความอาญาของบุคคลธรรมดาซึ่งกระทำโดยการออก หมาย เรียกผู้แทนหรือผู้จัดการอื่น ๆ ของนิติบุคคลมาสู่ชั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมที่อาจ กล่าวได้ว่า เป็นวิธีการปรับใช้กฎหมาย เพื่อทดแทนการขาดความสามารถในกระบวนการพิจารณา ของนิติบุคคลที่ต้องมีบุคคลดำ เนิ่นกระบวนการพิจารณาแทน เพื่อความสมบูรณ์ของกระบวนการพิจารณา ที่กระทำต่อนิติบุคคล ซึ่งหากผู้แทนหรือผู้จัดการอื่น ๆ ของนิติบุคคลไม่มาก็จะมีการออกหมาย จับแต่ไม่มีการควบคุม คุมขังหรือจำคุกผู้แทนหรือผู้จัดการของนิติบุคคลนั้น ๆ ฉะนั้นจึงเห็นได้ ว่าการนำเอาวิธีพิจารณาความอาญาของบุคคลธรรมดามาใช้กับนิติบุคคลนี้ได้ก่อให้เกิดปัญหา แก่สภาพบังคับของวิธีพิจารณา เพราะการใช้มาตรการทางอาญาของบุคคลธรรมดาไม่อาจจะ กระทำแก่นิติบุคคลได้ เช่น การจับ การควบคุมและการกักขัง เพราะนิติบุคคลขาดร่างกาย และร่างกายของผู้ที่ดำ เนิ่นกระบวนการพิจารณาแทนนิติบุคคลก็ไม่ใช้ร่างกายของนิติบุคคล ดังนั้น นิติบุคคลจึงได้รับผลของการดำ เนิ่นมาตรการทางอาญาก็ เฉพาะแต่มาตรการที่กระทำในทาง ทรัพย์สินเท่านั้น การขาดมาตรการดังกล่าวกับนิติบุคคล เช่นนี้ เป็นผลให้นิติบุคคลไม่ได้รับผล จากการดำ เนิ่นคดีอาญา เหมือนบุคคลธรรมดา เพราะวิธีดำ เนิ่นกระบวนการพิจารณาในส่วน โครงสร้างของ เสรีภาพทางร่างกายได้ขาดหายไปในการดำ เนิ่นคดีอาญากับนิติบุคคลนั้น เอง

สภาพปัญหาการค้า เนิ่นคดีอาญากับนิติบุคคลที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เป็นอุปสรรคที่สำคัญ ซึ่งอาจ เป็นผลให้การใช้บังคับมาตรการทางอาญากับนิติบุคคลไม่เกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริง ดังนั้น จึงได้มีผู้ เสนอแนวคิดในการดำ เนิ่นคดีอาญากับนิติบุคคลให้บัง เกิดผลจริงในทางปฏิบัติ ขึ้นซึ่งอาจสรุปแนวคิดดังกล่าวแต่พอสัง เชนได้ดังนี้คือ⁶⁷ การดำ เนิ่นคดีอาญากับนิติบุคคลควรมี แบบวิธีพิจารณาความอาญาของนิติบุคคลที่มีลักษณะแตกต่างไปจากวิธีพิจารณาความอาญาของ

⁶⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 116.

บุคคลธรรมดาในสองประการหลักคือ

ก. ความมีการยอมรับหลัก "vicarious liability" หรือหลักความรับผิดชอบจากการกระทำของบุคคลอื่น ในการใช้หลักการมีตัวจำเลยในคดีอาญากับนิติบุคคลต่อความไม่จำเป็นของการมีตัวผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคล เพราะ เป็นเพียงผู้ดำเนินคดีแทนนิติบุคคลไม่ใช่ผู้กระทำความผิด สำหรับการมีตัวจำเลยในคดีอาญาโดยการมีตัวผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคล จึงควรได้รับการยอมรับผู้ดำเนินคดีอาญาซึ่งได้รับมอบอำนาจจากผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคลด้วย เพราะ เป็นการไม่เคร่งครัดต่อการมีตัวผู้ดำเนินคดีแทนนิติบุคคลแต่ เฉพาะผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคลมากเกินไป

ข. ควรยกเลิกสภาพบังคับของการออกหมายจับผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคล เมื่อไม่มีการปฏิบัติตามหมายเรียก เพราะ เป็นการก่อสภาพบังคับเพียง เพื่อให้มีผู้อื่นมาดำเนินคดีแทนนิติบุคคลจึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องจับ หากแต่การทดแทนสภาพบังคับของการไม่ปรากฏตัวผู้ดำเนินคดีแทนนิติบุคคลนั้นควร เป็นอำนาจของศาลที่จะ เป็นผู้แต่งตั้งผู้ดำเนินคดีแทนนิติบุคคลนั้นได้ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญากับนิติบุคคลดังกล่าว

ข้อ เสนอตามแนวคิดดังกล่าวข้างต้นนี้น่าจะก่อให้เกิดประโยชน์และสามารถใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขข้อขัดข้องในการดำเนินคดีอาญากับนิติบุคคลที่สมควรนำมาพิจารณา เป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะ เพื่อใช้ เป็นแนวทางในการดำเนินคดีอาญากับโรงงานอุตสาหกรรม เมื่อเกิดการณีปัญหาการก่อให้เกิดมลพิษทางสิ่งแวดล้อมของโรงงานอุตสาหกรรม ทั้งนี้ก็ เพื่อ เป็นการขจัดข้อขัดข้องอัน เป็นอุปสรรคในการใช้บังคับมาตรการทางอาญากับปัญหาการก่อให้เกิดมลพิษทางสิ่งแวดล้อมของโรงงานอุตสาหกรรมและยัง เป็นการส่งเสริมการใช้บังคับมาตรการทางอาญากับการณีปัญหาดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นอีกด้วย